

EU-SÄÄNTELY

RAKENTAA REILUMPAA

DATATALOUTTA

Euroopan viiden datalainsäädäntöehdotuksen tarjoamat mahdollisuudet yrityksille, yksilöille ja julkiselle sektorille

Tobias Bräutigam

Osakas
Bird & Bird

Francine Cunningham

Regulatory & Public Affairs -johtaja
Bird & Bird

Meeri Toivanen

Asiantuntija
Sitra

Maria Aholainen

Lakimies
Bird & Bird

Marjolein Geus

Osakas
Bird & Bird

Floora Kukorelli

Lakimies
Bird & Bird

Euroopan komission datataloutta koskevat lainsäädäntöehdotukset pyrkivät luomaan datan sisämarkkinan ja yrityksille tasavertaisia mahdollisuuksia toimia markkinalla. Jotta tähän päästäisiin, komissio yhdenmukaistaa sääntelyä, joka koskee datan jakamista, suurimpien yritysten toimintaa ja yksilöiden oikeuksia omaan dataansa. Komission viime vuosina julkaisemat viisi uutta ehdotusta muokkaavat voimakkaasti datavetoisen talouden toimintaympäristöä Euroopassa. Ovatko eurooppalaiset yritykset ja julkinen sektori valmiina tarttumaan mahdollisuuksiin ja toimimaan datan potentiaalin lunastamiseksi?

Tämä työpaperi täydentää kokonais kuvaa toimintaympäristöstä tarkastelemalla datalainsäädäntöehdotuksia kokonaisuutena ja selvittämällä niiden luomia mahdollisuuksia julkisen sektorin, pk-yritysten ja yksilöiden näkökulmista.

© Sitra 2022

Sitra työpaperi

**EU-sääntely rakentaa reilumpaa datataloutta
– Euroopan viiden datalainsäädäntöehdotuksen
tarjoamat mahdollisuudet yrityksille, yksilöille ja
julkiselle sektorille**

Bird & Birdin työryhmä: Tobias Bräutigam, Maria
Aholainen, Francine Cunningham, Marjolein Geus,
Floora Kukorelli

Sitran työryhmä: Meeri Toivanen, Reijo Aarnio, Laura
Halenius, Taru Rastas

Toimitussihteeri: Johanna Kippo, Sitra

Taitto: PunaMusta Oy

ISBN 978-952-347-277-8 (PDF) www.sitra.fi
ISSN 2737-1042 (verkkajulkaisu)

PunaMusta Oy 2022

Sitran työpaperit tarjoavat monialaista tietoa
asioista, jotka vaikuttavat yhteiskunnan muutokseen.
Työpaperit ovat osa Sitran tulevaisuustyötä, jota
tehdään ennakkoinnin, tutkimuksen, hanketoiminnan
ja kokeilujen sekä koulutuksen menetelmin.

Sisällys

Esipuhe	5
Tiivistelmä	6
Sammanfattning	7
Summary	8
1 Yleiskatsaus EU:n datalainsäädäntöön	9
1.1 Johdanto	9
1.2 Yleiskatsaus viiteen lainsäädäntöehdotukseen liittyvään EU-lainsäädäntöön	10
1.3 Nykyisen järjestelmän puutteet	11
2 Euroopan datastrategia ja Big Five -ehdotukset	14
2.1 Datastrategia pääpiirteissään	14
2.1.1 Yhteenveto Euroopan datastrategiasta	14
2.1.2 Strategian analyysi	15
2.1.3 Datastrategian taustalla vaikuttavat motiivit	16
2.1.4 Mitä on tehtävissä?	16
2.1.5 Mikä tilanne on nyt?	17
2.2 Tiivistelmä Big Five -ehdotuksista	19
2.2.1 Datanhallinta-asetus (DGA)	19
2.2.2 Digimarkkinasäädös (DMA)	21
2.2.3 Digipalvelusäädös (DSA)	23
2.2.4 Tekoälysäädös (AIA)	25
2.2.5 Datasäädös (DA)	27
2.3 Yhteenveto	28
2.3.1 Big Five -ehdotukset luovivat tietä oikeudenmukaisemmalle datataloudelle	28
2.3.2 Avoimia kysymyksiä	29
3 Big Five -ehdotukset suhteessa datastrategian visioon ja tavoitteisiin	30
3.1 Mitä Big Five -ehdotukset tarkoittavat kansalaisille?	30
3.1.1 Pääsy liitetyn laitteen avulla luotuun dataan	30
3.1.2 Verkossa näytettävien mainosten hallinta	31
3.1.3 Tekoälyä koskevat säännöt luottamuksen luomiseksi	33

3.2 Mitä ehdotetut toimenpiteet merkitsevät julkiselle sektorille?	35
3.2.1 Datan uudelleenkäyttö julkisella sektorilla	35
3.2.2 Tekoälyn käytön lisääntyminen julkisella sektorilla	37
3.2.3 Uusia toimivaltuuksia ja uusia viranomaisia	38
3.2.4 Mitä tämä kaikki merkitsisi Suomelle?	40
3.3 Mitä ehdotetut toimenpiteet merkitsevät yrityksille ja erityisesti pk-yrityksille?	43
3.3.1 Tasapuoliset toimintaedellytykset voivat lisätä kilpailua	43
3.3.2 Muutokset eivät vaikuta kaikkiin samalla tavalla	44
3.3.3 Liiketoimintamahdollisuudet	46
3.4 Kuinka hyvin Big Five -ehdotukset täyttävät Euroopan datastrategian tavoitteet?	49
3.4.1 Yleiskuva	49
3.4.2 Tiivistelmä	49
4 Toimenpide-ehdotukset	51
4.1 Yleisesti ehdotuksista	51
4.2 Bird & Birdin ehdotukset kohderyhmittäin	51
4.2.1 Julkinen sektori	51
4.2.2 Yksityinen sektori, erityisesti pk-yritykset	52
4.2.3 Yksilöt	52
4.3 Jatkoselvitykset aiheesta	53
4.3.1 Täytäntöönpanoprosessia tulee seurata ympäri EU:ta	53
4.3.2 Vaikutusten ja sääntelyvälineiden välisiä suhteita tulee arvioida	53
4.3.3 Tapaustutkimuksia tarvitaan tiedon konkretisoimiseksi	53
5 Sitran johtopäätökset: Datasääntelyn mahdollisuuksiin on tartuttava välittömästi	55
Lähteet	61
Liitteet	64
Liite 1: Lyhenneluettelo	64
Liite 2: Voimassaoleva datalainsäädäntö	65
Liite 3: Nykyisen sääntelyn kulmakivet	66
Liite 4: Tiivistelmä Big Five -ehdotuksista	68
Liite 5: Haastattelut ja työpajoihin osallistuneet asiantuntijat	69
Työpaperin kirjoittajat	71

Esipuhe

Data on maailman nopeimmin lisääntyvä raaka-aine, jota tullaan tulevaisuudessa käyttämään merkittävästi uusien palveluiden ja liiketoimintamallien kehittämisessä. Kykyä datan ja siitä jalostetun tiedon uudenlaiseen hyödyntämiseen tarvitaan myös esimerkiksi kestävyyskriisin ratkaisemisessa, Euroopan kiristyneessä turvallisuustilanteessa ja pandemian jälkien hoitamisessa.

Taloukasvun hiipuesssa uusien kasvun lähteiden löytäminen on entistä tärkeämpää. Digitalisaatioon ja dataan onkin ladattu paljon odotuksia. Euroopan unioni haluaa nousta Kiinan ja Yhdysvaltojen rinnalle datatalouden mahtina luomalla datastrategiansa mukaisesti datan sisämarkkinat, joilla tieto voi liikkua vapaasti eri maiden ja alojen välillä. Samalla tavoitteena on vahvistaa erityisesti pk-sektorin ja yksilöiden oikeuksia sekä tehdä datan käytöstä nykyistä reilumpaa.

Euroopan ja Suomen kohdatessa monimutkaisia haasteita eri tahoilla on tärkeää, että nyt tehtävä lainsäädäntö ja muut politiikka-toimet ovat oikea-aikaisia ja -suhtaisia, jotta dataan kohdistetut odotukset voidaan lunastaa. Näistä politiikkatoimista tärkeimpiä ovat Euroopan komission viime vuosina julkaisemat viisi uutta digisäädösehdotusta. Ne tulevat muokkaamaan datatalouden liiketoimintaympäristöä radikaalisti Euroopassa.

Eurooppa loi viime vuosikymmenten aikana menestystarinoita tele- ja finanssimarkkinoilla. Nyt luotavan lainsäädännön odotetaan luovan samankaltaisen ”gsm-hetken” kuin aikanaan tapahtui. Tällöin markkinaan aiheutuva murros luo mahdollisuuksia erityisesti yrityksille, jotka toimivat markkinassa ketterästi.

Sitra rakentaa eurooppalaiseen arvopohjaan perustuvaa ihmislähtöistä ja reilua datataloutta. Tämä työpaperi on syntynyt osana Datatalouden tiekartta -projektia, jonka tarkoituksena on luoda yhteistä ymmärrystä, tilannekuvaa ja tahtoa datatalouden edistämiseksi ja määrittää tavoitteen saavuttamisen kannalta tehokkaimmat keinot.

Tämän työpaperin tavoitteena on muodostaa kokonaiskuvaa viidestä digisäädösehdotuksesta, joka yhteiskunnasta puuttuu tällä hetkellä. Se myös selvittää, mitä mahdollisuuksia lainsäädäntöehdotukset yhdessä luovat yhteiskunnalle, pk-yrityksille ja yksilöille. Työpaperi on jatkoa tammikuussa 2022 julkaistulle muistiolle Suomen vahvuudet, haasteet ja mahdollisuudet datatalouden rakentamisessa. Muistiossa datatalouden tarvitsema infrastruktuuri, osaaminen, yhteistyö verkostoissa, sääntely ja vastuullisuus nousivat alueina, joiden edistämiseksi Suomessa tarvitaan erityisesti kansallista yhteistyötä ja toimenpiteiden eteenpäin viemistä.

Toivon, että työpaperi herättää keskustelua ja luo pohjaa niille toimille ja yhteistyölle, joita tarvitsemme. Vain siten tässä selvitystyössä ja yhteiskunnassa laajemmin tunnistetut datan luomat mahdollisuudet voidaan lunastaa. Haluan kiittää työpaperin kirjoittajia sekä niitä asiantuntijoita, jotka ovat antaneet aikaansa haastatteluihin ja työpajoihin samoin kuin muita taustatyössä avustaneita heidän erinomaisesta työstään.

Laura Halenius

Projektijohtaja, Datatalouden tiekartta, Sitra

Tiivistelmä

Euroopan komissio julkaisi helmikuussa 2020 Euroopan datastrategian. Tämän politiikka-ohjelman tavoitteena on edistää datapohjaisen yhteiskunnan rakentamista ja luoda vahva oikeudellinen kehys datalle tietosuojan, perusoikeuksien sekä (kyber)turvallisuuden näkökulmasta. Keskeinen tavoite on myös lisätä datan ja datapohjaisten tuotteiden sekä palveluiden käyttöä ja kysyntää koko Euroopan unionin sisämarkkina-alueella.

Tämän uuden datatalousmallin luomiseksi komissio on antanut useita lainsäädäntöehdotuksia, joilla pyritään parantamaan ja yhdenmukaistamaan EU:n tällä hetkellä hajanaista lainsäädäntökehystä. Uudistukset luovat EU:n datataloudelle paremmat mahdollisuudet kehittyä ja ne edistävät talouskasvua ja innovointia Euroopassa. Samalla tarkoituksena on tukea unionin digitaalista ja vihreää siirtymää. Ehdotetussa lainsäädännössä keskitytään datan sisämarkkinoiden luomiseen sääntelemällä datan jakamista, markkinoita hallitsevia toimijoita ja antamalla ihmisille enemmän mahdollisuuksia hallita omia tietojiaan.

Tämä raportti koostuu viidestä osasta:

- Luku 1 antaa yleiskatsauksen EU:n tämänhetkiseen datatalouteen liittyvään lainsäädäntöön.
- Luku 2 sisältää yleiskatsauksen Euroopan datastrategiasta ja alustavan analyysin viidestä siihen liittyvästä lainsäädäntöehdotuksesta: datanhallinta-asetuksesta (Data Governance Act), digimarkkinasäädöksestä (Digital Markets Act), digipalvelusäädöksestä (Digital Services Act), tekoälysäädöksestä (Artificial Intelligence Act) ja datasäädöksestä (Data Act). Yhdessä näitä kutsutaan tässä raportissa nimellä viisi keskeistä lainsäädäntöehdotusta sekä termillä Big Five -ehdotukset.

- Luku 3 sisältää syvällisemmän analyysin näistä viidestä keskeisestä lainsäädäntöehdotuksesta ja arvioi, mitä ehdotettu hallintomalli merkitsisi (a) tavalliselle kansalaiselle, (b) pienelle tai keskisuurelle yritykselle ja (c) julkishallinnolle Suomessa. Lisäksi tarkastellaan, vastaavatko nämä ehdotukset Euroopan komission datastrategiassa esittämää visiota ja tavoitteita, eli ehdotetun hallintomallin toimivuutta ja mahdollisia vaihtoehtoisia malleja.
- Luvut 4 ja 5 sisältävät keskeiset johtopäätökset, suositukset puutteiden korjaamiselle yksityishenkilöiden, yritysten ja julkisen sektorin näkökulmasta sekä ehdotukset jatkotutkimuksille.

Lähteinä tässä raportissa on käytetty oikeuskirjallisuutta, virallisia EU-materiaaleja, EU-virkahenkilöiden ja sidosryhmien edustajien haastatteluita sekä näkemyksiä, jotka on koottu kahdesta sidosryhmätyöpajasta. Työpajat oli suunnattu suomalaisille julkishallintoa, yrityksiä sekä kuluttajia edustaville sidosryhmille.

Raportti keskittyy ainoastaan mainittuihin viiteen keskeiseen lainsäädäntöehdotukseen eikä syvenny kaikkiin Euroopan datastrategiassa ehdotettuihin tai käyttöön otettuihin toimenpiteisiin. Tässä raportissa lainsäädäntöehdotuksiin viitataan niiden nykyisessä muodossa (31. maaliskuuta 2022). Suurin osa ehdotetuista säädöksistä on edelleen EU:n lainsäädäntöprosessissa.

Rajallisen tilan vuoksi tässä raportissa havainnollistetaan esimerkkien avulla mahdollisia soveltamiskohteita kolmelle toimijaryhmälle: yksilöille, pk-yrityksille sekä julkishallinnolle. Tämän raportin tarkoituksena on toimia inspiraationa tuleville ja mahdollisesti analyyttisemmille tutkimuksille datatalouden sääntelystä.

Sammanfattning

Europeiska kommissionen offentliggjorde Europas datastrategi i februari 2020. Syftet med detta politiska program är att främja uppbygget av ett databaserat samhälle och skapa en stark rättslig ram ur dataskyddets, de grundläggande rättigheternas och (cyber)säkerhetens perspektiv. Ett centralt mål är också att öka användningen av och efterfrågan på data och databaserade produkter och tjänster inom hela Europeiska unionens inre marknadsområde.

För att skapa denna nya dataekonomi-modell har kommissionen lagt fram ett flertal lagstiftningsförslag, med vilka man strävar efter att förbättra och harmonisera EU:s nuvarande splittrade lagstiftningsram. Förnyelserna skapar bättre möjligheter för EU:s dataekonomi att utvecklas och de främjar ekonomisk tillväxt och innovationer i Europa. Samtidig är syftet att stödja unionens digitala och gröna övergång. I den föreslagna lagstiftningen fokuserar man på att skapa en inre marknad för data genom att reglera delning av data, aktörer som dominerar marknaden och ge människorna fler möjligheter att hantera sina egna uppgifter.

Den här rapporten består av fem delar:

- Del 1 ger en överblick av EU:s nuvarande lagstiftning i anslutning till dataekonomi.
- Del 2 innehåller en överblick av Europas datastrategi och en preliminär analys av fem lagstiftningsförslag i anslutning till detta: dataförvaltningsakten (Data Governance Act), rättsakten om digitala marknader (Digital Markets Act), rättsakten om digitala tjänster (Digital Services Act), rättsakten om artificiell intelligens (Artificial Intelligence Act) och dataförordningen (Data Act). I den här rapporten går dessa tillsammans under namnet de fem centrala lagstiftningsförslagen och termen Big Five-förslag.
- Del 3 innehåller en mer djupgående analys av dessa fem centrala lagstiftningsförslag och en bedömning av vad den föreslagna

förvaltningsmodellen skulle betyda för (a) den vanliga medborgaren, (b) ett litet eller medelstort företag och (c) den offentliga förvaltningen i Finland. Dessutom kontrolleras om dessa förslag motsvarar den vision och de mål som har angetts i Europeiska kommissionens datastrategi, det vill säga den föreslagna förvaltningens funktionalitet och eventuell alternativa modeller.

- Del 4 och del 5 innehåller centrala slutsatser, rekommendationer för korrigerande av brister ur privatpersoners, företags och den offentliga sektorns perspektiv samt förslag till fortsatta undersökningar.

Källor i denna rapport utgörs av juridisk litteratur, officiellt EU-material, intervjuer med EU-tjänstemän och representanter för intressenter samt åsikter som har sammanställts från två intressentworkshoppar. Workshopparna var riktade till den finska offentliga förvaltningen, företag samt intressenter som representerar konsumenterna.

Rapporten fokuserar endast på de fem centrala lagstiftningsförslag som har nämnts och fördjupar sig inte i alla föreslagna eller vidtagna åtgärder i Europas datastrategi. I den här rapporten hänvisas till lagstiftningsförslagen i deras nuvarande form (den 31 mars 2022). De flesta av de föreslagna förordningarna ingår fortfarande i EU:s lagstiftningsprocess.

På grund av det begränsade utrymmet i den här rapporten klargörs eventuella användningsfall för tre aktörsgrupper med hjälp av exempel: för medborgare, små och medelstora företag och den offentliga förvaltningen. Syftet med den här rapporten är att fungera som inspiration för kommande och eventuellt mer analytisk forskning om reglering av dataekonomin.

Summary

In February 2020, the European Commission published the European Data Strategy. The aim of this policy programme is to “create a society empowered by data” and to build “a strong legal framework in terms of data protection, fundamental rights, safety and cyber-security”. The aim is to “increase the use of, and demand for, data and data-enabled products and services throughout the Single Market”.

To set up this new model for a data economy, the commission launched several legislative proposals, which aim at improving and harmonising the currently fragmented legal framework in the European Union (EU). This will enable the EU data economy to develop and contribute to growth and innovation in Europe, while supporting the bloc’s digital and green transitions. The proposed legislation focuses on establishing a single market for data with a level playing field by providing rules for data sharing, regulating dominant players and giving people more control over their data.

This report consists of five parts.

- Chapter 1 provides an overview of the current legal landscape in the EU in relation to the data economy – the status quo.
- Chapter 2 provides an overview of the European Data Strategy and an initial analysis of the five related legislative proposals: the Data Governance Act, the Digital Markets Act, the Digital Services Act, the Artificial Intelligence Act and the Data Act (together known as the “Big Five”).
- Chapter 3 includes a deeper analysis of the Big Five and assesses what the proposed

governance model would mean for (a) an ordinary citizen; (b) a small or medium-sized company; and (c) the public administration in Finland. In addition, it assesses whether these proposals meet the vision and objectives set out by the European Commission in the data strategy, that is, would the proposed governance model work and what alternatives exist?

- Chapter 4 and 5 list recommendations for individuals, companies and the public sector and identifies next steps and areas for further studies on the topic.

Sources used for this report comprised a combination of a literature review, interviews with EU legislators and policy experts and two workshops with Finnish stakeholders representing the public administration, businesses and consumers.

This report focuses only on the five legislative proposals (Big Five) rather than all actions proposed or introduced in the European Data Strategy. The legislative proposals are referenced in their current form (as of 31 March 2022), as most of the proposed legal acts are currently still going through the European legislative process.

1 Given the limited space, this report uses examples to illustrate potential use cases for the three stakeholder groups: individuals, small and medium-sized companies, and the public administration. This report serves as inspiration for further and more analytical studies on the topic of data economy regulation.

1 Yleiskatsaus EU:n datalainsäädäntöön

Datatalouden arvo nousee jatkuvasti ja se on siten tiiviin lainsäädännöllisen valvonnan kohteena. Datataloutta koskeva lainsäädäntökehys on kuitenkin ollut hajanainen EU:ssa ja yritysten on haastavaa ymmärtää ja soveltaa sääntelyä. Euroopan komissio aikoo muuttaa hajanaista lainsäädäntökehystä ja luoda uusilla ehdotuksillaan lainsäädännöksi kattavan ja selkeän datan sääntelykehyksen.

1.1 Johdanto

Euroopan komissio määrittelee datatalouden talouden osa-alueeksi, jossa liiketoiminta perustuu kokonaan tai pitkälti datan hyödyntämiseen ja käyttämiseen eri tavoin ja jossa eri toimijat varmistavat, että dataa on saatavilla ja käyttökelpoisessa muodossa (Euroopan komissio 2017). Datatalouden arvo kasvaa jatkuvasti ja se on siten tiiviin lainsäädännöllisen valvonnan kohteena.

Viime vuosikymmenen aikana komissio on vienyt datan sääntelyä unionissa eteenpäin. Datataloutta koskeva lainsäädäntökehys on kuitenkin ollut hajanainen. Se koostuu erilaisista oikeudellisista instrumenteista, jotka ovat joko alakohtaisia tai yleisemmin sovellettavia: selkeä visio kattavasta EU:n datataloudesta tai datavetoisesta yhteiskunnasta kuitenkin puuttuu.

Euroopan komissio julkaisi vuonna 2020 Euroopan datastrategian tартtuakseen edellä mainittuihin haasteisiin. Tavoitteena on luoda kattava ja selkeä datan sääntelykehys uusien lainsäädäntöehdotusten kera (Euroopan komissio 2020a). Niin kutsutut Big Five -ehdotukset eli viisi keskeistä dataa koskevaa

lainsäädäntöehdotusta perustuvat kaikki datastrategiaan. Nämä ehdotukset kuvataan tarkemmin luvussa 2.

Datastrategian ja viiden keskeisen lainsäädäntöehdotuksen lisäksi tärkeimpiä datatalouden liittyviä oikeudellisia instrumentteja ovat esimerkiksi seuraavat EU-asetukset ja direktiivit:

- Yleinen tietosuoja-asetus (2016/679, GDPR),
- ePrivacy-direktiivi (2002/58),
- Asetus datan vapaasta liikkuvuudesta (2018/1807),
- Avoimen datan direktiivi (2019/1024), ja
- Maksupalveludirektiivi 2 (2015/2366, PSD2).

Seuraavassa osassa esitetään yleiskatsaus näistä keskeisistä instrumenteista ja niiden suhteistaviiden lainsäädäntöehdotuksen ehdotuksiin. Edellä mainittujen lisäksi on olemassa useita muita lainsäädäntöinstrumentteja (kuten esimerkiksi verkko- ja tietoturvadirektiivi, kyberturvallisuusasetus, Reach-asetus, kliinisiä kokeita koskeva asetys ja sähködirektiivi). Nämä on lueteltu liitteessä 1, mutta niitä ei voida rajoitetun tilan vuoksi käsitellä tässä tarkemmin.

1.2 Yleiskatsaus viiteen lainsäädäntöehdotukseen liittyvään EU-lainsäädäntöön

**Taulukko 1: Yleiskuva EU:n datalainsäädännön tavoitteista ja suhde viiteen kes-
keiseen lawsäädäntöehdotukseen**

Laki	Datatyypit	Päällekkäisyys	Tavoite	Status
Yleinen tietosuojas- asetus 2016/679 (GDPR)	Henkilötiedot	Kaikki henkilötietoja tai sekalaisia tieto- joukkoja säätelevät lait ovat jossain määrin päällekkäisiä GDPR:n kanssa	Henkilötietojen suojaaminen, vankka kehys digitaaliselle luottamukselle	Voimassa 25.5.2018 alkaen
Avoimesta datasta ja julkisen sektorin hal- lussa olevien tietojen uudelleenkäytöstä annettu direktiivi (EU) 2019/1024 (Avoimen datan direk- tiivi)	Muut kuin henkilötie- dot	Ristiriitatilanteissa GDPR soveltuu Päällekkäisyys DGA:n kanssa muiden kuin henkilötietojen uudel- leenkäytön osalta	Julkisen sektorin elinten hallussa olevan datan uudelleenkäy- tön mahdollistaminen	Voimassa 17.7.2021 alkaen
Asetus muiden kuin henkilötietojen vapaan liikkuvuuden kehys- sestä Euroopan unio- nissa 2018/1807 (Asetus datan vapaas- ta liikkuvuudesta)	Muut kuin henkilötie- dot	Ristiriitatilanteissa GDPR soveltuu Päällekkäisyys DGA:n kanssa muiden kuin henkilötietojen uudel- leenkäytön osalta Hieman päällekkäi- syyttä tiedon siirrettä- vyyden suhteen DA:n kanssa	Datan vapaa liikkuvuus Datan siirtämisen ammattikäyttäjille rohkaiseminen Datan lokalisointisään- töjen rajoittaminen EU:ssa	Voimassa 28.5.2019 alkaen
Ehdotus asetukseksi yksityiselämän kunnioittamisesta ja henkilötietojen suojusta sähköisessä viestinnässä (E-Privacy -asetus)	Henkilötiedot, muut kuin henkilötiedot	Ristiriitatilanteis- sa GDPR soveltuu; soveltuu kuitenkin useimmiten rinnakkain GDPR:n kanssa Sisältää tarkempia säännöksiä yksityi- syyden suojaamisesta sähköisessä viestin- nässä	Yksityisyys sähköises- sä viestinnässä	Ehdotus julkaistu 10.1.2017, trilogineu- vottelut keväästä 2021 lähtien Mahdollisesti voimas- sa vuoden 2024 toi- sella puoliskolla, 24 kuukauden kuluttua voimaantulosta.
Ehdotus asetukseksi eurooppalaisesta data- hallinnosta (datanhallinta-asetus tai DGA)	Henkilötiedot, muut kuin henkilötiedot, luottamukselliset tiedot	GDPR ja asetukset datan vapaasta liikkuvuudes- ta soveltuvat ristiriita- tilanteissa	Datan tuominen saata- ville ja hallintomallien luominen jakamista varten Lisää luottamusta tiedonvälittäjiin	Ehdotus 25.11.2020 Poliittinen sopimus asiasta 10.12.2021. Mahdollisesti voimaan kesällä 2023, 15 kuukautta voimaantulosta.

Laki	Datatyypit	Päällekkäisyys	Tavoite	Status
Ehdotus asetukseksi tekoälyä koskevista yhdenmukaistetuista säännöistä (tekoälysäädös tai AIA)	Sekalaiset tietojoukot, henkilötiedot, muut kuin henkilötiedot	GDPR soveltuu ristiriitatilanteissa; poikkeuksia arkaluonteisille henkilötiedoille Avoimuusveloitteet GDPR 13 ja 14 artiklan lisäksi	Tekoälyn käytön enustamisen parantaminen, toimintojen optimointi, resurssien allokointi ja palvelutoimituksen personointi Tekoälyn luokittelu riskin mukaan	Ehdotus 21.4.2021 Mahdollisesti voimaan vuonna 2024, 24 kuukautta voimaantulosta
Ehdotus asetukseksi kilpailullisista ja oikeudenmukaisista markkinoista digialalla ("digimarkkinasäädös" tai DMA)	Henkilötiedot ja muut kuin henkilötiedot	Pääsy hakutietoihin vain GDPR:n mukaisesti Avoimuusveloitteet GDPR 13 ja 14 artiklan lisäksi Henkilötietojen yhdistämisen rajoittaminen Veloitteiden jakaminen	Poistaa datan pääsyn esteitä Portinvartijoiden säätely Insentiivien säilyttäminen datan tuottamiseen ja investoimiseen	Ehdotus Poliittinen sopimus saavutettiin 25.3.2022; vaatii vielä Euroopan parlamentin ja EU:n neuvoston hyväksynnän Mahdollisesti voimaan vuoden 2023 ensimmäisellä puoliskolla
Ehdotus asetukseksi digitaalisten palvelujen sisämarkkinoista ("digipalvelusäädös" tai DSA)	Välimuisti, aggregoidun datan raportointi, henkilötiedot	Sähköisen kaupan käynnin puitteet tarkistetaan, GDPR:n mukainen datan jakaminen	Sisämarkkinoiden tehokas toiminta välityspalveluille Luoda yhtenäiset säännöt turvalliselle, ennustettavalle ja luotettavalle verkko-ympäristölle	Ehdotus julkaistu 15.12.2020; Poliittinen sopimus saavutettiin 23.4.2022; vaatii vielä Euroopan parlamentin ja EU:n neuvoston hyväksynnän Mahdollisesti voimassa vuonna 2023
Ehdotus asetukseksi datan oikeudenmukaista saatavuutta ja käyttöä koskevista yhdenmukaisista säännöistä ("datasäädös" tai "DA")	Sekalaiset tiedot, lähinnä IoT-tiedot	GDPR soveltuu ristiriitatilanteissa, poikkeuksia portinvartijoille datan jakamiseen liittyen DMA:ssa Muiden kuin henkilötietojen siirtämistä koskevat säännöt	Asianmukainen käyttö ja pääsy dataan	Ehdotus 23.2.2022 Mahdollisesti voimaan vuoden 2023 toisella puoliskolla, 12 kuukautta voimaantulosta

1.3 Nykyisen järjestelmän puutteet

Datatalouteen liittyvää EU-sääntelyä tarkasteltaessa nousee esiin kolme keskeistä havaintoa.

Ensinnäkin yleisnäkymä on hajanainen, eikä ole olemassa kattavaa kuvausta, joka sitoisi eri säädökset yhteen. Tätä kuvastavat yllä olevassa taulukossa esitetyt ja liitteessä 2 luetellut lainsäädännön erilaiset määritelmät, painopistealueet ja soveltamisalat. Tämän vuoksi erityisesti pk-yritysten on vaikea

ymmärtää ja soveltaa sääntelyä oikein ja ilman liiallisia, vaatimusten noudattamisesta koituvia kustannuksia. Tämä on näkynyt myös Sitran vuonna 2021 tekemässä tutkimuksessa, jossa selvisi, että pk-yritykset pitävät sääntelyä suurimpana esteenä datatalouden mahdollisuuksien hyödyntämiselle (Sitra 2021, s. 37).

Toiseksi, vaikka yleisesti tiedostetaan, että tehokas datan käyttö merkitsee huomattavaa potentiaalia talouskasvulle, ei EU:n lainsäädäntö ole toistaiseksi johtanut perusteellisiin muutoksiin. Kun datan jakamista on pyritty

lainsäädännön keinoin edistämään (esim. avoimen datan direktiivi, asetus datan vapaasta liikkuvuudesta), säännökset eivät ole olleet tarpeeksi pitkälle meneviä, jotta niillä olisi voitu luoda konkreettisia sääntelykehyksiä datan jakamisen mahdollistamiseksi.

Erityisesti pk-yritysten on vaikea ymmärtää ja soveltaa sääntelyä oikein ja ilman liiallisia vaatimusten noudattamisesta koituvia kustannuksia.

Tähän johtopäätökseen on toki omat poikkeuksensa, eikä ajatus yhteismarkkinoiden toimijoiden sääntelemisestä ole sinänsä uutta EU-lainsäädännössä. Perinteiset teleoperaattorit ja rahoitusalan pankit kuuluvat molemmat alakohtaisen lainsäädännön piiriin ja ne ovat jo pitkään olleet tiukemman sääntelyn kohteena. Esimerkiksi maksupalveludirektiivi 2 velvoitti perinteiset pankit avaamaan alustansa ja palvelunsa kolmansille osapuolille, mikä avasi pankkitoimintaan liittyvää dataa laajempaan käyttöön ja loi siten useita uusia liiketoimintamalleja. Euroopan sähköisen viestinnän säännöstö (EECC) ulottaa säännöt sellaisiin palveluntarjoajiin, joita ei säännelty vielä

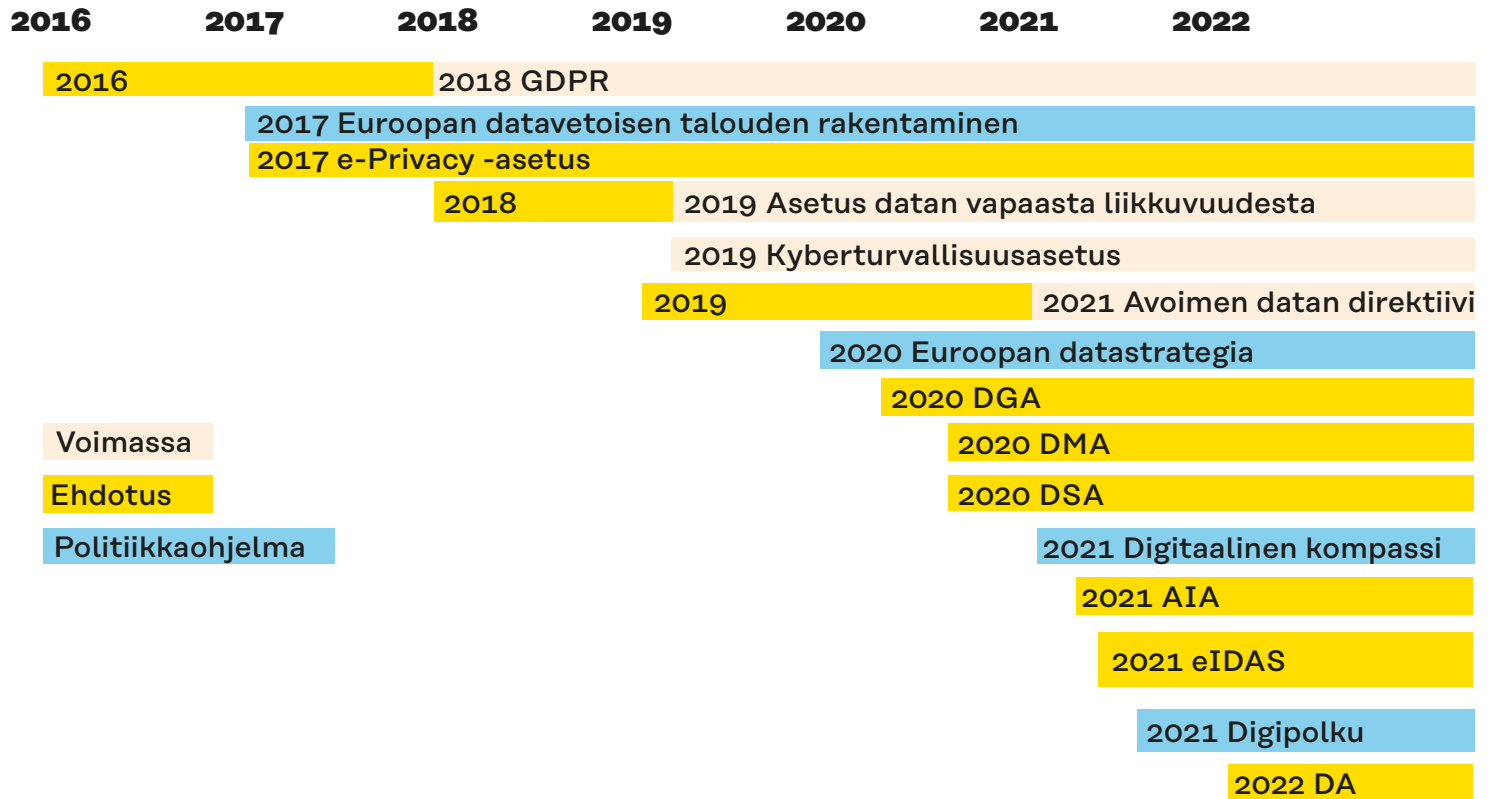
aiemman lainsäädäntökehyksen mukaan, kuten suoraan internetin kautta tv-palveluita tarjoaviin toimijoihin (eng. over the top players eli OTT-toimijat).

Nämä datan käyttöä koskevat poikkeukset ovat kuitenkin alakohtaisia ja koskevat näin ollen vain pientä osaa datataloudesta. Ne eivät siis yksinään riitä korjaamaan havaittuja markkinahäiriöitä.

Kolmanneksi ja liittyen ensimmäiseen ja toiseen johtopäätökseen, on selvää, että olemassa olevat lainsäädäntöinstrumentit jättävät sääntelemilleen toimijoille paljon liikkumavaraa. Jopa asetuksiin sisältyy useita lausekkeita, jotka antavat jäsenvaltioille itse näistä päätösvaltaa. Tämä johtaa EU:n lainsäädännön pirstaloitumiseen entisestään ja osoittaa, kuinka vaikeaa EU-tasolla on saavuttaa kompromisseja datatalouteen liittyvissä asioissa. Tämä johtuu siitä, että lainsäädännön ala on uusi ja eri jäsenvaltiot ovat kehittäneet eriäviä näkemyksiä siitä, miten sitä tulisi säännellä. Tämä ilmiö näkyi myös neuvoteltaessa GDPR:stä ja ePrivacy-asetuksesta (jonka lainsäädäntöprosessi on vielä kesken).

Seuraavassa luvussa analysoimme, minkälaisia tavoitteita komissio pyrkii edistämään Euroopan datastrategian avulla, ja käsittelemme lyhyesti niin kutsuttuja Big Five -ehdotuksia.

Kuva 1: Yleiskuva EU:n datalainsäädännöstä

2 Euroopan datastrategia ja Big Five -ehdotukset

Euroopan komission datastrategiasta kumpuavat viisi uutta lainsäädäntöehdotusta pyrkivät tasaamaan yritysten välistä pelikenttää luomalla reilut säännöt datan jakamiselle ja käytölle, sääntelemällä suurimpien toimijoiden toimintaa ja yksilöiden oikeuksia omaan dataansa. Eurooppalaisiin arvoihin perustuva uudenlainen datan sisämarkkina – jossa data voi liikkua vapaasti ja sitä on saatavilla eurooppalaisten yritysten, tutkijoiden ja julkisen sektorin toimijoiden käyttöön – voisi auttaa datan hyötyjen tavoittamisessa. Komission ehdottoma eurooppalainen datatalouden malli voi toimia vain, jos lainsäädäntöehdotukset onnistuvat luomaan kasvua ja innovaatioita mahdollistavan sääntelykehiksen. Lisäksi tätä sääntelykehystä on tuettava investoinneilla, tutkimuksella, ja panostamalla osaamisen kehittämiseen.

2.1 Datastrategia pääpiirteissään

2.1.1 Yhteenveto Euroopan datastrategiasta

Euroopan datastrategia on Euroopan komission 19.2.2020 julkaisema politiikkaohjelma. Sen tavoitteena on luoda houkutteleva toimintaympäristö, joka lisää vuoteen 2030 mennessä EU:n osuutta ja roolia globaalissa datataloudessa. Euroopan komissio määrittelee datatalouden talouden osa-alueeksi, jossa liiketoiminta perustuu kokonaan tai pitkälti datan hyödyntämiseen ja käyttöön eri tavoin ja jossa eri toimijat varmistavat, että dataa on saatavilla ja se on käyttökelpoista (Euroopan komissio 2017).

Datatalouden arvo nousee jatkuvasti ja se on siten myös tiiviin lainsäädännön valvonnan kohteena. Euroopan komission visiona on yhtenäinen eurooppalainen data-avaruus eli todelliset tiedon sisämarkkinat, joilla EU-lainsäädäntöä voidaan valvoa tehokkaasti ja joissa

kaikki datavetoiset tuotteet ja palvelut ovat EU:n sisämarkkinoiden asiaankuuluvien normien mukaisia. Erään haastateltavan mukaan nähtävissä onkin eräänlainen siirtymä pelkästä tietosuojaan keskittyvästä ajattelusta laajemmin muille aloille, kuten datan käytön tehostamiseen ja datasta hyötymiseen sisämarkkinoilla.

Tällaisten EU:n arvoihin perustuvien datan sisämarkkinoiden – joilla data voi liikkua vapaasti ja olla eurooppalaisten yritysten, tutkijoiden ja julkishallintojen saatavilla – pitäisi tuoda esiin datan hyötyjä ja lisätä datan tallentamista ja käsittelyä EU:ssa. Tämä puolestaan voisi lisätä tuottavuutta, parantaa kilpailukykyä, kansalaisten asemaa sekä julkisten palvelujen toimintaa.

Strategiansa vision toteuttamiseksi komissio on listannut seuraavia toimenpiteitä: tarkoitukseen sopiva lainsäädäntö ja hallintotapa datan saatavuuden varmistamiseksi, standardeihin, välineisiin ja infrastruktuureihin investoiminen sekä tarvittavaa osaamista datan käsittelyä varten.

Datastrategian tavoitteet

- Eurooppa datavetoisen yhteiskunnan maailmanlaajuisesti johtajaksi
- Datan vapaa liikkuvuus EU:n sisällä ja eri toimialojen välillä
- Korkealaatuisen datan saatavuus, jotta voidaan luoda uutta ja innovoida
- Eurooppalaisten sääntöjen ja arvojen kunnioittaminen

Datastrategian pilarit

- Datan saatavuuden ja käytön monialainen hallintokehys
- Edesauttavat toimet: Dataan investoiminen, vahvistetaan Euroopan valmiuksia ja infrastruktuuria datan isännöintiä, käsittelyä, käyttöä sekä sen yhteentoimivuutta varten
- Osaaminen: Yksilöiden osaamisen kasvattaminen, osaamiseen sekä pieniin ja keskisuuriin yrityksiin investoiminen
- Yhteiset eurooppalaiset data-avaruudet strategisilla aloilla ja yleisen edun mukaisilla aloilla

2.1.2 Strategian analyysi

EU ehdottaa datastrategialla alan vallitsevalle liiketoiminnan tavalle vaihtoehtoa, joka on ihmiskeskeisempi ja hyödyttää kaikkia. Tällä hetkellä Euroopan markkinoita hallitsevat ”portinvartijayritykset” eli Euroopan ulkopuoliset suuret yritykset, jotka tarjoavat yhtä tai useampaa niin kutsuttua ydinalustapalvelua ja joilla on huomattava vaikutus Euroopan markkinoihin. Portinvartijat ovat yrityksiä, joita tavallinen EU-kansalainen ei voi välttää digitaalisessa ympäristössä toimiessaan. Ydinalustapalvelut ovat näiden portinvartijoiden tarjoamia palveluita, joita kuluttajat ja yritykset kohtaavat päivittäin.

Uuden reilumman vaihtoehtoon luomiseksi komissio on käynnistänyt datastrategian alla useita lainsäädäntöaloitteita (niin kutsutut Big Five -ehdotukset), joiden tavoitteena on tasata yritysten toimintaedellytyksiä. Tämä tehdään datan jakamisen ja käytön oikeudenmukaisten sääntöjen avulla, säatelemällä suurimpia toimijoita ja vahvistamalla ihmisten mahdollisuutta valvoa oman datansa käyttöä.

Datastrategialla on omat haasteensa. Komission kunnianhimoisena tavoitteena on yhtäältä luoda kukoistava datavetoinen yhteiskunta ja nostaa EU johtavaan asemaan

maailmanlaajuisesti datataloudessa. Samalla komissio ei kuitenkaan halua luopua eurooppalaisista ydinarvoista ja perusoikeuksista. Toisinaan komissio vaikuttaakin ehdottavan näiden ydinarvojen turvaamiseksi sellaisia sääntöjä, jotka saattavat olla ristiriidassa menestyvän datavetoisen yhteiskunnan luomisen ja datan käytön lainsäädännöllisten esteiden purkamisen kanssa.

Toisinaan komissio vaikuttaa ehdottavan ydinarvojen turvaamiseksi sellaisia sääntöjä, jotka saattavat olla ristiriidassa menestyvän datavetoisen yhteiskunnan luomisen ja datan käytön lainsäädännöllisten esteiden purkamisen kanssa.

Komissio menee kuitenkin selvästi pidemmälle kuin aiemmissa yrityksissään edistää datan jakamista EU:ssa pyrkiessään luomaan kokonaan uuden eurooppalaisen mallin datan jakamiselle ja käytölle. Tavoitteena on toisin sanoen rakentaa vahva sääntelykehys datataloudelle ja datan koko arvoketjulle EU:n sisämarkkinoilla.

2.1.3 Datastrategian taustalla vaikuttavat motiivit

Komissio pitää datan saatavuutta olennaisena osana EU:n kilpailukykyä. Tämä pätee ainakin kolmelta näkökannalta.

Ensinnäkin maailman sadan johtavan teknologiayrityksen joukossa on hyvin vähän eurooppalaisia yrityksiä. Huipputeknologia-yritykset ovat tyypillisesti kohdanneet vähän sääntelyä kotimaissaan EU:n ulkopuolella. Tämä on tehnyt eurooppalaisten yritysten pääsystä näille markkinoille vaikeaa (kilpailulainsäädännön hitaus tai puute on mahdollistanut pienempien toimijoiden ostamisen ja markkinoille pääsyn hallinnan) samalla kun ne pitävät kiinni eurooppalaisista arvoista, kuten yksityisyydensuojasta, kuluttajansuojasta ja sananvapaudesta. Tämä saattaa EU:n strategisesti epäedulliseen asemaan, koska teknologia-markkinoilla vallitsee tällä hetkellä ”voittaja vie kaiken” -periaate.

Ilman riittävää pääsyä dataan ei tiettyjä dataa tarvitsevia yleishyödyllisiä sovelluskohteita voida toteuttaa, kuten lääketieteen innovaatioiden kehittämistä tai käyttää dataa julkisten toimien kehittämiseen.

Toiseksi, ilman dataa, jonka avulla kehittää uusia ideoita ja parantaa jo olemassaolevia, kuilu Euroopan ja Yhdysvaltojen sekä Kiinan välillä vain kasvaa. Komissio pyrkii vaikuttamaan markkinoihin siten, että ne heijastelisivat eurooppalaisia arvoja ja tarjoaisivat eurooppalaisille yrityksille enemmän mahdollisuuksia menestyä kovassa kilpailussa huipputeknologiayritysten kanssa. Mikäli tämä ei toteudu pian, kilpailijoiden kiinnisaaminen voi olla liian myöhäistä.

Nykyinen liiketoiminnan tapa tähtää ensisijaisesti voiton maksimointiin. Jotkut tarkkailijat kutsuvat tätä mallia

”valvontapohjaiseksi” liiketoimintamalliksi, jossa valta on keskittynyt muutamien yksityisten yritysten käsiin (Zuboff 2018, Amnesty International 2019). Toinen valvonnan tapa on valtiolliseen valvontaan perustuva Kiinan malli. Kiinassa toimii pitkälti erillinen dataekosysteemi, koska Kiinan hallitus harjoittaa internetin sensuuria ja määrittää, mitä verkkosivustoja ja tietoja kiinalaiset voivat käyttää. Komissio teki datastrategiaansa suunniteltaessa hyvin selväksi, että eurooppalaisen mallin on erottava sekä nykyisestä vallitsevasta mallista että kiinalaisesta mallista.

Datan saatavuus on tällä hetkellä puutteellista, koska datan jakamiselle turvallisesti ei ole yleistä sääntelykehystä eivätkä yksilöt ja yritykset ole riittävän motivoituneita jakamaan dataansa muiden kanssa.

Ilman riittävää pääsyä dataan ei tiettyjä dataa tarvitsevia yleishyödyllisiä sovelluskohteita voida toteuttaa, kuten lääketieteen innovaatioiden kehittämistä tai käyttää dataa julkisten toimien kehittämiseen. Datan saatavuus on tällä hetkellä puutteellista, koska datan jakamiselle turvallisesti ei ole yleistä (sääntely) kehystä eivätkä yksilöt ja yritykset ole riittävän motivoituneita jakamaan dataansa muiden kanssa. Motivaation puute on johtanut myös siihen, että erilaisia järjestelmiä ei yleensä suunnitella ja kehitetä datan siirrettävyyttä ja erilaisten sovellusten yhteentoimivuutta ajatellen.

2.1.4 Mitä on tehtävissä?

EU ehdottaa säännellympää datan käytön mallia, vaikka tätä tavoitetta ei suoraan sanotaan. Toiveena on, että tällainen malli hyödyttäisi eurooppalaista yhteiskuntaa laajasti samalla kun yrityksillä ja yksilöillä, jotka tuottavat dataa, säilyy hallinta siihen, Tätä tarkoitusta

varten Euroopan komissio julkaisi viisi lainsäädäntöehdotusta (niin kutsutut Big Five -ehdotukset).

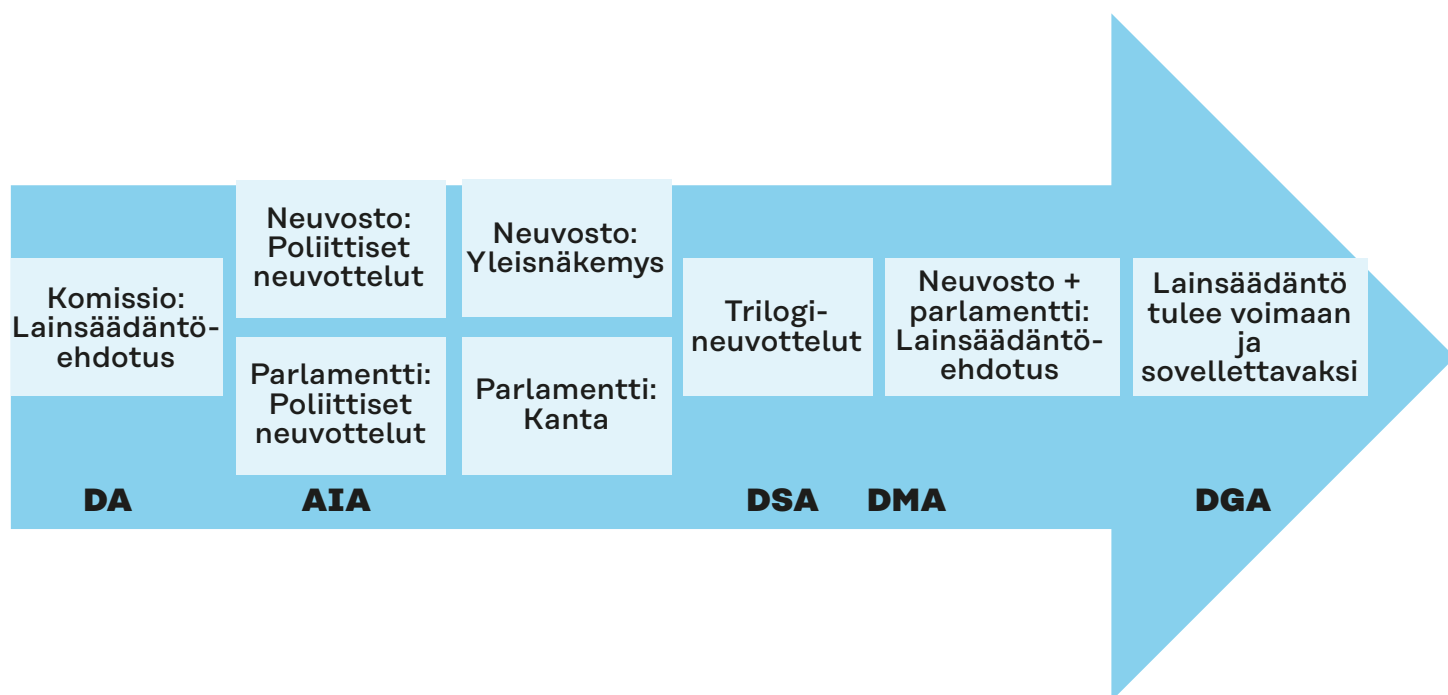
Toisin kuin direktiivit, asetukset ovat eurooppaoikeudellisina lainsäädäntöinstrumentteina suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä kaikissa EU:n 27 jäsenvaltiossa ilman, että lainsäädäntöä tarvitsee panna täytäntöön kansallisella tasolla. Komissio päätyi ehdottamaan, että kukin Big Five -ehdotus säädettäisiin asetuksena yhtenäisen datalainsäädännön varmistamiseksi sisämarkkinoilla. Asetuksia käyttäessä lopputuloksen ei tulisi riippua jäsenvaltioiden suorittamasta täytäntöönpanosta kansalliseen lainsäädäntöön, joskin asetusten soveltaminen voi silti vaihdella eri

jäsenvaltioiden välillä. Oikeudellisen välineen valinta osoittaa komission kunnianhimoa ehdotuksissa ja kertoo komission siirtyneen reaktiivisesta alakohtaisesta sääntelystä enemmän yleisluontoiseen ennakkosääntelyyn (ex ante -sääntely, joka perustuu arvioihin tulevasta ennen kuin rike tapahtuu).

2.1.5 Mikä tilanne on nyt?

Viisi keskeistä ehdotusta ovat tällä hetkellä EU:n lainsäädäntöprosessin eri vaiheissa. Onkin vielä epävarmaa, milloin ehdotukset lopulta hyväksytään EU:n tasolla ja mikä on niiden lopullinen sisältö.

Kuva 2: Big Five -ehdotukset ovat lainsäädäntöprosessin eri vaiheissa

Digipalvelusäädöksen (DSA) ja digimarkkinasäädöksen (DMA) osalta Euroopan komissio ja nykyinen EU-puheenjohtajavaltio Ranska ovat ilmoittaneet pyrkivänsä yhteisymmärryksen kesään 2022 mennessä. DMA:n osalta poliittinen yksimielisyys saavutettiin maaliskuussa 2022 ja DSA:n osalta huhtikuussa 2022.

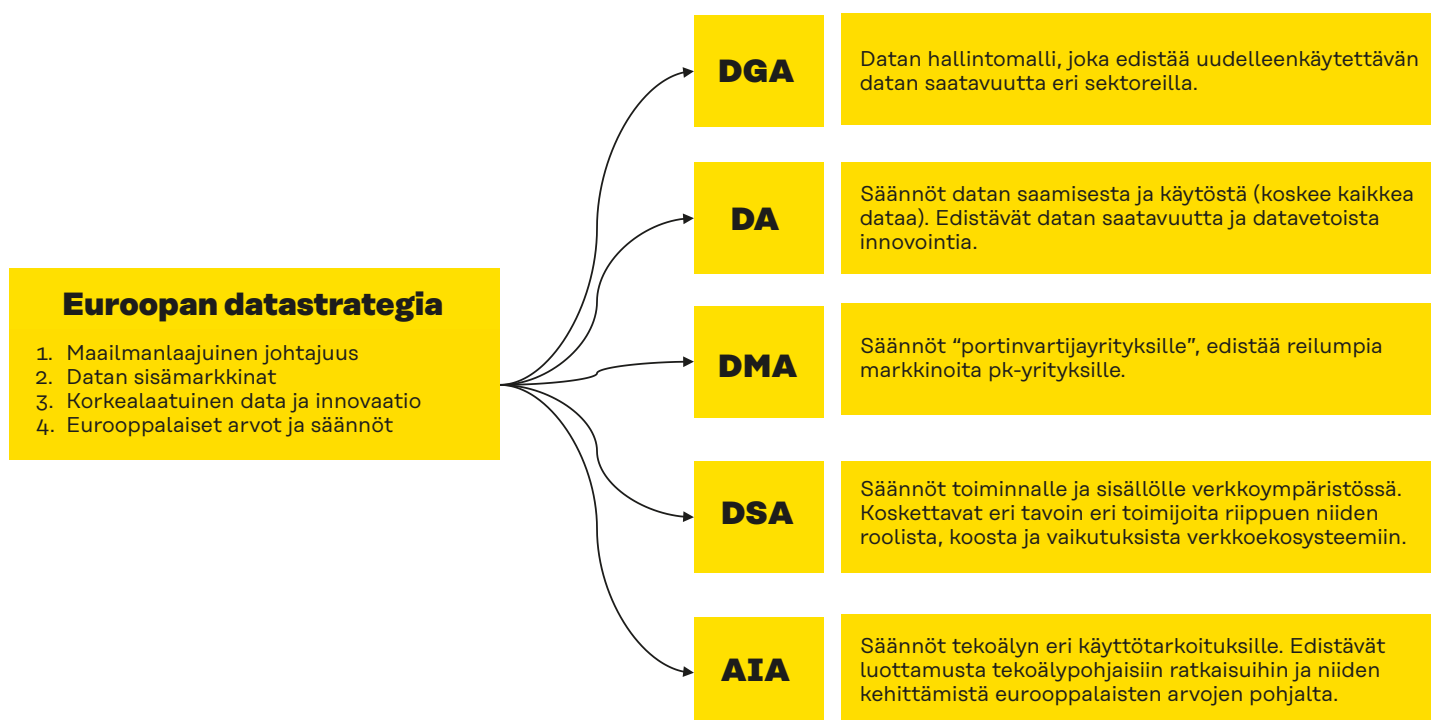
Datanhallinta-asetus (DGA) on edennyt pisimmälle päätöksentekoprosessissa. EU:n toimielimet pääsivät sopimukseen lopullisesta tekstistä joulukuussa 2021, ja Euroopan parlamentti ja neuvosto hyväksyivät DGA:n virallisesti toukokuussa 2022. DGA julkaistiin

Euroopan virallisessa lehdessä kesäkuussa 2022 ja sen soveltaminen alkaa syyskuussa 2023.

Tekoälysäädöksestä (AIA) keskustellaan parhaillaan neuvostossa, kun taas Euroopan parlamentin ehdotustyö alkoi tammikuussa 2022 yhdeksän kuukautta kestäneiden eri valiokuntien välisen toimivaltataistelun aiheuttaman viiveen jälkeen.

Datasäädöksestä (DA) julkaistiin ehdotus 23.2.2022 viimeisenä viisikosta. Keskustelut neuvostossa ja parlamentissa alkoivat siten vasta keväällä 2022.

Kuva 3: Yleiskuva datastrategiasta ja Big Five -ehdotuksista

2.2 Tiivistelmä Big Five -ehdotuksista

2.2.1 Datanhallinta-asetus (DGA)

Euroopan komissio esitteli 25.11.2020 DGA-ehdotuksensa ensimmäisenä askeleena kohti datastrategian täytäntöönpanoa. Ehdotuksen tarkoituksena on luoda mahdollistava hallinto-kehys eurooppalaisille data-alueille sekä vahvistaa luottamusta datamarkkinoiden toimijoiden välillä. Haastatteluissa mainittiin, että ehdotuksen tavoitteena on tehostaa tiedon jakamista, mikä on mahdollista vain, jos on riittävät säännöt ja takeet datan suojaamiseksi. Uuden oletuksen on oltava, että rekisteröity on aktiivinen osallistuja, ei passiivinen toimija.

Toteutuessaan DGA koskisi suojattua dataa, eli dataa, joka on jo jonkun muun oikeuden alainen (esim. henkilötiedot, liikesalaisuudet, immateriaalioikeudet). Ehdotuksen tarkoituksena ei kuitenkaan ole myöntää, muuttaa tai poistaa olemassa olevia oikeuksia, vaan luoda puitteet, joissa tällaisen suojatun datan käyttö voitaisiin sallia.

DGA tuo mukanaan luotettavat tiedonvälityspalvelut, jotka voivat auttaa yksilöitä käyttämään GDPR:n mukaisia oikeuksiaan. Datanvälityspalveluilla tarkoitetaan datanvälittäjiksi kutsuttujen organisaatioiden tarjoamia datanjakopalveluita. DGA:n mukaan näillä toimijoilla on oltava välittäjän rooli ja niiden on oltava riippumattomia sekä datan haltijoista että käyttäjistä (Euroopan komissio 2020b, s. 16). Lisäksi DGA:n tarkoituksena on helpottaa niin kutsuttua data-altruismia, jolla viitataan menettelyihin, joissa yritykset tai yksityishen-

kilöt luovuttavat dataansa vapaaehtoisesti julkisesti saataville. Tulevaisuudessa organisaation on mahdollista rekisteröityä ”altruistiseksi organisaatioksi”.

Kaiken kaikkiaan yhteisvaikutus nykyisen lainsäädännön, kuten GDPR:n, kanssa ei ole selvä. DGA käyttää esimerkiksi datan laajaa määritelmää, joka sisältää myös henkilötiedot. Siksi GDPR:ää ja DGA:ta sovellettaisiin samanaikaisesti, DGA ei kuitenkaan rajoita GDPR:ää. Vaikka yhteys GDPR:ään on olemassa, DGA:n noudattamisen valvonnan toimivaltaa ei ole tietosuojaviranomaisilla, vaan toimivaltainen viranomainen on jäsenvaltioiden päätettävissä. Tämä voi mahdollisesti johtaa päällekkäisiin toimivaltoihin eri viranomaisten välillä. DGA kattaa sekä henkilötiedot että ei-henkilötiedot.

DGA voisi tarkoittaa mahdollisesti esimerkiksi julkisen sektorin keräämien gps- tai terveystietojen uudelleenkäyttöä joko kaupallisiin tai ei-kaupallisiin tarkoituksiin. Tämä ajatus ei ole aivan uusi Suomessa. Suomessa on jo olemassa lainsäädäntö terveystietojen uudelleenkäytön mahdollistamiseksi (laki terveys- ja sosiaalitietojen toissijaisesta käytöstä (552/2019)). Eräs komission virkamies mainitsi, että suurin uhka tämän lainsäädäntöpaketin onnistumiselle on toimettomuus eli se, että DGA:n tarjoamat uudet mahdollisuudet eivät kiinnosta tarpeeksi ihmisiä tai yrityksiä.

Yhteys neljään muuhun ehdotukseen:

DGA-esitys liittyy läheisimmin ehdotettuun datasäädökseen. DGA-ehdotuksessa käsitellään hallintokehystä, kun taas datasäädöksessä käsitellään uusia aineellisia oikeuksia dataan, jotta voidaan ratkaista kysymys siitä, kenellä on oikeus päästä käsiksi ja/tai hallita mitään dataa.

DGA pähkinäkuoressa

Tavoite ja merkitys

- Julkisen sektorin datan uudelleenkäyttö
- Helpottaa datan vaihtoa EU:ssa ja kolmansien maiden välillä datanjakopalvelun avulla
- Mahdollistaa datan jakaminen yleisen edun vuoksi ja datan käyttö altruistisilla perusteilla
- Erittäin tärkeä julkisen sektorin kannalta, koska sen täytyy käsitellä uudentyyppisiä datapyyntöjä

Mikä on soveltamisala?

- Julkinen sektori
- Datanjakopalvelut
- Yksilöt

Keskeiset velvoitteet

- Luottamuksellisuus
- Yhden luukun mekanismi datapyyntöjä varten

Keskeiset määritelmät

- Data
- Data-altruismi
- Datanjakopalvelut

Seuranta

- Kansallinen valvontaviranomainen
- Uusi datainnovaatiolautakunta
- Seuraamuksista päätetään kansallisesti

2.2.2 Digimarkkinasäädös (DMA)

Euroopan komissio julkaisi 15.12.2020 digitaalisten palveluiden pakettinsa, joka sisältää kaksi asetusehdotusta: digimarkkinasäädöksen DMA:n ja digipalvelusäädöksen DSA:n. Digimarkkinasäädös on osa komission urauurtavaa strategiaa haastaa suurimpien, pääasiassa Yhdysvalloista ja Kiinasta lähtöisin olevien teknologiayritysten valtaa digitaalisilla markkinoilla. Samalla se täydentää EU:n kilpailulainsäädäntöä. Haastateltujen komission virkamiesten mukaan ehdotuksen tarkoituksena on palauttaa aitoa kilpailua Euroopan markkinoille ja tehostaa sisämarkkinoita. Näin pyritään välttämään EU:n päätyminen muiden ”datasiirtomaaksi”.

DMA:n on tarkoitus koskea ”portinvartijoita” eli verkkoalustoja, jotka tarjoavat niin kutsuttuja ydinalustapalveluita ja toimivat yritysten ja kuluttajien välillä tärkeissä digitaalisissa palveluissa. ”Portinvartijoilla” katsotaan olevan vakiintunut markkina-asema ja ne hyötyvät palveluiden verkottumisesta. Ne myös kontrolloivat markkinoille pääsyä, minkä seurauksena muut käyttäjät (sekä kuluttajat että yritykset) ovat voimakkaasti riippuvaisia näistä toimijoista. Lainsäätäjät ovat huolissaan siitä, että tilanne voi johtaa kilpailunvastaisiin käytäntöihin ja täten tosiasiallisesti heikkoon kilpailuun markkinoilla. Näiden uhkien torjumiseksi DMA sisältää ex ante -velvoitteita, eli velvoitteita, joita sovelletaan jo ennen kuin mahdolliset väärinkäytökset tapahtuvat.

Portinvartijat ovat yleensä suuria yrityksiä (esim. Google, Apple, Meta, Microsoft, Amazon), mutta konkreettisia esimerkkejä ei ehdotuksessa mainita. Vastuu ”portinvartijoiden” nimeämisestä olisi alkuperäisen ehdotuksen mukaan komissiolla, mutta jäsenvaltiot vaativat enemmän sananvaltaa tällaisissa päätöksissä niin kutsutuissa trilogineuvotteluissa eli komission, Euroopan parlamentin ja neuvoston välisissä neuvotteluissa.

DMA:n ehdotuksessa nimetään ”portinvartijayritysten” määritelmän kriteerit. Lyhyesti sanottuna yritystä tulisi pitää portinvartijana, jos:

1. sillä on merkittävä vaikutus sisämarkkinoihin,
2. se ylläpitää yhtä tai useampaa tärkeää yhdyskäytävää asiakkaille ja
3. sillä on tai sillä odotetaan olevan vakaa ja kestävä asema toiminnassaan.

Vaikka nämä määrälliset kriteerit eivät täytyisi, yritystä voidaan pitää ”portinvartijana” laadullisen lisäanalyysin perusteella. Toisin kuin sähköisen viestinnän alalla, DMA:n mukaiset portinvartijoiden nimeämiskriteerit eivät perustu tuttuihin kilpailuoikeuden periaatteisiin. Tästä syystä on epäselvää, miten kriteerit toimisivat alustojen tarjoamiin moninaisiin toimintoihin sovellettuina ja miten laadullisia kriteerejä sovellettaisiin käytännössä. DMA-ehdotus antaa myös Euroopan komissiolle mahdollisuuden säädellä käytöstä ja käytänteitä, ja päättää portinvartijoiden nimittämisestä.

Ehdotuksissa portinvartijoille asetetut velvoitteet liittyvät muun muassa datan käyttöön, datan saatavuuteen ja siirrettävyyteen, ydinalustapalveluihin pääsyn hyödyntämiseen, alustan neutraaliuteen ja mainontaan. Yhdistymisestä toisen ydinalustapalvelun kanssa on ilmoitettava komissiolle riippumatta siitä, osuuko yhdistyminen perinteisen kilpailuoikeudellisen yrityskauppavalvonnan alle.

Jos yritystä ei lasketa portinvartijayritykseksi, sillä on suoraan vähemmän velvoitteita täytettävänä. On kuitenkin mahdollista, että toimijasta, jota ei ole aiemmin pidetty portinvartijana, voi tulla sellainen tulevaisuudessa. Muut kuin portinvartijayritykset luultavasti hyötyvät lainsäädäntöehdotuksesta, koska heillä on sen myötä paremmat mahdollisuudet kilpailla portinvartijayritysten kanssa. Portinvartijat esimerkiksi eivät saa käyttää dataa, joka kilpailee yrityskäyttäjien kanssa ja on syntynyt näiden yrityskäyttäjien toiminnasta eikä ole julkisesti saatavilla.

Tärkeä DMA:n piirre – ja myös tärkeä ero DSA:han verrattuna – on, että komission alkuperäisessä ehdotuksessa vastuu portinvartijoiden nimeämisestä sekä DMA:n valvonnasta

ja täytäntöönpanosta kuuluu Euroopan komissiolle eikä kansallisille viranomaisille. Kuten edellä mainittiin, eräät jäsenvaltiot kuitenkin vastustivat neuvottelujen aikana ajatusta, että kaikki täytäntöönpanovalta olisi EU:n tasolla. EU-tason täytäntöönpanon perusteluna on se, että DMA koskee yleiseurooppalaisia (tässä toisin sanoen globaaleja) yrityksiä ja niiden toimia; portinvartijoita on vain rajallinen määrä ja lisäksi sääntelyn kansallisia pirstoutumisia on vältettävä.

Viranomaisten rikkomisesta määräävä sakko voi olla vähintään 4 % ja toistuvien rikkomusten kohdalla enintään 20 % edellisen vuoden liikevaihdosta. Jotta voitaisiin varmistaa, että jäsenvaltioilla on oma roolinsa, ehdotuksessa edellytetään, että komissio kuulee digitaalisten markkinoiden neuvoa-antavaa komiteaa, jossa jäsenvaltiot ovat edustettuina,

ennen tiettyjen päätösten (esim. sakot) tekemistä.

Yhteys neljään muuhun ehdotukseen:

DMA-ehdotus liittyy enimmäkseen DSA:han, koska ne molemmat koskevat asiakkaille tarjottavia digitaalisia online-palveluita ja asettavat eniten velvoitteita suurille toimijoille (portinvartijat ja erittäin suuret verkkoalustat). Keskeinen ero on, että DMA käsittelee vain portinvartijoihin liittyviä asioita, kun taas DSA keskittyy laajempiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Koska DMA keskittyy enemmän kilpailulainsäädäntöön ja se on suunnattu vain tietyille yrityksille, ja täytäntöönpano tapahtuu EU:n tasolla, se eroaa selvästi muista ehdotuksista, jotka perustuvat kansalliseen täytäntöönpanoon ja koskevat enemmän datan ja datan käytön sääntelyä.

DMA pähkinäkuoressa

Tavoite ja merkitys

- Edistää reilua kilpailua digitaalisilla markkinoilla
- Erittäin tärkeä pk-yrityksille, koska antaa niille mahdollisuuden osallistua paremmin datatalouden toimintaan

Mikä on soveltamisalaa?

- Suurimmat verkkoalustat
- Online-välityspalvelut
- Sosiaaliset verkostot
- Hakukoneet
- Online-markkinapaikat
- Mainospalvelut jne.

Keskeiset määritelmät

- Portinvartija
- Ydinalustapalvelu
- Verkkoalusta

Keskeiset velvoitteet

- Läpinäkyvyys
- Asianmukainen huolellisuus
- Sopimattomien käytäntöjen kieltäminen
- Yhteentoimivuus
- Datan siirrettävyys
- Pääsy yrityskäyttäjille

Seuranta

- Euroopan komissio
- Digitaalisten markkinoiden neuvoa-antava komitea. Seuraamusmaksu jopa 10 % maailmanlaajuisesta kokonaisliikevaihdosta ja 20 % toistuvista rikkomuksista

2.2.3 Digipalvelusäädös (DSA)

Digipalvelusäädös DSA on osa samaa lainsäädäntöehdotuspakettia kuin DMA. Edellä esitelty DMA sisältää sääntöjä, jotka määräävät "portinvartijoiden" verkkoalustoja. Jotkut näistä palveluista voivat myös kuulua DSA-ehdotuksen soveltamisalaan, mutta eri syistä ja erilaisin säännöksin. DSA on suunniteltu koskemaan suurta osaa digitaalisten palvelujen tarjoajia, ja pisimmälle menevät säännöt koskevat etenkin suuria toimijoita, kun taas DMA soveltuu vain hyvin rajalliseen joukkoon markkinoiden suurimpia globaaleja toimijoita.

DSA-ehdotuksen tarkoituksena on selventää verkkoalustojen vastuuta ja velvoitteita sisällön tarjoamisessa ja moderoinnissa sekä tuotteiden tarjoamisessa verkkokaupapaikoilla myytäväksi, säilyttäen samalla sähköistä kaupankäyntiä koskevan direktiivin keskeiset periaatteet. DSA:n ei ole tarkoitus korvata sähköistä kaupankäyntiä koskevaa direktiiviä, vaan sitä sovelletaan direktiivin kansallisen täytäntöönpanon lisäksi. Selvyiden vuoksi sähköistä kaupankäyntiä koskevan direktiivin ehdolliset poikkeukset vastuuartikloista on sisällytetty DSA:han.

Digitaalisiin palveluihin kuuluu laaja valikoima verkkopalveluita yksinkertaisista verkkosivustoista internetin infrastruktuuri-palveluihin ja verkkoalustoille. DSA:ssa määritellyt säännöt koskevat ensisijaisesti online-välittäjiä ja -alustoja (esim. verkkokaupapaikkoja, sosiaalisia verkostoja, sisällön-jakoalustoja, sovelluskauppoja, online-matkailu- ja majoituspalveluja) kuten yhdysvaltalaisia yrityksiä Google, Apple, Meta ja Amazon sekä mahdollisesti kiinalaisia TikTokia ja Alibabaa (vaikka konkreettisia esimerkkejä ei ehdotuksessa mainitakaan).

DSA-ehdotus on erityisen tärkeä digitaalisten palvelujen ja verkkomainonnan suurille tarjoajille. Lainsäädäntöehdotus perustuu periaatteeseen, että se, mikä on laitonta verkon ulkopuolella, on laitonta myös verkossa. Se korostaa selkeästi määriteltyjen menettelyjen tarvetta, jotta laittomia tuotteita, palveluita ja

sisältöjä voidaan torjua, sekä kohdistetun mainonnan ja suositusjärjestelmien avoimuutta.

DSA:ssa asetetut velvoitteet ovat laajuudeltaan verrattavissa EU:n historiallisiin päätöksiin sähköisen viestinnän ja rahoitusalan sääntelyn käyttöönotosta. Sen mahdollista vaikutusta digitaalisille palveluntarjoajille maailmanlaajuisesti asetettaviin vaatimuksiin voidaan verrata GDPR:n käyttöönoton vaikutukseen maailmalla. Ehdotuksesta käy selvästi ilmi, että digitaalisella toimivien yritysten compliance-osastoihin kohdistuva paine kasvaa merkittävästi.

DSA-ehdotus sisältää erilaisia velvoitteita erityyppisille toimijoille: lyhyesti sanottuna kevyimmät velvoitteet koskevat pelkkiä välityspalveluita, minkä jälkeen velvoitteet tiukentuvat asteittain, ja VLOP-alustoille asetetut velvoitteet ovat tiukimmat. Riski laittoman sisällön levittämiseen katsotaan olevan suurin VLOP-alustoilla.

Monimutkaisuutta tuo se, että ehdotuksen lähtökohtana olevat määritelmät palveluntarjoajien eri luokkien erottamiseksi eivät ole selkeästi linjassa. Tämä on erityisen tärkeää, koska kullekin palveluntarjoajaryhmälle on määritelty erityiset sääntelyn kohteet. Yritysten on siten lainsäädäntöä noudattaakseen arvioitava, mihin luokkaan tai luokkiin ne kuuluvat arvioidakseen, mitä velvoitteita niihin sovelletaan. Esimerkki hämmäntävästä määritelmästä on se, että DSA ja DMA käyttävät erilaisia palveluntarjoajien termejä tai luokkia. Esimerkiksi DMA käyttää termiä "ydinalustapalvelu", jonka määritelmä ei loogisesti rakennu DSA:n palveluluokista, kun taas termiä "VLOP" ei esiinny DMA:ssa eikä termiä "portinvartija" DSA:ssa.

Ehdotuksessa otetaan käyttöön myös uusi valvontamekanismi ja huomattavat sakot (jopa 6 prosenttia maailmanlaajuisesta liikevaihdosta). Vastuu valvonnasta on jatkossa kansallisilla viranomaisilla (digitaalisten palveluiden koordinaattori), vaikka komissio voi puuttua erittäin suurten verkkoalustojen toimintaan.

Yhteenvedon voidaan todeta, että vaikka DSA:ta ja DMA:ta ehdotetaan yhdistelmänä, ne ovat itse asiassa täysin erilaisia välineitä sekä

kohderyhmien että noudatettavien standardien ja menettelyjen kehyksen osalta. DMA ja DSA ovat molemmat tällä hetkellä EU:n lainsäädäntöprosessin samassa vaiheessa, eli molempien ehdotusten trilogineuvottelut on saatu päätökseen.

Yhteys neljään muuhun ehdotukseen:

DSA-ehdotus esiteltiin yhdessä DMA:n kanssa ja se liittyy enimmäkseen tähän ehdotukseen.

Näillä kahdella ehdotuksella on kuitenkin eronsa, kuten se, että DGA on horisontaalinen väline, joka koskee kaikkia toimijoita. Lisäksi sillä on selkeä yhteys AIA:han, koska kohdistusta ja muita tekoälyyn perustuvia tekniikoita säännellään myös DSA:ssa. DSA keskittyy myös kuluttajien perusoikeuksien suojaamiseen verkossa. Tekoälyasetus pyrkii samaan tavoitteeseen tekoälysovellusten osalta.

DSA pähkinänkuoressa

Tavoite ja merkitys

- Vahvistaa välityspalveluntarjoajien vastuita ja valvontaa, jotta voidaan varmistaa, että kansalaiset eivät joudu alttiiksi laittomalle sisällölle ja tuotteille verkossa
- Olennainen sekä pk-yrityksille (digitaalitalouteen osallistuminen) että kansalaisille, jotka saavat oikeuksia

Mikä on soveltamisalaa?

- Välityspalveluntarjoajat
- Sosiaaliset verkostot
- Online-markkinapaikat
- Hosting-palvelut

Keskeiset määritelmät

- Välityspalvelut
- Hosting-palvelut
- Verkkopalustat
- Erittäin suuret alustat (very large online platform, VLOP)

Keskeiset velvoitteet

- Läpinäkyvyys
- Tiedotusvelvollisuudet
- Sisällön moderointi
- Vastuullisuus ja riittävä huolellisuus
- Riskienhallinta
- Verkkomainonnan säännöt

Seuranta

- Kansallinen valvontaviranomainen (digitaalisten palveluiden koordinaattori)
- Euroopan komissio
- Eurooppalainen digitaalisten palvelujen komitea
- Seuraamusmaksu jopa 6 % maailmanlaajuisesta liikevaihdesta

2.2.4 Tekoälysäädös (AIA)

Komissio julkaisi 21. huhtikuuta 2021 ehdotuksensa tekoälysäädös AIA:sta ihmisten hyväksi toimivan teknologian edistämiseksi. Lainsäädännön yleisenä tavoitteena on löytää tasapaino kansalaisten turvallisuuden ja uusien, innovatiivisten teknologioiden kehittämisen välillä.

AIA:n tavoitteena on varmistaa, että EU:n sisämarkkinoille tuodut ja niissä käytetyt tekoälyjärjestelmät ovat turvallisia ja noudattavat ole-massa olevia perusoikeuksia ja eurooppalaisia arvoja koskevaa lainsäädäntöä. Lisäksi ehdotuksen tavoitteena on varmistaa oikeusvarmuus tekoälyn investointien ja innovoinnin helpottamiseksi. Tämä lainsäädäntöehdotus on ensimmäinen EU:ssa, joka sitoo erityisesti tekoälysovellusten tarjoajia ja käyttäjiä.

AIA perustuu suurelta osin riskiperusteseen lähestymistapaan, jossa erotetaan tekoälyn mahdolliset käyttötavat ja niiden riskiluokitus. Riskiluokat ovat seuraavat:

1. hyväksymätön riski, kuten sosiaaliset pisteytysjärjestelmät tai tekoälyn käyttö lasten tai haavoittuvien ihmisten hyväksikäyttöön,
2. suuri riski, kuten tekoälyn käyttäminen arvioimaan entisen vangin rikoksen uusimisriskiä; tekoälyn käyttö kokeiden pisteytykseen; tai tekoälysovelluksen käyttö robottiväestöisissä operaatioissa,
3. rajoitettu riski, kuten tekoälyjärjestelmien, kuten chat-bottien, käyttö ja
4. minimaalinen riski, joka on ylivoimaisesti suurin luokka ja sisältää esimerkiksi tekoälyä hyödyntävien videopelien tai roskapostisuodattimien käytön.

AIA:n on tarkoitus keskittyä lähinnä järjestelmiin, joiden katsotaan muodostavan suuren riskin perusoikeuksille ja turvallisuudelle. Rajoitettu määrä "hyväksymättömän riskin" järjestelmiä kielletään kokonaan: näiden järjestelmien katsotaan olevan EU:n perusarvojen, kuten perusoikeuksien, vastaisia.

Ehdotuksella perustettaisiin Euroopan tekoälyneuvosto, joka koostuisi jäsenvaltioiden ja komission edustajista. Kansallisella tasolla jäsenvaltioiden on nimettävä yksi tai useampi kansallinen toimivaltainen viranomainen ja niiden joukossa kansallinen valvontaviranomainen valvomaan asetuksen soveltamista ja täytäntöönpanoa.

Tällä hetkellä on vielä epäselvää, missä määrin AIA kieltäisi tietyt tekniikat myös julkisella sektorilla, esimerkiksi kasvojen tunnistustekniikoiden reaaliaikaisen käytön. Vaikka komission alkuperäinen ehdotus salli tällaisen biometrisen tunnistamisen reaaliaikaisen, rajoitetun käytön tietyissä lainvalvontatilanteissa, monet Euroopan parlamentin jäsenet vaativat sen käytön kieltämistä kokonaan. Näyttääkin siltä, että aiheeseen liittyen on tulossa kiivaita keskusteluja lähikuukausina. Jos sekä neuvosto että parlamentti onnistuvat saavuttamaan oman kantansa vuoden 2022 puoliväliin mennessä, komission, neuvoston ja parlamentin väliset trilogineuvottelut voivat alkaa vuoden 2022 toisella puoliskolla ja jatkuvat todennäköisesti vuoteen 2023.

Yhteys neljään muuhun ehdotukseen:

Monet haastateltavat nimesivät AIA-ehdotuksen muista ehdotuksista erilliseksi, jolla on vähän yhteistä neljän muun ehdotuksen kanssa. Sillä on kuitenkin yhteistä perustaa DSA:n kanssa, koska molemmat ehdotukset käsittelevät tekoälyn tuottamien palvelujen käytön seurauksia, kuten kohdennettua mainontaa.

AIA pähkinänkuoressa

Tavoite ja merkitys

- Varmistaa, että tekoälyjärjestelmät ovat turvallisia ja kunnioittavat EU:n perusarvoja
- Varmistaa oikeusvarmuus tekoälyyn liittyvien investointien ja innovoinnin helpottamiseksi, vahvistaa verkkoalustojen vastuuta ja valvontaa

Mikä on soveltamisala?

- Palveluntarjoajat, jotka tuovat tekoälyjärjestelmiä EU:n sisämarkkinoille
- Tekoälyjärjestelmien käyttäjät EU:ssa
- Tekoälyjärjestelmien toimittajat ja käyttäjät kolmannessa maassa, joiden tuotoksia käytetään EU:ssa

Keskeiset määritelmät

- Tekoälyjärjestelmä

Keskeiset velvoitteet

- Riskien ennakkoarvioinnit
- Perusoikeuksien kunnioittaminen
- Avoimuus käyttäjiä kohtaan
- Markkinoille saattamisen jälkeinen seuranta, tutkimukset ja raportointi

Seuranta

- Kansallinen viranomainen
- Euroopan tekoälyneuvosto

2.2.5 Datasäädös (DA)

Datasäädös on viimeisin Big Five -ehdotuksista (julkaistu 23.2.2022) ja se asettaa yhteiset perussäännöt sille, kenellä on oikeus saada pääsy dataan ja käyttää sitä. Komission mukaan säädös auttaa avaamaan tällä hetkellä käyttämättömiä datajoukkoja ja varmistamaan datan arvoketjun oikeudenmukaisuuden kaikkien datatalouden toimijoiden kesken.

Lyhyesti sanottuna ehdotuksen tarkoituksena on helpottaa muiden kuin henkilötietojen saatavuutta ja käyttöä, mukaan lukien yritysten välinen data (B2B), yritysten ja kuluttajien välinen data (B2C) ja yritysten ja valtion välinen data (B2G). Pk-yritykset hyötyvät ehdotuksen pakollisista tiedonhaltijoille asetetuista velvoitteista saattaa tietonsa saataville oikeudenmukaisin, kohtuullisin ja syrjimättömin ehdoin (FRAND).

Myös käyttäjien oikeudet siirtää dataa täsmennetään selkeämmin. Lisäksi tietojenkäsittelypalveluiden (mukaan lukien pilvipalveluiden) asiakkaat voisivat helpommin vaihtaa palveluntarjoajaa.

Tämä ehdotettu lainsäädäntö, joka ottaisi käyttöön tiedonsaantia koskevia velvoitteita suunnitellusti (tai oletusarvoisesti), on suunniteltu täydentämään DGA-kehystä yksityisen sektorin datan jakamiseksi julkisen sektorin kanssa. Se sisältää julkisille elimille ja EU:n toimielimille mahdollisuuden saada vapaasti

pääsy yritysten hallussa olevaan dataan "poikkeuksellisissa tarpeissa", kuten yleisissä hätätilanteissa, pandemioissa tai katastrofeissa. Lopuksi ehdotus sisältää muutoksen nykyiseen tietokantadirektiiviin, jolla täsmennetään, että koneella tuotettua dataa sisältävät tietokannat jäävät sui generis -oikeuden suojan ulkopuolelle.

EU-lainsäädännän valvontalautakunta havaitsi raportissaan useita datasäädökseen liittyviä avoimia kysymyksiä. Lautakunta vaati esimerkiksi datan käsitteen selkeää määrittelyä, tarkemmin sanottuna termin sisällön, rajojen ja datan omistusoikeuden selventämistä. Lautakunta katsoi myös, että pitäisi olla peruste sille, miksi datasäädös rajoittaa kuluttajien ja yritysten toimintamahdollisuuksia toisiinsa liittyvien tuotteiden ja niihin liittyvien palveluiden tuottamaan dataan. Tämä tosiasiallisesti sulkee pois kaikki ohjelmistojen ja verkkopalvelujen tuottaman datan, joka olisi voitu sisällyttää soveltamisalaan (SEC (2022) 81, s. 6).

Yhteys neljään muuhun ehdotukseen:

DA-ehdotuksella on paljon yhteistä DGA-ehdotuksen kanssa, kuten edellä mainittiin. DGA-ehdotuksessa otetaan käyttöön hallintokehys julkisen datan uudelleenkäytölle, kun taas datasäädös esittelee uusia aineellisia oikeuksia dataan, jotta voidaan ratkaista kysymys siitä, kenellä on oikeus päästä käsiksi ja/tai hallita mitään dataa.

DA pähkinäkuoressa

Tavoite ja merkitys

- Helpottaa datan saatavuutta ja käyttöä, mukaan lukien B2B ja B2G (poikkeustapauksissa) datansiirrot
- Erittäin tärkeä pk-yrityksille, koska datan siirrettävyyssvaatimukset mahdollistavat palveluiden vaihtamisen helposti; myös kansalaiset saavat uusia oikeuksia ja vanhat oikeudet vahvistuvat

Mikä on soveltamisalaa?

- Yksityisen sektorin organisaatiot, joilla on teollista dataa
- Julkiset elimet ja EU:n toimielimet
- Tietojenkäsittely- ja pilvipalvelut
- Liitettyjen laitteiden ja niihin liittyvien palvelujen tuottama data

Keskeiset velvoitteet

- Uudet säännöt muiden kuin henkilötietojen saamisesta ja käytöstä
- Datan siirrettävyyssvelvoitteet ja vaihtamisen helpottaminen
- Reilu, kohtuullinen ja syrjimätön lähestymistapa yritysten välisissä datanjakosopimuksissa
- Dataan pääsy suunnitellusti tai oletuksena

Keskeiset määritelmät

- Mitä on oikeudenmukaisuus B2B-sopimuksissa?
- Julkinen intressi B2G-tietojen jakoa koskien

Seuranta

- Standardisarja, jonka komissio todennäköisesti kehittää eurooppalaisen standardointijärjestelmän kautta

2.3 Yhteenveto

2.3.1 Big Five -ehdotukset luovivat tietä oikeudenmukaisemmalle datataloudelle

Datastrategian mukaan uudelle lainsäädännölle on tällä hetkellä tarvetta hajanaisen lainsäädännön yhdenmukaistamiseksi. Big Five -ehdotuksien tarkoituksena on selkeästi tukea toisiaan, ja yhdessä niillä pyritään saavuttamaan kilpailukykyisempi datatalouden sääntelymalli, joka toimisi esikuvana muille maille, kuten GDPR

on toiminut tietosuojalainsäädännön suunnan-
näyttäjänä maailmanlaajuisesti.

Nykyiset suurten toimijoiden hallitsemat datamarkkinat eivät todennäköisesti muutu itsestään datan lisääntyvän arvon, verkostovaikutusten ja taloudellisten kannustimien puutteen vuoksi. Ehdotettu eurooppalainen malli voi toimia vain, jos Big Five -ehdotukset onnistuvat luomaan uuden kasvua ja innovointia edistävän sääntelykehiksen, ja toisaalta jos tämä kehys tukee uusia investointeja, tutkimusta ja osaamisen kehittämistä.

GDPR toimi esimerkkinä tietosuojanlainsäädännön säätäjille muualla maailmassa (esim. Brasiliassa, Intiassa, Kaliforniassa) luoden niin sanotun Bryssel-efektin (Bradford 2020). Big Five -ehdotuksissa vertailukohtana on selvästi pidetty GDPR:ää, jonka korkean maailmanlaajuisen tietosuojastandardin asettamisen tavoitetta on pidetty menestyksenä. Koska GDPR ei kuitenkaan ole vähentänyt markkinoiden suurimpien toimijoiden roolin vaikutusta pk-yrityksiin ja kuluttajiin, Big Five -lainsäädäntöehdotuksilla pyritään vaikuttamaan ja lieventämään tätä, GDPR:n ulottumattomissa olevaa haastetta.

Big Five -ehdotuksien tarkoituksena on selkeästi tukea toisiaan. Yhdessä niillä pyritään saavuttamaan kilpailukykyisempi datatalouden sääntelymalli, joka toimisi esikuvana muille maille, kuten GDPR on toiminut tietosuojalainsäädännön suunnannäyttäjänä maailmanlaajuisesti.

2.3.2 Avoimia kysymyksiä

Vaikka Big Five -ehdotukset ovat monella tapaa uraauurtavia, ehdotettujen säädösten täytntöönpanossa ja soveltamisessa vaikuttaa olevan tiettyjä epävarmuustekijöitä. Tulee lisäksi muistaa, että suurin osa ehdotuksista on todellakin vain ehdotuksia, joten muutokset ovat edelleen mahdollisia – erityisesti sellaisten ehdotusten kohdalla, jotka ovat vasta lainsäädäntöprosessin neuvotteluvaiheessa (DA, AIA ja DSA).

Kaikissa viidessä ehdotuksessa haasteena vaikuttaa olevan joidenkin käsitteiden epäselvyys. Käsitteet kuten "portinvartija", "välityspalvelu" ja "verkkoalusta" on periaatteessa määritelty ehdotuksissa, mutta on vaikea

ymmärtää, mitä kaikkea nämä (tai muut) käsitteet todellisuudessa kattavat. Tämä epäselvyys voi jättää paljon valtaa jäsenvaltioille tai komissiolle päättää käsitteiden asianmukaisista tulkinnoista.

Mainittu tapahtumankulku voi johtaa ei-toivottuun lainsäädännön pirstaloitumiseen. Sama ilmiö on jo nähty GDPR:n yhteydessä, sillä myös useat tietosuojalainsäädännön peruskäsitteet, kuten rekisterinpitäjä, ovat tulkinnanvaraisia. Käsitteen "portinvartija" kohdalla komissiolla on myös mahdollisuus sisällyttää käsitteeseen yrityksiä, jotka eivät täytä kynnysarvoja, mikä antaa komissiolle paljon valtaa päättää käsitteen tulevasta sisällöstä. Joissakin säädösehdotuksissa on myös sisäisiä epäjohdonmukaisuuksia. Esimerkiksi tekoäly-säädöksen eri riskitasojen välinen ero on melko epäselvä, sillä jotkin tekoälyjärjestelmät sopivat todennäköisesti useisiin luokkiin.

Lisäksi Big Five -ehdotuksien suhde voimassa olevan lainsäädännön, kuten tietosuojalain, kilpailu- ja immateriaalioikeuslainsäädännön kanssa ei ole täysin selvä. Esimerkiksi DA-ehdotuksen datan yhteiskäyttöä koskevilla säännöksillä voi mahdollisesti olla vaikutus immateriaalioikeussuojattuun dataan, kuten liikesalaisuuksiin. Vaikka ehdotuksissa viitataan olemassa olevaan lainsäädäntöön, niissä käytetään silti omaa terminologiaansa, mikä vaikeuttaa ehdotusten tulkintaa yhdessä voimassa olevan lainsäädännön kanssa.

Tästä näkökulmasta katsottuna oikeudellinen kehys tulee monimutkaistumaan uusien säädösten myötä, sillä sääntelyvälineet ovat päällekkäisiä ja termejä ei käytetä yhdenmukaisesti. Tämä monimutkaisuus todennäköisesti tekee säännöistä yrityksille ja kansalaisille hankalampia ymmärtää ja tekee sääntöihin mukautumisesta eri toimialoille hankalampaa. Tätä huolta lisää edelleen se, että ehdotuksia jäsenvaltioissa ei tule valvomaan yksi ainoa kansallinen viranomainen, vaan erilliset viranomaiset, joilla on osittain päällekkäinen toimivalta.

3 Big Five -ehdotukset suhteessa datastrategian visioon ja tavoitteisiin

Tässä luvussa analysoimme, mitä uudet lainsäädäntöehdotukset merkitsevät eri sidosryhmille: kansalaisille, pk-yrityksille ja julkiselle sektorille Suomessa. Tarkoituksena on eritellä komission ehdottaman hallintomallin mahdollisuudet ja selvittää, onko hallintomalli datastrategiassa esitettyihin tarkoituksiin nähden sopiva. Esitetyt näkemykset eivät ole tyhjentyviä, vaan ne heijastavat suurelta osin sidosryhmien kantoja. Lisäksi lainsäädäntöehdotusten mahdollisuuksia esitellään todellisten ja kuvitteellisten esimerkkien avulla.

3.1 Mitä Big Five -ehdotukset tarkoittavat kansalaisille?

Datastrategia asettaa yksilöt datatalouspolitiikan keskiöön ja tunnustaa heidän roolinsa jatkuvasti kasvavien datamäärien tuottajana. Strategian mukaan kansalaisten pitäisi saada oikeudenmukaista hyötyä datavetoisista liiketoiminnoista ja innovaatioista joutumatta tinkimään perusoikeuksistaan ja -vapauksistaan.

Viisi keskeistä lainsäädäntöehdotusta antaa kansalaisille uusia oikeuksia sekä vahvistavat kansalaisten jo olemassa olevia täytäntöönpanokelpoisia oikeuksia. Tämä tarkoittaa muutosta nykyiseen ajattelumalliin, joka näkee kansalaiset lähinnä datan lähteinä sekä liiketoiminnan hyödyn kohteena. Lisäksi lainsäädäntöehdotukset sääntelevät dataintensiivisiä markkinoita, mikä luo epäsuoria etuja kansalaisille. Esimerkiksi DMA:n pitäisi lisätä kilpailua markkinoilla, mikä lisää valinnanvaraa ja alentaa hintoja kuluttajien hyväksi.

3.1.1 Pääsy liitetyn laitteen avulla luotuun dataan

Mitä oikeus datan siirrettävyyteen tarkoittaa yksilöille?

Yksi merkittävä ehdotetun datasäädöksen luoma muutos on oikeus datan siirrettävyyteen. Tämä oikeus antaa yksilöille mahdollisuuden hankkia ja käyttää uudelleen sähköiseen viestintäverkkoon liitetyn laitteen avulla luotua dataa.

Yksilön pyynnöstä yritys on velvollinen asettamaan hänen saatavilleen tiedot, jotka syntyvät kyseisen tuotteen tai palvelun käytöstä ilman aiheetonta viivytystä, maksutta ja tarvittaessa jatkuvasti sekä reaaliajassa. Pyyntöä riippuen tiedot on toimitettava joko yksilölle itselleen tai kolmannelle osapuolelle, esimerkiksi toiselle palveluntarjoajalle. Näin käyttäjien on helpompi ottaa käyttöön uuden palveluntarjoajan palveluita ilman kielteisiä seurauksia.

Entä jos voisit siirtää autosi käytöstä syntyvää dataa mille tahansa huoltopalvelulle?

Nykyautot ovat kuin tietokoneita, jotka keräävät valtavan määrän dataa autosta, sen kuljettajasta ja ympäröivästä liikenteestä. Datasäädöksen mukaan auton omistaja voisi halutessaan jakaa auton käytöstä syntyvää dataa esimerkiksi autojen huoltopalveluiden tarjoajien kanssa.

Dataa voidaan jakaa myös sellaisten huoltopalveluiden tarjoajan kanssa, jolla ei ole liitännästä alkuperäiseen valmistajaan. Datan siirrettävyys tarkoittaa, että yksityishenkilöt voivat kopioida ja siirtää dataansa helposti palveluntarjoajalta toiselle. (Komission lausunto datasäädöksestä, 2022).

Mihin tuotteisiin datasäädös ja oikeus datan siirrettävyyteen ulottuvat?

Tässä tapauksessa data viittaa kaikkeen liitetyn laitteen käytöstä syntyneeseen dataan, sekä henkilötietoihin että muuhun dataan. Liitetyllä laitteella tarkoitetaan fyysistä tuotetta, joka voi kerätä tai tuottaa dataa tuotteen käytöstä ja joka voi yhdistää datan internetin kautta.

Tämä määritelmä kattaisi laajan tuotevalikoiman (datasäädöksen 2 artikla), kuten:

- kodinkoneet, kuten älyjääkaapit,
- virtuaaliset avustajat, kuten Siri,
- kytketyt ajoneuvot, kuten nykyaikaiset autot,
- terveyst- ja kuntoseurantalaitteet,
- maatalous- tai teollisuuskoneet, ja
- monia muita.

Vastaavasti laitteet, joiden ensisijainen tehtävä on tallentaa tai käsitellä dataa, eivät kuulu siirrettävyyssäännöksen soveltamisalaan.

Siten kannettavat tietokoneet, älypuhelimet, kamerat ja muut sellaiset tuotteet eivät kuulu datasäädöksen soveltamisalaan.

Mikä on uutta ja mikä ei?

Datan siirrettävyyden ydinidea ei ole uusi. GDPR otti käyttöön samanlaisen oikeuden, mutta kyseisen oikeuden rajoitusten ja käytännön toteutuksen vaikeuden vuoksi organisaatioissa ei ole juurikaan edistytty datan asettamisessa yksilöiden saataville. GDPR:n mukaan datan siirrettävyys rajoittuu tietyin perustein käsiteltyihin henkilötietoihin ja tilanteisiin, joissa se on teknisesti mahdollista.

Ehdotetun datasäädöksen myötä otetaan käyttöön entistä vahvempi oikeus datan siirrettävyyteen. Sitä sovelletaan riippumatta siitä, onko kyse henkilötiedoista vai ei, tuottaako henkilö aktiivisesti dataa vai ei ja riippumatta siitä, millä perusteella yritys ylipäättään käsittelee kyseistä dataa. Ehdotetun datasäädöksen mukaan oikeus datan siirrettävyyteen olisi siis huomattavasti nykyistä oikeutta laajempi.

Mitä odottaa?

Oikeus datan siirrettävyyteen tulee vaikuttamaan lukuisiin yrityksiin monilla eri toimialoilla ja se tulee velvoittamaan yritykset asettamaan saataville dataa, jotka on aiemmin kerätty ainoastaan liiketoiminnan hyödyksi. Käytännössä tämä oikeus edellyttää yrityksiltä teknisiä ratkaisuja ja investointeja eri järjestelmien yhteistoimivuuden takaamiseksi. Tämä saattaa näkyä kuluttajahinnoissa lyhyellä tähtäimellä, mutta pitkällä tähtäimellä oikeus auttaa lisäämään kilpailua, innovaatiotoimintaa ja kuluttajien valinnanvaraa sekä matalampia hintoja. Tämän vuoksi on odotettavissa, että tästä ehdotuksesta tullaan keskustelemaan paljon EU-lainsäädäntöprosessin aikana.

3.1.2 Verkossa näytettävien mainosten hallinta

Ehdotuksen tausta

Verkkopalvelut, kuten sosiaalisen median alustat, hyödyntävät ”suosittelevia järjestelmiä” eli algoritmeja, jotka määrittävät, mitä käyttäjät

näkevät ja mitä heille tulisi mainostaa, kuten ostettavia tuotteita, katsottavia videoita tai käyttäjän sosiaalisen median syötteen yläosaan tulevia uutisilmoituksia. Erityisesti suuremmilla alustoilla on tärkeä rooli tässä suhteessa, koska kuluttajat käyttävät usein heidän palveluitaan esimerkiksi löytääkseen tietoa internetistä ja käyttävät sitten saamaansa tietoa esimerkiksi päätöksiensä tekemiseen. Tämän vuoksi komissio on huolissaan siitä, että algoritmeja voitaisiin käyttää väärin disinformaation levittämiseksi tai klikkauksien lisäämiseksi eli taloudellinen voitto olisi etusijalla sen sijaan, että kansalaisille tarjotaan pääsy luotettaviin tietolähteisiin. DSA- ja DMA-ehdotusten tavoitteena on vastata tähän haasteeseen.

Uudet verkko-oikeudet

DSA ottaa käyttöön uusia täytäntöönpanokelpoisia verkko-oikeuksia. Ehdotetun DSA:n nojalla ihmiset voivat ilmoittaa verkossa kohtaamastaan laittomasta sisällöstä taikka riitauttaa palveluntarjoajan tekemiä päätöksiä, joilla palveluntarjoaja on estänyt tietyn sisällön jakamisen tai käyttäjän pääsyn sisältöön, jonka tämä on itse julkaissut verkossa. Laittomalla sisällöllä voidaan viitata esimerkiksi vihapuheeseen tai kunniaa loukkaavaan sisältöön.

Yksi keskeisimmistä sääntelyn tuottamista oikeuksista on kansalaisten tiedonsaantioikeus. Verkkopalvelujen tarjoajien tulee kertoa asiakkailleen, milloin heille näytetään mainoksia, kuka on mainoksen takana ja miksi mainos näytetään asiakkaalle. Tarkoituksena on auttaa ihmisiä ymmärtämään kohdentamistapaa, jonka perusteella heille näytetään mainoksia ja antaa heille mahdollisuus tunnistaa sekä kieltäytyä tällaisesta mainonnasta tulevaisuudessa.

Lisäksi erittäin suurien verkkoalustojen (esim. Facebook ja Google) on selitettävä ihmisille, miksi tiettyä sisältöä suositellaan heille. Erittäin suurten verkkoalustojen on julkistettava suositusjärjestelmiensä pääparametrit, tarjottava mahdollisuus näiden parametrien muokkaamiseen ja annettava käyttäjille mahdollisuus käyttää palvelua ilman yksilöityjä suosituksia. Tiukimmat velvoitteet koskevat sellaisia erittäin suuria verkkoalustoja, joiden katsotaan vaikuttavan voimakkaasti sisältöön, jonka käyttäjät näkevät tällaisten alustojen suositusjärjestelmien kautta.

Kunnianloukkaus ja laitto- man sisällön ilmoittaminen verkossa

Vähemmistöryhmään kuuluva henkilö ylläpitää sosiaalisen median tilää. Eräänä päivänä kyseinen henkilö huomaa, että hänen kuviaan on laitettu nettiin halventavan tekstin kanssa sen jälkeen, kun hän on julkaissut tiettyä poliittista aihetta tukevia postauksia. DSA-ehdotuksen nojalla tämä henkilö voi ilmoittaa verkkoalustoille laittomasta sisällöstä verkossa käyttämällä ilmoitus- ja toimintamekanismia. Laittomalla sisällöllä voidaan viitata esimerkiksi vihapuheeseen tai halventavaan sisältöön.

Kohdennetun mainonnan tunnistaminen verkossa

Kristiina surffaa verkossa ja törmää kohdennettuun mainontaan. Hän on vieraillut monilla lemmikkituotteiden verkkosivustoilla, koska hän odottaa saavansa uuden koiranpennun ensi viikolla. Yhtäkkiä tällaisten tuotteiden mainontaa on kaikilla hänen käyttämillään sosiaalisen median sivuilla, myös alustoilla, joita Kristiina käyttää ainoastaan puhelimellaan, vaikka hän on tehnyt asiaankuuluvia hakuja vain kannettavalla tietokoneellaan.

Kristiina on huolissaan siitä, että hän ei enää hallitse digitaalista identiteettiään. DSA-ehdotuksen mukaan Kristiinalla on oikeus saada verkkopalveluntarjoajalta tietoja, joista ilmenee selvästi, että näytettävissä tiedoissa on kyse mainoksesta, kuka on mainoksen takana ja miksi mainos näytettiin hänelle.

Mikä on uutta ja mikä ei?

Tällä hetkellä kohdennettua mainontaa säännellään jossain määrin jo GDPR:ssä ja ePrivacy-direktiivissä. GDPR:ssä vahvistetaan esimerkiksi jo säännöt käyttäjien suostumuksesta tai oikeudesta vastustaa kohdennettua mainontaa. ePrivacy-direktiivi puolestaan sääntelee evästeiden käyttöä ja edellyttää käyttäjän suostumusta mainosevästeiden käyttöön. DSA ja DMA ottavat askeleen eteenpäin antaessaan ihmisille mahdollisuuden hallita sosiaalisen median alustojen syötteissä, hakukoneissa ja verkkokaupoissa näytettäviä mainoksia sekä lisäämällä mainonnan läpinäkyvyyttä entisestään.

Mitä odottaa?

Vaikka DSA on olennainen askel kohti sitä, että käyttäjät voivat tosiasiallisesti hallita

suositusmittareita, siinä on joitain heikkouksia. Esimerkiksi erittäin suurten verkkoalustojen on annettava tiedot käyttäjän oikeuksista ja verkkoalustan velvollisuuksista käyttöehdoissaan. Koska käyttäjät eivät yleensä lue käyttöehtoja, he eivät myöskään todennäköisesti muuta tai valitse vaihtoehtoa, joka ei perustu profilointiin (Internet Policy Review 2021). Näin ollen ehdotus näiden tietojen tarjoamisesta näkyvässä paikassa verkkosivuilla näyttäisi olevan parempi vaihtoehto tulevaisuudessa (EDPS 2021).

3.1.3 Tekoälyä koskevat säännöt luottamuksen luomiseksi

Mitä on tekoäly ja miten sitä käytetään nyt?

Tekoälyyn kuuluu tietokoneiden käyttäminen sellaisten tehtävien suorittamiseen, jotka ovat perinteisesti olleet ihmisten vastuulla. Olemme listanneet muutamia esimerkkejä sovelluksista, jotka käyttävät tekoälyä päivittäin:

- Face ID käyttää tekoälyä puhelimien lukituksen avaamiseen ja Snapchat käyttäjän kasvojen havaitsemiseen.
- Google Mapsin kaltaiset navigointisovellukset käyttävät tekoälyä liikenteen liikkumisnopeuden analysointiin.
- Digitaaliset assistentit, kuten Siri, Alexa ja Google Assistant, käyttävät tekoälyä äänikomentojen ottamiseen ja niiden kääntämiseen toimiksi, kuten ystävälle soittamiseen.
- Netflix ja YouTube käyttävät tekoälyä, kun ne ehdottavat elokuvia tai videoita, joita käyttäjät voisivat haluta katsoa seuraavaksi.
- Uber ja muut taksisovellukset käyttävät tekoälyä kyydin hinnan tai odotusajan määrittämiseen.

Entä tulevaisuus – mitä tekoäly voisi antaa ihmisille?

Tekoäly voi auttaa (ja auttaa jo) ihmisiä kaikilla elämämme osa-alueilla. Tekoäly voi tehdä rutti-niprosessien suorittamisesta, esimerkiksi auton pysäköinnistä, ihmisille helpompaa. Tekoäly voi optimoida olemassa olevat prosessit, kuten

navigoinnin ja karttojen käytön, ja mahdollistaa uudet liitetyt laitteet, kuten itsestään ajavat ajoneuvot. Tekoälyä voidaan käyttää julkisten palveluiden nopeuden ja laadun parantamiseen, kuten nopeampiin sosiaaliturvamaksuihin.

Tekoäly tarjoaa uusia mahdollisuuksia ja tehokkuutta, ja tätä teknologiaa voidaan hyödyntää myönteisellä tavalla tukemaan Euroopan vihreää ja digitaalista siirtymää. Tällaisella teknologialla on mahdollisuus tehdä elämästämme helpompaa ja tarjota ratkaisuja esimerkiksi liikenteen tehokkaampaan hallintaan ja vähentämään ympäristön saastumista.

Tekoälyn käyttöön liittyy kuitenkin myös huomattavia riskejä, ja sillä on suuria vaikutuksia kansalaisten itsemääräämisoikeuteen ja yksityisyyteen. Suurin osa algoritmeista ei ole läpinäkyviä, mikä tekee käyttäjille hankalaksi ymmärtää, että tekoälyä ylipäänsä käytetään, saatikka sen, miten tekoälyjärjestelmät toimivat ja kuinka niihin voi vaikuttaa. Lisäksi tekoälyjärjestelmät voivat personoida sisältöä arvioimalla käyttäjän kiinnostuksen kohteita, mutta tämä ei aina tapahdu käyttäjän etuja vaan pikemminkin yritysten taloudellisia intressejä ajatellen, kuten käy ilmi Cambridge Analytican tapauksesta.

Luottamus on olennainen osa tekoälyn käyttöä

Ehdotettu tekoälysäädös on ensimmäinen maailmanlaajuinen yritys säännellä tekoälyä. Ehdotuksen tavoitteena on määritellä selkeät säännöt tekoälysovelluksille ja siten lisätä kansalaisten

luottamusta tekoälyä hyödyntävien tuotteiden ja palveluiden käyttöön. Datastrategian ihmis-keskeisen lähestymistavan mukaisesti AIA-ehdotuksessa omaksutaan riskiperusteinen lähestymistapa tekoälyjärjestelmiin. Näin ollen tekoäly, jonka tavoitteena on manipuloida ihmisiä ja aiheuttaa vahinkoa, on järjestelmällisesti kielletty.

Tekoälyä koskevilla säännöillä pyritään myös lisäämään oikeusvarmuutta, jotta tekoälyn tarjoajat pääsevät suuremmille markkinoille tuotteilla, joihin kuluttajat ja yritykset voivat luottaa ja uskaltautuvat käyttää.

Cambridge Analytica ja tietojen väärinkäyttö

Tapauksessa oli kyse poliittisesta konsulttiyrityksestä Cambridge Analyticasta, joka keräsi miljoonien Facebook-käyttäjien tietoja ilman heidän suostumustaan ja suoritti tietojen perusteella data-analyysin vaikuttaakseen vaaleihin Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa vuosina 2014–2016. Tekoälyllä oli tapauksessa keskeinen rooli, sillä sitä käytettiin testaamaan automaattisesti satoja tai jopa tuhansia mainosversioita ennen kuin päätettiin, mikä niistä lopulta esitettiin äänestäjille.

Luottamus tekoälyyn

Julkinen hallinto ja yritykset voisivat hyödyntää tekoälyä monin tavoin. Esimerkiksi Kansaneläkelaitoksen (Kela) kaltaiset viranomaiset voisivat tulevaisuudessa käyttää tekoälyä sosiaaliturvamaksujen, kuten asu-
mislisän, opintotuen tai vanhem-
painlessien, suuruuden määrittämi-
seen. Nykyään tekoälyä ei juurikaan
hyödynnetä varsinaisessa päätök-
senteossa, koska tekoälyn käytöstä
ei ole selkeitä sääntöjä ja tekoälyn
käyttäminen on monen mielestä
riskialtista. Suomen oikeuskansleri
on esimerkiksi antanut päätöksen,
jonka mukaan Kelan automaattiselle
päättöksenteolle ei ole oikeusperus-
taa, mutta sääntelytarpeet tulisi
selvittää joutuisasti (Oikeuskansleri
20.4.2021).

AIA-ehdotus voisi auttaa raken-
tamaan luottamusta tekoälyyn ja
automaattiseen päätöksentekoon,
koska siinä pyritään määrittelemään
lainsäädännössä selkeät säännöt
tekoälysovelluksille. Siinä otetaan
käyttöön myös riskiperusteinen
lähestymistapa ja läpinäkyvyyttä
koskevia vähimmäisvaatimuksia.
Kaikki nämä toimenpiteet lisäävät
luottamusta tekoälyyn ja voivat
myös parantaa julkisten palveluiden
nopeutta ja laatua.

3.2 Mitä ehdotetut toimenpiteet merkitsevät julkiselle sektorille?

Datastrategiassa julkinen data on tunnistettu ei-henkilötietojen ohella potentiaalisen kasvun ja innovoinnin lähteeksi, jota olisi hyödynnet-
tävä. Julkisen sektorin datan tulee olla saatavilla
yleisen edun ja muiden datatalouden toimijoi-
den eduksi. Sen lisäksi, että julkinen sektori on
arvokkaan datan lähde, se voi hyötyä parem-
masta datan saatavuudesta ja käytöstä (esim.
parempi hallinto ja päätöksenteko, resurssi-
tehokkaat julkiset palvelut).

Viisi lainsäädäntöehdotusta i antavat
kansallisille sääntelyviranomaisille uusia
valtuuksia ja velvoitteita, mutta myös esittelevät
täysin uusia täytäntöönpanoelimiä, jotka olisi
organisoitava kansallisella tasolla. Tämä johtaa
todennäköisesti erilaisiin lopputuloksiin eri
jäsenvaltioissa. Ehdotuksilla pyritään myös
edistämään julkisen sektorin yleistä digitalisaa-
tiota ja helpottamaan julkisen datan
uudelleenkäyttöä.

3.2.1 Datan uudelleenkäyttö julki- sella sektorilla

DGA helpottaa julkisen datan jakamista julkis-
hallinnon ja kansalaisten välillä sekä tämän
datan uudelleenkäyttöä esimerkiksi yksilölliste-
tyn lääketieteen kehittämiseksi, tutkimuksen
edistämiseksi, tiettyjen sairauksien hoitoon
liittyvien parannuskeinojen löytämiseksi tai
julkisen sektorin palveluiden parantamiseksi.
Datan paremman saatavuuden ansiosta voidaan
kehittää enemmän näyttöön perustuvia päätök-
siä ja toimintatapoja, jotka taas hyödyttävät
koko yhteiskuntaa.

Liikkumistietojen hyödyntäminen älykaupungissa

Paikallishallinnossa olisi tarvetta liikkumistietojen käyttöön moniin eri tarkoituksiin. Monet näistä tarkoituksista perustuvat dataan ihmisten liikkeistä hallinnon alueilla. DGA:n puitteissa kaupungit toivovat voivansa käyttää tätä dataa tehdäkseen parempia kaupunkisuunnittelupäätöksiä esimerkiksi siitä, mihin polkupyörien pysäköintipaikat, suojatut pyöräkaistat ja liikennevalot kannattaisi sijoittaa. Tiedoista voi olla hyötyä myös infrastruktuurin hallintaan, kaupunkisuunnitteluun ja resurssien allokointiin liittyviin tarkoituksiin.

Ajatus datan uudelleenkäytöstä ei toki ole Suomessa uusi. Hyvä esimerkki on laki terveys- ja sosiaalitiedon toissijaisesta käytöstä (552/2019), joka mahdollistaa terveystietojen uudelleenkäytön Suomessa GDPR:n mukaisesti.

DGA:n sääntöjen mukaan myös julkiset elimet veloitetaan asettamaan tiedot yksityisen sektorin saataville ei-kaupallisiin ja kaupallisiin tarkoituksiin. DGA:n pitäisi helpottaa yritysten tai voittoa tavoittelemattomien organisaatioiden pääsyä näihin datakokonaisuuksiin. DGA ei kuitenkaan luo julkisille elimille nimenomaista velvollisuutta sallia datan uudelleenkäyttöä. Viranomaisten on lisäksi varmistettava, että tällaiset tiedot säilyvät suojattuina uudelleenkäytön aikana esimerkiksi luottamuksellisuusvelvoitteiden tai datan yhdistämisen kautta siten, että niitä ei enää voida liittää tiettyyn yritykseen.

Suomessa julkisen sektorin data on saatavilla Digi- ja väestötietoviraston (DVV)

tarjoamassa avoindata.fi-palvelussa. Avoindata.fi on avoimen datan julkaisemisen ja hyödyntämisen palvelu. Suurimman osan palvelussa olevasta datasta julkaisevat eri valtion virastot, kunnat ja muut julkishallinnon organisaatiot. Avointa dataa palvelussa voivat kuitenkin julkaista myös yritykset, yhdistykset ja yksityishenkilöt. Se tuo kaiken suomalaisen avoimen datan saataville yhden paikan kautta. DGA tukee ja parantaa edelleen julkisen sektorin datan saatavuutta ja uudelleenkäyttöä Suomessa.

DGA:n mukainen datan uudelleenkäyttö on sovitettava yhteen Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, ”julkisuuslaki”) kanssa. Julkisuuslain mukaan jokaisella on oikeus saada tietoa julkisista virallisista asiakirjoista. Suomalainen oikeus tutustua julkisiin asiakirjoihin ei tällä hetkellä edellytä oikeutta käyttää tietoja uudelleen kaupallisiin tarkoituksiin. Jos julkisuuslakia ei siten oteta lainsäätäjän tarkasteltavaksi, näiden kahden lain yhteensovittaminen jää datan käyttötarkoituksen mukaan eri viranomaisten tehtäväksi.

Tietojen jakaminen poikkeuksellisissa tilanteissa

Koronapandemian aikana matkapuhelinverkko-operaattoreiden aggregoidut ja anonymisoidut sijaintitiedot olivat välttämättömiä liikkuvuuden ja viruksen leviämisen korrelaation analysoimiseksi. Ehdotetun datasäädöksen nojalla yritysten on toimitettava tiettyjä tietoja viranomaisille yleisen edun mukaisissa julkisissa hätätilanteissa, kuten tulvat, pandemiat tai metsäpalot.

3.2.2 Tekoälyn käytön lisääntymisen julkisella sektorilla

Miten julkinen sektori käyttää tekoälyä tällä hetkellä?

Julkisella sektorilla tekoälyä voitaisiin käyttää monin tavoin: parempien menettelytapojen suunnittelemiseksi ja parempien päätösten tekemiseksi, viestinnän kehittämiseksi, kansalaisten ja asukkaiden sitouttamiseksi sekä julkisten palveluiden nopeuden ja laadun edistämiseksi (OECD 2019).

Olemme listanneet alle muutamia esimerkkejä julkisen sektorin sovelluksista, jotka käyttävät jo nyt tekoälyä Suomessa päivittäin:

- Chatbotit ja virtuaaliassistentit auttavat kansalaisia vastaamalla usein kysyttyihin kysymyksiin, esim. Maahanmuuttoviraston käyttämä Kamu-chatbot.
- Omaolo käyttää tekoälyä koronavirustartunnan oireiden alustavan analyysin tekemiseen ennalta määritetyn kyselylomakkeen perusteella ja antaa suosituksen siitä, pitäisikö käyttäjän tehdä koronavirustesti.
- Hammashoidossa Suomessa käytetään tekoälypohjaista arviota hoidon tarpeellisuudesta.

Lisäksi tekoälyyn liittyen on käynnissä kiinnostavia valtion rahoittamia hankkeita, kuten e-ID:n kehittäminen Suomen kansalaisille ja Suomessa asuville (VM 2022 e-ID:stä) sekä AuroraAI-palvelu, jota käytetään tunnistamaan, mitkä palvelut ovat ihmisille hyödyllisiä, ja joka antaa kansalaisille räätälöityjä suosituksia palveluista, joista he saattavat olla kiinnostuneita (VM 2022 AuroraAI:stä). Näiden esimerkkien lisäksi on myös monia muita tekoälyä hyödyntäviä julkisen sektorin palveluita.

Millä muilla tavoin julkinen sektori voisi käyttää tekoälyä?

Tulevaisuudessa tekoäly tulee hoitamaan myös toimintoja ja tehtäviä, joihin vielä tänään

uskomme tarvitsevamme ihmisiä. Tällä hetkellä tekoälyä käytetään harvoin (jos koskaan) julkishallinnon lopullisessa päätöksenteossa, kuten pääsykoetulosten määrittämisessä ja tätä kautta kouluun pääsyssä, kokeiden pisteyttämisessä taikka sosiaalietuuksien ja maahanmuuttopäätösten myöntämisessä. Tekoälyjärjestelmät, jotka tekevät päätöksiä näillä alueilla, luokitellaan AIA-ehdotuksessa korkean riskin sovelluksiksi.

Näillä päätöksillä saattaa olla haitallisia seurauksia yksilöille, minkä vuoksi niihin sovellettaisiin tiukempia velvoitteita, mukaan lukien vastuuvollisuus ja läpinäkyvyysvaatimukset, mikä lisäisi päätösten laillisuuden varmistamiseen liittyviä kustannuksia. Kaikkien toimenpiteiden pitäisi lisätä kansalaisten luottamusta tekoälylaitteisiin, mutta tarvittavat toimenpiteet voivat myös asettaa riman korkeammalle tekoälyn mahdolliselle käytölle julkishallinnossa.

Tekoälyn hyödyntäminen kunnan päätöksenteossa

Viranomaiset voisivat käyttää tekoälyä monin tavoin. Suomessa kunnat järjestävät tärkeimmät julkiset palvelut, kuten julkisen terveydenhuollon ja peruskoulutuksen. Kunnat voisivat käyttää tekoälyä korvaamaan tietyt perinteiset, manuaalisesti tehdyt toiminnot, kuten asiakaspalvelun, ja saada näin työvoima- ja kustannussäästöjä. Lisäksi kunnat voisivat tutkia tekoälyn hyödyntämiskeinoja päätöksenteossa.

AIA asettaa vastuun ja avoimuusvelvoitteita niille, jotka käyttävät korkean riskin tekoälyjärjestelmiä. Nämä vastuut lisäävät luottamusta tekoälyyn ja mahdollisesti parantavat julkisten palveluiden nopeutta ja laatua sekä säästävät kustannuksia pitkällä aikavälillä.

3.2.3 Uusia toimivaltuuksia ja uusia viranomaisia

Viisi lainsäädäntöehdotukset mahdollistavat valvontaviranomaisten ja uusien eurooppalais-ten yhteistyöelinten ("eurooppalaiset lautakun- nat") perustamisen näiden viranomaisten välille. Tärkeä DMA:n piirre – ja tärkeä ero neljään muuhun ehdotukseen verrattuna – on, että DMA:n valvonta ja täytäntöönpano kuuluu Euroopan komissiolle, vaikka edelleen keskus- telua käydäänkin osan antamisesta mahdolli- sesti myös kansallisille viranomaisille. Muut

ehdotukset (DGA, DSA, AIA, DA) nojaavat kansallisiin valvontaviranomaisiin ja antavat jäsenvaltioille mahdollisuuden nimetä yhden tai useamman viranomaisen kutakin ehdotusta varten.

Big Five -ehdotuksissa toimivaltaa lainsää- dännön noudattamisen valvomiseksi ei ole selkeästi osoitettu olemassa oleville viranomai- sille, kuten tietosuojaviranomaisille. Jäsenvaltiot voivat itsenäisesti perustaa kokonaan uusia viranomaisia joillekin tai kaikille neljälle ehdo- tukselle tai nimetä valtuudet nykyisille viranomaisille.

Taulukko 2: Lainsäädäntöehdotusten noudattamisen valvonta

Lainsäädäntö- ehdotus	EU:n vai jäsenvaltioiden valvontavalta	Valvonta- viranomainen	Neuvoa-antava lautakunta EU:n tasolla	Seuraamukset
DGA	Jäsenvaltiot	Jäsenvaltiot; yksi tai useampi viranomainen	Datainnovaatiolautakunta	Jäsenvaltiot määrittelevät
DMA	EU	Euroopan komissio (mutta jäsenvaltioiden asemasta käydään edelleen keskustelua)	Digitaalisten markkinoiden neuvoa-antava komitea	Seuraamusmaksu, joka on enintään 10 % maailmanlaajuisesta vuotuisesta liikevaihdosta ja enintään 20 % toistuvista rikkomuksista
DSA	Jaettu jäsenvaltioille ja EU:lle	1. Jäsenvaltiot; yksi tai useampi viranomainen 2. Euroopan komissio valvoo erittäin suuria verkkoalustoja	Euroopan digitaalisten palveluiden lautakunta	Seuraamusmaksu, joka on enintään 6 % maailmanlaajuisesta vuotuisesta liikevaihdosta
AI	Jäsenvaltiot	Jäsenvaltiot; yksi tai useampi viranomainen	Tekoälyneuvosto	Seuraamusmaksu, joka on enintään: 1. 10 miljoonaa euroa tai 2 % maailmanlaajuisesta vuotuisesta liikevaihdosta 2. 20 miljoonaa euroa tai 4 % maailmanlaajuisesta vuotuisesta liikevaihdosta 3. 30 miljoonaa euroa tai 6 % maailmanlaajuisesta vuotuisesta liikevaihdosta
DA	Jäsenvaltiot	Jäsenvaltiot; yksi tai useampi viranomainen	Ei ainakaan vielä erillistä uutta viranomaista	Jäsenvaltiot määrittelevät

Yhtenä suurimpana sääntelyn epäonnistumisen riskinä useat haastateltavat korostivat lainsäädännön täytäntöönpanoa. Tämä huolenaihe perustuu kokemuksiin GDPR:n täytäntöönpanosta. Useat haastateltavat totesivat GDPR:n olevan täytäntöönpanon kannalta epäonnistunut asetus, ja vastauksissa korostettiin, että komission tulisi oppia virheistään, joita se on tehnyt GDPR:n osalta, koska muuten Big Five -ehdotukset eivät välttämättä pysty saavuttamaan niille asetettuja tavoitteita.

GDPR:n valvonta ja täytäntöönpano

Kansalliset tietosuojaviranomaiset ovat vastuussa GDPR:n valvonnasta alueellaan. Jos tapauksiin liittyy rajat ylittävää tietojenkäsittelyä, eli tietojenkäsittelyä useammassa kuin yhdessä jäsenvaltiossa, kansalliset viranomaiset tekevät yhteistyötä yhden luukun periaatteen (eng. one stop shop) mukaisesti. Tällä tarkoitetaan sitä, että johtava viranomaisen johtaa yhteistyömenettelyä ja laatii alkuperäisen täytäntöönpanopäätöksen. Muut asianomaiset kansalliset viranomaiset arvioivat sitten asiaa. Tutkittavana olevan yrityksen tai julkisen elimen osalta johtava viranomainen on sen yhteyspiste tutkinnassa ja täytäntöönpanossa.

Kaikkien jäsenvaltioiden kansallista tietosuojaviranomaisista koostuva Euroopan tietosuojaneuvosto (EDPB) on riippumaton eurooppalainen elin, jonka tarkoituksena on varmistaa GDPR:n johdonmukainen soveltaminen ja edistää yhteistyötä EU:n jäsenvaltioiden tietosuojaviranomaisten välillä. Tämä on toteutettu yleisten ohjeiden ja raporttien julkaisemisen muodossa.

Tietosuojan soveltamiskäytännön yhdenmukaistamiseksi tehdyistä ponnistuksista huolimatta GDPR:n täytäntöönpano on aiheuttanut hallinnollisia rasitteita ja kustannusten lisääntymistä, koska jokaisella EU:n jäsenvaltiolla vaikuttaa olevan omat sääntönsä, ohjeistuksensa ja tulkintansa asetuksesta. Tämä tarkoittaa, että yritysten on räätälöitävä palvelunsa 27 jäsenvaltiolle yhden yhtenäisen vaatimuksen sijaan. Eräs haastattelemamme EU-parlamentin virkamies varoitti erityisesti, että viiden lainsäädäntöehdotuksen tulisi välttää täytäntöönpanon ja hallinnon hajanaisuutta, joka on ollut käytännön ongelma GDPR:n yhteydessä.

3.2.4 Mitä tämä kaikki merkitsisi Suomelle?

Suomen on nimettävä asianmukaiset viranomaiset valvomaan DGA:n, DSA:n, AIA:n ja DA:n noudattamista. Päätös tulee olemaan kansallisen poliittisen prosessin kohteena. Alla on havainnollistettu vaihtoehtoja sille, miten viranomaisten toimivaltasuhteet ehdotusten osalta voisivat Suomessa rakentua.

- **Suomi voisi perustaa yhden tai useamman uuden viranomaisen.** Uuden sääntelyn määrä johtaa myös uusien asiantuntijoiden lisääntyvään kysyntään. Koska EU:ssa (ja maailmanlaajuisesti) on paljon yrityksiä ja viranomaisia, jotka etsivät näitä ammattitaitoisia henkilöitä, taitotiedon keskittäminen yhdelle uudelle viranomaiselle voisi olla parempi vaihtoehto kuin useiden uusien viranomaisten perustaminen. Yhdenmukaistaminen saavutetaan nimittäin todennäköisemmin keskittämällä täytäntöönpano ja osaaminen samaan paikkaan.
- **Suomi voisi nimetä toimivallan yhdelle tai useammalle olemassa olevalle viranomaiselle.** On olemassa sääntelyviranomaisia, joilla on jonkin verran päällekkäistä toimivaltaa suhteessa viiteen lainsäädäntöehdotukseen:

tietosuojavaltuutettu (TSV), Liikenne- ja viestintävirasto Traficom sekä Kilpailu- ja kuluttajavirasto KKV. Jos valvontavalta jaetaan useiden viranomaisien kesken, toimivaltaa voitaisiin antaa ehdotuksittain tai kukin ehdotus voitaisiin jakaa kahdelle tai useammalle viranomaiselle asiasisällön perusteella. Viimeksi mainittu vaihtoehto tosin aiheuttaa riskin rinnakkaisista valvontarakenteista, joissa eri toimivaltaiset viranomaiset valvovat samoja toimijoita ilman koordinoitua yhteistyötä.

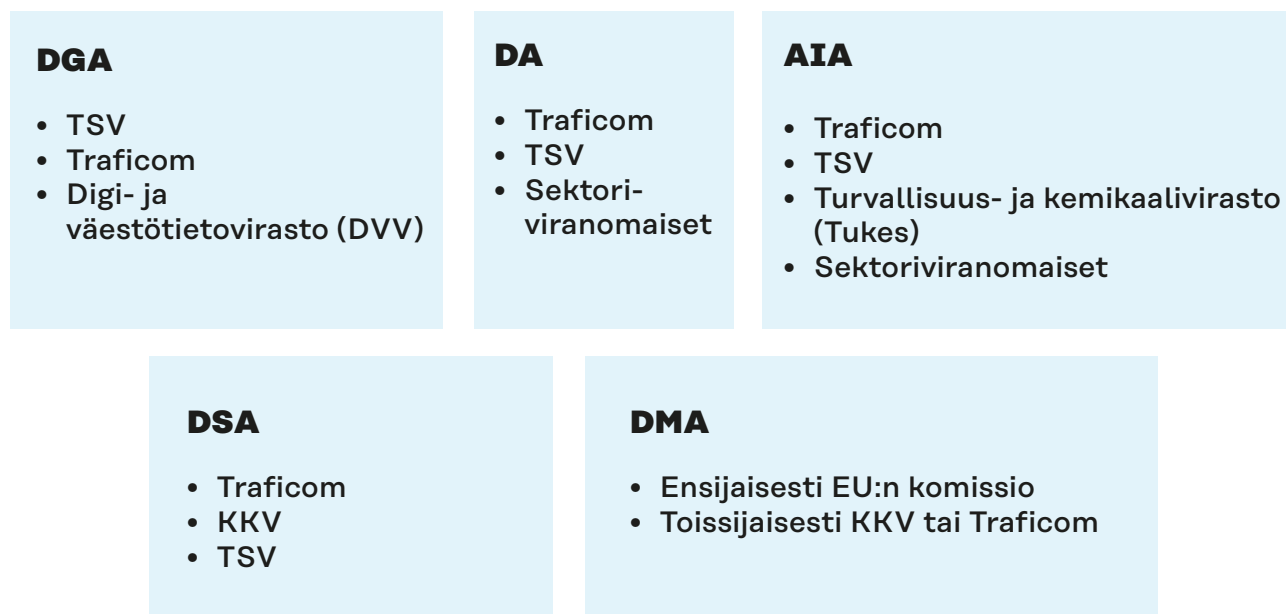
Henkilötietojen käsittely on keskeistä lainsäädäntöehdotusten sääntelemässä toiminnassa, ja siten tietosuojavaltuutettu voitaisiin nimetä Suomen tärkeimmäksi toimivaltaiseksi viranomaiseksi. Vaikka tämä helpottaisi viiden lainsäädäntöehdotuksen ja GDPR:n välistä vuorovaikutusta, vallan keskittäminen TSV:n ympärille ei ole ongelmaton. Ensinnäkin tämä

nimitys merkitsisi, että nämä ehdotukset luokiteltaisiin ”tietosuojaa koskeviksi ehdotuksiksi”, vaikka näin ei ole. Toiseksi viisi lainsäädäntöehdotusta aiheuttaisivat raskaan täytäntöönpanorasitteen TSV:lle ja sen resursseille.

Traficomilla on todennäköisesti mahdollisista viranomaisista parhaat valmiudet tarvittavien taitojen ja resurssien näkökulmasta. Traficom valvoo televiestintäsääntelyä ja (osittain) ePrivacy-direktiiviä sekä toimii yhteyspisteenä muun muassa NIS-direktiivin osalta. Traficomilla on siten tarvittava tekninen tietämys ja todennäköisesti Suomen laajin digitaalisten palvelujen asiantuntemus ja osaaminen.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto KKV on tällä hetkellä pääasiassa kilpailu- ja kuluttajansuojaviranomainen. Siten sillä voisi olla paras ymmärrys DMA:n täytäntöönpanemiseen, mutta siltä voi puuttua kokemusta muiden ehdotusten oikeudenaloista.

Kuva 4: Vaihtoehdot datasääntelyn valvonnan järjestämiseksi Suomessa

Evästeitä koskevien sääntöjen täytäntöönpano Suomessa

ePrivacy-direktiivin evästesäännöissä on Suomessa päällekkäisyyksiä sääntelyviranomaisten suhteen. Traficom on toimivaltainen sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014, SVPL) täytäntöönpanossa, mikä sisältää evästeitä koskevan sääntelyn (SVPL 205 §). TSV on toimivaltainen, kun on kyse henkilötietojen käsittelyyn liittyvästä täytäntöönpanosta, esimerkiksi tiettyjen evästeiden (ja vastaavien tekniikoiden) käsittelyyn tarvittavasta suostumuksesta.

Päällekkäisyys johti siihen, että molemmat viranomaiset antoivat erilaisia evästeitä koskevia suosituksia ja päätöksiä. Lopulta epäselvyys vietiin Helsingin hallinto-oikeuteen keväällä 2021. Helsingin hallinto-oikeus vahvisti viimeaikaisissa päätöksissään (8.4.2021 annetut päätökset H1515/2021 ja H1516/2021), että Traficom on toimivaltainen viranomainen, kun on kyse SVPL 205 §:n eli niin sanotun evästesäännöksen täytäntöönpanosta. Nämä päätökset ovat esimerkkejä jakautumisesta ja yhteistyöhaluttomuudesta, joita voi syntyä jakautuneen valvonnan ja täytäntöönpanon seurauksena.

NIS-direktiivin täytäntöönpano Suomessa

Yksi esimerkki viranomaisten välisestä toimivallan jakautumisesta on NIS-direktiivin täytäntöönpano Suomessa. Samalla kun Traficom toimii Suomen yhteyspisteenä EU:n jäsenmaiden kanssa, seuranta on levinnyt useille sektoriviranomaisille Suomessa:

- liikenne: Traficom
- energiahuolto: Energiavirasto
- terveydenhuolto: Valvira
- finanssiala: Finanssivalvonta
- finanssialan infrastruktuuri: Finanssivalvonta
- vesihuolto: ELY-keskukset
- digitaalinen infrastruktuuri: Traficom
- digitaaliset palvelut: Traficom

Toimivalta on usein jaettu eri viranomaisten välillä Suomessa, mutta kuten tapausesimerkit osoittavat, tässä on omat haasteensa. Viiden keskeisen lainsäädäntöehdotuksen myötä päällekkäisen täytäntöönpanon haasteet lisääntyvät, mikä voisi johtaa datastrategian vision ja tavoitteiden pirstoutumiseen.

Yksi yhteysviranomainen

Lisävaihtoehto voisi olla nimetä yksi yhteysviranomainen koordinoimaan ja valvomaan yhdenmukaista soveltamista Suomessa. Tämä voitaisiin toteuttaa usealla eri tavalla.

Jokainen ehdotus voitaisiin ensinnäkin nimetä yhdelle tai useammalle viranomaiselle asiasisällön perusteella, mutta yksi viranomainen toimisi tietojen välittämisen koordinaattorina ja varmistaisi, että eri viranomaiset kuulevat toisiaan sellaisissa asioissa, jotka koskevat useampia viranomaisia esimerkiksi kun laaditaan uusia ohjeita, aloitetaan rajat ylittäviä tutkimuksia tai määrätään seuraamuksia. Tämän yhteistyön ei pitäisi olla vapaaehtoista, vaan sen pitäisi perustua selkeisiin kansallisen lain säännöksiin.

Toiseksi, viiden lainsäädäntöehdotusten seuraamukset voisi määrätä erillinen seuraamuslautakunta, joka koostuu kunkin valvontaviranomaisen asiaankuuluvista virkamiehistä. Ajatus niin sanotun ”seuraamuslautakunnan” taustalla ei ole Suomessa uusi, vaan se otettiin käyttöön tietosuojalailla (1050/2018). Tässä tapauksessa seuraamuslautakunta koostuisi kuitenkin toimivaltaisista viranomaisista, jotka varmistaisivat, että seuraamuksia määrättäessä otetaan huomioon kaikki olennaiset näkökulmat ja lainsäädäntöehdotusten keskeiset tavoitteet.

Kolmanneksi sidosryhmät toivat lausunnoissaan esiin yhtenä ehdotuksena ”suomalaisen lautakunnan” käyttöönottoa kutakin ehdotusta varten. Näillä suomalaisilla lautakunnilla olisi sama tehtävä kuin eräillä ehdotuksien esittämällä ”eurooppalaisilla lautakunnilla”. Suomalaiset lautakunnat voisivat varmistaa lainsäädäntöehdotusten johdonmukaisen ja yhdenmukaisen soveltamisen Suomessa

Euroopan datastrategian ja eurooppalaisten toimikuntien antamien ohjeiden mukaisesti.

3.3 Mitä ehdotetut toimenpiteet merkitsevät yrityksille ja erityisesti pk-yrityksille?

Datastrategiassa tunnistetaan ensinäkin datan turvallisen avaamisen merkitys yleiselle edulle sekä datavetoisen liiketoiminnan vauhdittamisen tärkeys yrityksissä. Yritykset hyötyvät tästä, sillä ne pääsevät helpommin käsiksi dataan ja saavat parempia mahdollisuuksia liiketoimintansa kehittämiseen. Esimerkkeinä voidaan mainita välineiden kehittäminen datan tuottajille yrityksiä oman datan valvonnan lisäämiseksi, oikeudenmukaisemmat markkinaolosuhteet ja datan yhtenäismarkkinoiden laajuuden hyödyntäminen.

Lainsäädäntöehdotukset asettavat yksityiselle sektorille paljon uusia velvoitteita, mutta ne luovat myös uusia mahdollisuuksia EU:ssa. Parhaimmillaan viisi keskeistä lainsäädäntöehdotusta voivat auttaa luomaan luottamuksen ympäristön, jolla on myös tärkeä rooli uusien liiketoimintamahdollisuuksien edistämisessä.

3.3.1 Tasapuoliset toimintaedellytykset voivat lisätä kilpailua

Useimmat haastateltavat korostivat DMA:n ja DSA:n merkitystä digitaalisten markkinoiden toimintaedellytysten tasaamisessa, mikä antaisi pk-yrityksille mahdollisuuden osallistua kilpailuun suurten toimijoiden rinnalla. Tämä havainto on linjassa Euroopan komission digipalvelusäännöksen osalta järjestetyssä kuulemisessa saatujen kommenttien kanssa. Kuulemisessa saatujen kommenttien mukaan useimpien haasteiden katsottiin johtuvan alustojen ja yrityskäyttäjien välisestä neuvotteluvoiman epätasapainosta, jonka katsotaan haittaavan kilpailua ja lisäävän sopimusehtojen epävarmuutta sekä johtavan siihen, että kuluttajat lukitaan helposti tietyn palveluntarjoajan

palveluiden käyttäjiksi (Tiivistelmä digipalvelupaketista 2020).

Samoin DA-ehdotus voisi mahdollisesti tasata toimintaedellytyksiä markkinoilla. Ensinnäkin siinä otetaan käyttöön vahvistettu oikeus datan siirrettävyyteen, minkä seurauksena yritykset ovat velvollisia toimittamaan liitettyjen laitteiden tuottamaa dataa käyttäjilleen (kansalaisille ja yrityksille). Tämä antaisi käyttäjille viime kädessä enemmän valinnanvaraa

palveluntarjoajien suhteen ja lisäisi siten kilpailua markkinoilla. Toiseksi DA-ehdotus sisältää joukon pk-yrityksiä tukevia toimenpiteitä. Se esimerkiksi antaa suojaa kohtuuttomilta sopimusehdoilta, joita huomattavasti vahvemmassa neuvotteluasemassa oleva osapuoli vaatii, ja mahdollisuuden yrityksille neuvotella datan jakamista koskevat sopimukset uusien mallisopimuslausekkeiden mukaisesti.

Kilpailu sähköpostialalla ja niputettujen palvelujen rajoitus

Sähköpostipalveluntarjoaja EP tarjoaa sähköpostipalvelua, jota ei ole niputettu yhteen muiden palveluiden kanssa. Tällä tarkoitetaan sitä, että palvelu tarjotaan itsenäisenä palveluna eikä osana muuta palvelua. EP:illä on ollut vaikeuksia löytää asiakkaita, sillä moni heistä on ostanut puhelimia, joissa on valmiiksi asennetut sähköpostipalvelut (niputettu palvelu) puhelimissaan. Tähän asti EP:n palveluita ovat käyttäneet enimmäkseen ihmiset, jotka halusivat tukea pienempää toimijaa; heidän tuotteensa ei siten ollut millään tavalla kilpailukykyinen niputettujen sähköpostipalvelujen kanssa.

DMA-ehdotus tasoittaa toimintaedellytyksiä rajoittamalla niputtamista pakotettujen kirjautumisten avulla. Myös EP pääsee kaikkiin asiaankuuluviin sovelluskauppoihin. Uuden kehityksen pitäisi auttaa EP:tä laajentumaan ja sallia kuluttajien valita paras tarjoaja itselleen sen sijaan että heille tarjotaan automaattisesti tiettyjä puhelinvalmistajan palveluita.

3.3.2 Muutokset eivät vaikuta kaikkiin samalla tavalla

Yrityksiin kohdistuu laajin vaikutus

Haastateltavat sidosryhmät nostivat AIA:n ja DA:n tärkeimmiksi ehdotuksiksi viiden keskeisen lainsäädäntöehdotuksen joukosta, osittain niiden laajan soveltumisen johdosta. AIA:lla on laaja vaikutus yrityksiin, koska sitä sovelletaan kaikkiin tekoälyn tarjoajiin ja käyttäjiin niiden koosta riippumatta. Esimerkiksi pk-yrityksiä ei ole vapautettu AIA:n velvoitteista. DA-ehdotuksella on myös laaja soveltamisala. Sitä sovellettaisiin periaatteessa kaikkiin esineiden internetin (Internet of Things, IoT) arvoketjun toimijoihin, erityisesti IoT-tuotteiden valmistajiin ja niihin liittyvien palveluiden toimittajiin.

Suurimpia yrityksiä säännellään voimakkaasti

DMA ja DSA asettavat tiukimmat velvoitteet markkinoiden suurimmille digitoimijoille. DMA koskee vain suurimpia toimijoita, vaikka pk-yritykset voivat hyötyä myös suurimmille teknologiayrityksille asetetuista uusista velvoitteista. DSA:ssa asetetut due diligence ja avoimuusvelvoitteet vaikuttavat kuitenkin useisiin verkkopalveluihin, esimerkiksi internetpalveluntarjoajiin, pilvipalveluihin, viestipalveluihin, markkinapaikkoihin ja sosiaalisiin verkostoihin.

Samaan aikaan DGA tulee ottamaan käyttöön uuden liiketoiminnan hallintomallin, ja sitä sovelletaan siten yrityksiin, jotka haluavat tarjota datanvälityspalveluita tai toimia data-altruismipohjaisina organisaatioina.

Mitä odottaa ehdotusten täytäntöönpanolta?

Tarvittavat resurssit ja budjetti ovat samansuuruisia kuin GDPR:n kohdalla. Asianmukainen vaatimustenmukaisuushanke tulee viemään aikaa. Se voi vaatia teknisiä ratkaisuja (esim. datan siirrettävyyttä ja yhteistoimivuutta), dokumentointia (esim. avoimuuteen ja vastuullisuuteen liittyen) ja yrityksen yleistä vastuullisuuskehystä, mukaan lukien vastuuhenkilöiden nimeämistä ja kouluttamista, muiden keskeisten liiketoimintaan kohdistuvien vaikutusten ohella.

Muistilista yritysten valmistautumisen tueksi:

1. Aloita tänään.
2. Nimeä vastuuhenkilöt ja yksilöi asianomaiset sidosryhmät.
3. Määritä budjetti ja resurssit vaatimustenmukaisuushankettasi varten
4. Kartoita yrityksesi nykytilanne (voimassa oleva lainsäädäntö vs. uudet ehdotukset).
5. Tunnista yrityksesi kannalta keskeiset ehdotukset, mutta ymmärrä, että Big Five -ehdotukset muodostavat kokonaiskuvan, jota täydennetään alakohdaisella lainsäädännöllä.
6. Priorisoi toiminnot ja aloita suunnitelman täytäntöönpano.

Taulukko 3: Lainsäädäntöehdotukset sisältävät joitakin poikkeuksia ja tukea pk-yrityksille

Ehdotus	Poikkeuksia tai tukea pk-yrityksille?
DGA	Ei (mutta välillinen vaikutus pk-yrityksiin)
DMA	Kyllä (välillisesti, koska isompiin yrityksiin sovelletaan tiukempia sääntöjä)
DSA	Kyllä, poikkeuksia. Startup- ja pienet yritykset on vapautettu avoimuus- ja due diligence -velvoitteista (13 ja 16–24 artikla). Tämä saattaa laajentua neuvottelujen aikana myös keskisuuriin yrityksiin.
AIA	Kyllä, tukea. Startup- ja pienet yritykset voivat saada seuraavanlaista tukea (55 artikla): 1. Ensisijainen pääsy tekoälyn sääntelyn testiympäristöihin (sandboxes) kehitys- ja markkinointia edeltävässä vaiheessa 2. Erityiset tiedotustoimet 3. Erityinen viestintäkanava AIA:n täytäntöönpanoa koskevan ohjeistuksen antamiseksi ja sitä koskeviin kysymyksiin vastaamiseksi.
DA	Kyllä, poikkeuksia ja tukea. Startup- ja pk-yritykset on vapautettu datan jakamista koskevista B2C- ja B2B-velvoitteista (II luku) ja poikkeustapauksissa datan asettamisesta julkisen sektorin saataville (V luku). Startup- ja pk-yrityksille myönnetään tukea niille yksipuolisesti asetettuja kohtuuttomia sopimusehtoja vastaan (13 artikla), ja ne voivat hyötyä mallisopimusehtojen käyttöönotosta (34 artikla).

Lisää sääntelyä

Huolimatta joistakin startup- ja pk-yrityksille myönnetyistä poikkeuksista ja tuesta, sääntelyn monimutkaisuus tulee lisääntymään Big Five -ehdotusten myötä, mikä saattaa todennäköisesti vaikeuttaa yritysten, erityisesti pk-yritysten, kykyä ymmärtää ja noudattaa niihin soveltuvia uusia sääntöjä. Monimutkaisuus lisää lainsäädännön noudattamisesta aiheutuvia kustannuksia, koska on todennäköistä, että sääntöjen noudattamista koskeva työ edellyttää erityisosaamista, jota pk-yritykset voivat hankkia vain ulkopuolisten oikeudellisten neuvonantajien ja konsulttien kautta. Suuremmilla yrityksillä on sisäisiä neuvonantajia ja resursseja saada oikeudellista tukea tarvittaessa. Osa yrityksiä edustavista haastateltavista arvioi, että kustannukset tulevat olemaan samansuuruisia kuin GDPR:n kohdalla.

Suurin osa haastatelluistamme korosti, että merkittävin huolenaihe kustannusten osalta liittyy täytäntöönpanoon. On olemassa riski, että yritysten on mukautettava palvelujaan mahdollisesti 27 erilaiseen sääntökokonaisuuteen (vaikka asetusten käyttö direktiivien sijaan yhdenmukaistaisi oikeudellisia puitteita suurelta osin), mikä ei rajoita kasvua vain kaikkialla EU:ssa vaan myös maailmanlaajuisesti. Koordinoimaton kansallinen täytäntöönpano luo lisäesteitä pienille ja

startup-yrityksille, sille niille aiheutuu huomattavia lisäkustannuksia useiden eri säädösten noudattamisen varmistamisesta.

3.3.3 Liiketoimintamahdollisuudet

Big Five -ehdotukset eivät sellaisenaan luo uutta liiketoimintaa, mutta ne voivat auttaa luomaan luottamuksen ympäristön, jolla on myös tärkeä rooli uusien liiketoimintamahdollisuuksien edistämisessä.

Tulevaisuudessa liiketoimintamahdollisuuksia on mahdollisesti niille yrityksille, jotka haluavat toimia DGA:n mukaisina datan välittäjänä tai data-altruismipohjaisina organisaatioina tai yrityksille, jotka haluavat laajentaa liiketoimintaansa esimerkiksi tekoälyä hyödyntäen. Vaikka useat haastateltavat totesivat, että AIA on monella tapaa kiistanalainen, tekoälyä koskevat säännöt voivat silti lisätä kuluttajien luottamusta ja helpottaa tekoälysovellusten myyntiä ja mainostamista yrityksille sekä lisätä niiden hyväksyntää kuluttajien keskuudessa.

Haastattelujen ja kirjallisuuden perusteella olemme jo nähneet esimerkkejä uusista liiketoimintamahdollisuuksista ja mahdollisuuksista laajentaa olemassa olevaa liiketoimintaa. Olemme havainnollistaneet alla muutamia esimerkkejä.

Esimerkkejä uusista liiketoimintamahdollisuuksista

MyData-operaattori

Vastuu-konserni toimii ensimmäisenä MyData-operaattorina Suomessa. MyData-operaattori on henkilötietojen hallinnan infrastruktuurin tarjoaja ja keskeinen toimija kestävien ekosysteemien luomisessa henkilötietojen oikeudenmukaista ja eettistä käyttöä varten. Alustalla on keskeinen rooli suostumusten hallinnassa ja henkilöiden tunnistamisessa. MyData-operaattori ei kerää tietoja, vaan luo luottamusta dataa luovuttavien ja dataa käyttävien osapuolten välille. DGA luo puitteet datan välittäjille ja rakentaa siten luottamusta palveluun.

Koronavirusta vastaan data-altruismien avulla

Saksalainen Robert Koch -instituutti julkaisi Corona Data Donation -sovelluksen huhtikuussa 2020. Sovelluksessa käyttäjät voivat jakaa terveystietojaan, jotka ovat saatavilla esimerkiksi aktiivisuusrannakkeesta, kuten Polar tai Fitbit. Tarkoituksena on kartoittaa pandemian aikana vilkkaita paikkoja analysoimalla lahjoitettuja tietoja. Sovellus kerää terveystietoja käyttäjien aktiivisuusrannekkeista anonymisoituina datapaketteina ja yhdistää ne sitten muihin datalähteisiin tarkastellen, miten virus saattaa levitä. Yli 500 000 käyttäjästä huolimatta sovellus on saanut kritiikkiä joutuensa pelosta, jotka liittyvät epämääräiseen "tiedon lahjoitus" -käsitteeseen. DGA:n on tarkoitus helpottaa tietojen keräämistä osallistujilta vapaaehtoisin tarkoituksiin luomalla puitteet data-altruismipohjaisille organisaatioille.

Henkilötietopankkipalvelut – tapa suojata tietojen säilytys

Kuluttajat paljastavat päivittäin suuria määriä henkilötietojaan ajattelematta sen enempää näiden tietojen arvoa. Orbiter-niminen yritys pyrkii antamaan kuluttajille enemmän vaikutusvaltaa siihen, miten heidän tietojensa käytetään. Orbiterin tuote on Idento.one, joka tarjoaa kuluttajalle varmennetun digitaalisen henkilöllisyyden. Idento.one antaa kuluttajalle mahdollisuuden antaa kolmansille osapuolille suostumuksensa henkilötietojensa käyttöön (ja peruuttaa suostumuksensa). Se toimii "tiedon välittäjänä" kuluttajan ja niiden yritysten välillä, jotka haluavat käyttää heidän tietojensa. DGA luo hallintokehityksen Orbiterin ja monien muiden vastaavien palveluiden toiminnalle.

Tekoälytuotteita vastuullisesti ja läpinäkyvästi

Saidot on alusta, jonka tarkoituksena on antaa organisaatioille mahdollisuus kehittää ja ottaa käyttöön tekoälytuotteita vastuullisella tavalla soveltamalla hallinto-, läpinäkyvyys- ja vastuullisuuskäytäntöjä. AIA auttaisi Saidotia laajentumaan ja auttaisi samalla yrityksiä ja kuluttajia luottamaan tekoälyyn.

Turvallinen datan jakaminen toimitusketjussa

ONCITE antaa yrityksille mahdollisuuden käsitellä ja tallentaa dataa omalle serverilleen ennen niiden vaihtamista julkisen pilven kautta, varmistaen samalla datasuverniteetin eli omien tietojen hallinnan koko prosessin ajan. Tämä voi auttaa lisäämään luottamusta ja kannustamaan datan jakamiseen yritysten välillä, mitä uudet innovaatiot ja liiketoimintamallit edellyttävät. ONCITE on kompakti tietojenkäsittelykeskus, joka perustuu pilviteknologiaan. Järjestelmän käyttöliittymä valvoo ja ohjaa kahden käyttäjän välistä tiedonvaihtoa. Datasäädöksen odotetaan luovan hallintojärjestelmiä, jotta tämäntyyppistä tietojen jakamista voi tapahtua entistä säännellymmässä ja turvallisemmassa muodossa.

Turvallisen jakamisen mahdollistaminen yritysten välillä

Deutsche Telekom kehitti ratkaisun datan saatavuuden parantamiseksi ”Telekom Data Intelligence Hub” -alustan avulla. Alustan avulla yritykset voivat vaihtaa dataansa turvallisen liiketoimintaekosysteemin kautta. Hubin tarkoituksena on toimia digitaalisena yhteytenä yritysten välillä ja kaupallisen datanhankinnan lähteenä. Alusta tarjoaa käyttäjille työkaluja datan analysointiin, hankintaan, vaihtoon ja käsittelyyn. Hubin tavoitteena on jakaa dataa yritysten välillä. Tämäntyyppistä datan jakamista ei tällä hetkellä tapahdu riittävästi luottamuksen puutteen vuoksi ja siksi, ettei tietojen jakamiseen ole turvallisia alustoja. Datasäädöksen odotetaan luovan hallintojärjestelmiä, jotta tämäntyyppistä datan jakamista voi tapahtua entistä säännellymmässä ja turvallisemmassa muodossa.

3.4 Kuinka hyvin Big Five -ehdotukset täyttävät Euroopan datastrategian tavoitteet?

Taulukko 4: Datastrategian tavoitteet ja viiden lainsäädäntöehdotuksen kytkeytyminen niihin

Datastrategian tavoite	Big Five -ehdotusten vaikutus
Eurooppa datavetoisen yhteiskunnan maailmanlaajuisena johtajana	- Suurimpia toimijoita (myös EU:n ulkopuolelta tulevia) säännellään ("Bryssel-efekti"). - DMA edistää reilua kilpailua ja kilpailukykyisiä digitaalisia markkinoita asettamalla uusia velvoitteita portinvartijoille ja varmistamalla näiden velvoitteiden täytäntöönpanon ankarilla seuraamuksilla. - AIA on ensimmäinen kattava tekoälyä koskeva asetus, joka voi toimia inspiraationa myös EU:n ulkopuolisille maille (kuten GDPR on toiminut).
Datan vapaa liikkuvuus EU:n sisällä ja eri alojen välillä	- Datan jakamisen edistäminen kaikkien datatalouden osallistujien kesken - DGA mahdollistaa datan yleishyödyllisen jakamisen datan välityksen ja data-altruismin avulla. Tätä varten sen tavoitteena on lisätä luottamusta palvelujen käyttöön. - DA mahdollistaa tietojen jakamisen yritysten välillä mutta myös poikkeuksellisissa olosuhteissa yritysten ja julkishallintojen välillä (esim. pandemian vuoksi).
Korkealaatuisen datan saatavuus uuden luomiseksi ja innovoimiseksi	- Varmistetaan, että dataa jaetaan ja että se on saatavilla esim. tekoälyjärjestelmille - DGA helpottaa datan käyttöä ja jakamista ja tarjoaa laajemman pääsyn julkisen sektorin dataan - DGA tukee tiettyjen teknologioiden (esim. tekoäly) käyttöä ja ohjaa tekoälyhankkeiden ja innovaatioiden tukemiseen tarvittavaa datayhteistyötä
Eurooppalaisten sääntöjen ja arvojen kunnioittaminen	- Muutos reagoivasta ja alakohtaisesta lainsäädännöstä yleisempään ennakkosääntelyyn, jotta varmistetaan eurooppalaisten arvojen (esim. datasuvereniteetin) säilyminen. - DGA ja välityspalvelut (esim. luottamuspalvelut) voisivat tarjota pk-yrityksille ja kansalaisille enemmän avoimuutta ja mahdollisuuksia valvoa omaa dataansa. - DSA, AIA ja DA asettavat avoimuusvelvoitteita, jotka tukevat GDPR:ssä säädettyjä velvoitteita ja jotka antavat yksilöille vaikutusvaltaa ja tekevät olemassa olevista oikeuksista entistä täytäntöönpanokelpoisempia. - DMA ja DGA pyrkivät vahvistamaan eurooppalaisia arvoja myös palveluissa, joita tarjoavat muut kuin eurooppalaiset yritykset.

3.4.1 Yleiskuva

Datastrategian tavoitteet tuodaan selkeästi esiin Big Five -ehdotuksissa. Kaikki ehdotukset myös tukevat datastrategiaa erilaisilla toimilla, jotka parantavat datan saatavuutta ja luottamusta. Ehdotusten onnistuminen riippuu siitä, onnistutaanko saavuttamaan riittävän yhtenäisesti toimiva lainsäädäntöympäristö.

3.4.2 Tiivistelmä

Euroopan datastrategian taustalla olevat tavoitteet on nähtävä laajemmin ja Euroopan geopolitiisiin tavoitteisiin EU:n digitaalisen suvereniteetin ja teknologisen johtajuuden vahvistamiseen kytkettyinä. EU näyttää saaneen lisämotivaatiota työhön GDPR:n menestyksestä korkean maailmanlaajuisen

tietosuojastandardin asettamisessa. EU:lla on kunnianhimoinen tavoite saada luotua vastavanlaiset inspiroivat esimerkit myös datan ja tekoälyn sääntelystä.

Uusia velvoitteita yrityksille: Pelkästään viidestä uudesta ehdotuksesta seuraava sääntely-ympäristön monimutkaisuus jo voimassa olevan EU-tason datalainsäädännön lisäksi tulee edellyttämään eurooppalaisilta yrityksiltä valtavia ponnisteluja lainsäädännön noudattamiseksi. Yritykset, jotka voivat sopeutua nopeasti uuteen sääntely-ympäristöön palkitaan lisääntyneen kuluttajien ja markkinoiden luottamuksen muodossa. Toisilla saattaa olla vaikeuksia sopeutua riittävän ajoissa, ja heidän on turvauduttava viranomaisten tukeen ja opastukseen.

Päällekkäiset vastuut julkisella sektorilla: Yritysten ja julkishallinnon lakiosastoilla voi olla vaikeuksia navigoida lainsäädäntöehdotuksista johtuvien päällekkäisten vastuiden ja velvoitteiden läpi. DA:n kaltaisia ehdotuksia ei voida ymmärtää vain yhden oikeudenalan (esim. tietosuoja, immateriaalioikeus tai kilpailulaki) näkökulmasta, vaan tarvitaan kokonaisvaltaista lähestymistapaa. Harvalla yrityksellä on kattava kuva datan arvoketjun kaikkiin osiin liittyvästä sääntelystä, ja julkisen sektorin on vielä vaikeampaa ymmärtää lukuisia liiketoimintamalleja yhdessä uuden ja päällekkäisen lainsäädännön kanssa.

Oikeudenmukaisemmat yritysten väliset suhteet: Vaikka useissa ehdotuksissa, esimerkiksi DA:ssa ja DGA:ssa, on erityisiä säännöksiä julkishallinnosta, yritysten väliset suhteet ovat edelleen useimpien aloitteiden ytimessä. On johdonmukaista soveltaa FRAND-käsitettä tällaisiin suhteisiin muiden sääntelyalojen kanssa.

Dilemma: Monet liike-elämän ammattilaiset väittäisivät todennäköisesti, että paras tapa tukea innovaatioita on välttää raskasta lainsäädäntöä, joka voisi tukahduttaa riskien ottoa ja kokeiluhaluutta markkinoilla. EU on kuitenkin omaksunut hyvin erilaisen lähestymistavan. Se luottaa ajatukseen, jonka mukaan uuden lainsäädännön käyttöönotto tasapuolisempien verkkotoimintaedellytysten luomiseksi suurimpien globaalien teknologiayritysten ja pk-yritysten välille johtaa lopulta kasvuun menestyvillä markkinoilla, jotka tarjoavat kuluttajille enemmän valinnanvaraa. Vielä ei tiedetä, onnistuuko EU strategiassaan lain säätämiseksi uusien datavetoisten markkinoiden luomiseksi. Säännöt eivät luo uutta liiketoimintaa, mutta ainakin ne saattavat herättää luottamusta. On myös mahdollista, että säännöt johtavat niin sanottuun Bryssel-efektiin, jolloin Big Five -lainsäädäntöpaketti tulisi innostamaan muita maita toteuttamaan vastaavia lainsäädäntöhankkeita, jolloin varhaiset käyttäjät saavat etua.

4 Toimenpide-ehdotukset

Yhteiskunnassa on suuri tarve ymmärtää uutta lainsäädäntöä ja sen tuomia velvoitteita perusteellisesti ja kokonaisuutena. Yksilöiden on tunnettava oikeutensa ja oikeuksien on oltava helposti toteutettavissa. Ammattiosaaajia ja data-asiantuntijoita on koulutettava. Kyseessä on kansallisesti tärkeä tehtävä, mikäli Suomi haluaa hyötyä Euroopan datastrategiasta. Osaajapula voi vaarantaa Euroopan datastrategian kokonaistavoitteen ja myös heikentää Suomen asemaa digitaalitaloudessa. Lisäksi on erittäin tärkeää koordinoita toimia kansallisesti keskeisten viranomaisten kesken ja koordinaatiota tarvitaan kiireellisesti.

4.1 Yleisesti ehdotuksista

Työpajojen ja haastattelujen perusteella on voitu havaita useita punaisia lankoja eteenpäin. Kaikkien sidosryhmien keskuudessa on ensinnäkin suuri tarve ymmärtää, mitä Big Five -ehdotukset ja uusi datasääntely heille merkitsevät. Työpajoissa kävi ilmi, että sidosryhmillä oli tiettyjä osaamisalueita, mutta vain harvalla oli kokonaiskuva hallussa. Kun lainsäädäntöä aletaan soveltaa, kaikkien tahojen on ymmärrettävä, mitä velvollisuuksia heille kuuluu riippumatta siitä, mistä säädöksestä ne juontavat. Yksilöiden on tunnettava oikeutensa ja oikeuksien on oltava helposti toteutettavissa.

Toiseksi on selvää, että uuden lainsäädännön määrä johtaa suureen ammattiosaaajien eli "data-asiantuntijoiden" kysyntään. Koska tällaisia tehtäviä ei tällä hetkellä ole ja sääntely on vielä niin uutta, että sitä opetetaan vain harvakseltaan yliopistoissa, nämä asiantuntijat on koulutettava työhön. Kyseessä on kansallisesti tärkeä tehtävä, jos Suomi haluaa hyötyä Euroopan datastrategiasta. Osaajapula voi paitsi vaarantaa Euroopan datastrategian kokonaistavoitteen, myös heikentää Suomen asemaa digitaalitaloudessa. Siksi suosittelemme toimenpiteitä ammatillisen koulutuksen lisäämiseksi tapaustutkimuksiin, työpajoihin, kursseihin tai verkko-oppimiseen perustuen.

Kolmanneksi yksityiskohtiin voidaan edelleen vaikuttaa. Yhtäältä voidaan vaikuttaa siihen, miten säädökset hyväksytään (AIA, DA), että toisaalta siihen, minkä tyyppisiä täytäntöönpanotoimenpiteitä ja käytänneseäntöjä kehitetään. Siksi on tärkeää koordinoita toimia eri toimijoiden kesken Suomessa. Tämä koskee julkisen sektorin järjestäytymistä, mutta vielä enemmän yksityisen sektorin osallistumisen standardoimista. Julkisella sektorilla tulee olemaan erittäin tärkeä rooli kehityksen ohjaamisessa.

4.2 Bird & Birdin ehdotukset kohderyhmittäin

4.2.1 Julkinen sektori

Suosituksukset suomalaisille viranomaisille Big Five -ehdotusten tuomaan muutokseen reagoimisesta jakautuvat kahteen kategoriaan: uuden lainsäädännön toimeenpano ja sen valvonta sekä muut toimet, joihin viranomaiset voisivat ryhtyä yksilöiden ja yksityisen sektorin tukemiseksi.

Suositlemme aloitteille kansallista koordinaatiryhmää, joka koostuu kaikista asiaankuuluvista viranomaisista (esimerkiksi tietosuojavaltuutettu, Traficom, KKV, DVV).

Viranomaisten perustaminen, toimivaltuuksien jakaminen tai ja jopa uusien viranomaisten ja organisaatioiden, kuten Suomen (Data Innovation) Board, rahoitus on poliittinen kysymys ja monia tekijöitä on otettava huomioon. Samalla yhteistyö asianomaisten viranomaisten välillä on olennaista riippumatta lopullisesta institutionaalisesta rakenteesta. Suosittelemme aloittamaan tämän yhteistyön mahdollisimman pian. Jos työ aloitetaan heti, auttaa se kouluttamaan datavirkamiesten ensimmäisen sukupolven uuden lainsäädännön mukaisesti. Heitä tarvitaan kovasti kahden vuoden kuluttua.

Big Five -ehdotusten mukaisten lisätehtävien täyttäminen vaatii lisää budjettia, mikä täytyy suunnittelussa ottaa huomioon.

Toinen suosituskokonaisuus koskee pk-yritysten ja kansalaisten tukea. Tässä yksi suuri ongelma on ohjauksen koordinoinnin puute. Kansalaiset tai pk-yritykset eivät ole erityisen perillä yksittäisistä säädöksistä vaan keskittyvät kokonaiskuvaan. Tämän ongelman ratkaisemiseksi suosittelemme lakisääteistä kansallisten viranomaisten välistä yhteistyömenettelyä, jotta vältetään erilaisilta ohjeilta.

Muiden viranomaisten tulisi nähdä euroopalaisen datastrategian tuomat muutokset mahdollisuutena muokata datataloutta aktiivisesti ohjauksen, ohjeistuksen ja koordinoinnin avulla pelkän reagoinnin sijaan. Tämä johtajuus vaatii koulutusta ja myös poliittista tahtoa olla aktiivinen toimija datataloudessa.

4.2.2 Yksityinen sektori, erityisesti pk-yritykset

Suositlemme työskentelemään käytännesääntöjen ja vakiosopimuslausekkeiden parissa, joista määrätään esimerkiksi AIA:ssa ja DA:ssa. Tällainen työ on myös syytä liittää olemassa oleviin säädöksiin, kuten vapaata liikkuvuutta koskevaan asetukseen, joissa myös käytetään vastaavanlaisia hallintovälineitä. Nämä välineet olisi laadittava eturyhmien ja toimialajärjestöjen kanssa sen varmistamiseksi, että ne keskittyvät olemassa oleviin kysymyksiin ja että ne otetaan laajalti käyttöön. Vaikka jonkin verran työtä voidaan tehdä Suomessa, useammin

saattaa olla tehokkaampaa työskennellä Euroopan tasolla standardien ja käytännesääntöjen parissa. Tässä Suomen sisäinen koordinointi (esim. yliopistot, yritykset ja julkinen sektori) voisi auttaa pääsemään vaikuttamiseen Euroopan tasolla.

Suositlemme lisäksi luomaan oikeudellista tukea startup- ja pk-yrityksille tarjoamalla käytännön ohjeita, ilmaisia koulutuksia ja malleja avoimuus- ja vastuuvetämisvaatimusten mukaisuusvaatimusten täyttämiseksi. Koko lainsäädännön tai sen osien täytäntöönpanosta ja valvonnasta vastaavien viranomaisten rooli on tässä erittäin tärkeä.

4.2.3 Yksilöt

Suositlemme toimenpiteitä tämän lainsäädäntökokonaisuuden ymmärtämisen lisäämiseksi luomalla tietoisuutta kansalaisten oikeuksista ja mahdollisuuksista.

Monet lainsäädäntöehdotuksista luovat yksilöille uusia oikeuksia (esimerkiksi DA ja tietojen siirrettävyysoikeus). Jos yksilöt eivät saa tietoa näistä oikeuksista, ne jäävät suurelta osin merkityksettömiksi. Usein yksilöt palvelujen käyttäjinä eivät tiedä, kuka on vastuussa näistä oikeuksista, ja pyynnöt saattavat päätyä eri oikeusasiamiehille. Siksi uskomme, että viranomaisten välisten viestintä- ja koordinoitavien yhdistelmä voi auttaa lisäämään kansalaisten tietoisuutta. Toimet voitaisiin yhdistää viranomaisten muihin toimenpiteisiin, kuten ohjeisiin selkeistä palveluehdoista DSA:n mukaisesti.

Lainsäädäntöehdotusten muovaama datatalous voi tuoda kansalaisille mahdollisuuksia esimerkiksi data-altruismia hyödyntämällä yksilöille tärkeiden kysymysten edistämiseksi (esimerkiksi tietoa energiankulutuksesta ympäristön suojelemiseksi tai tietoa harvinaisista sairauksista niiden hoitamiseksi). Data-altruismien toteuttaminen tulee tehdä mahdollisimman helpoksi, ja siksi suosittelemme kansalaisten tietoisuuden lisäämistä. Yksi mahdollinen idea tämän toteuttamiseksi voisi olla kansalaisille suunnattu "Elements of Data"-verkkokurssi, joka voisi olla vastaavankaltainen

kuin erittäin suosittu "Elements of AI"-verkkokurssi.

4.3 Jatkoselvitykset aiheesta

Ottaen huomioon, että Euroopan datastrategiassa ehdotetut säädökset ovat osittain vielä lainsäädäntöprosessissa ja muut tekijät (poliittiset, taloudelliset, turvallisuus) muuttuvat tällä hetkellä nopeasti, on melko helppoa löytää alueita, joita tulisi tarkastella lisää.

4.3.1 Täytäntöönpanoprosessia tulee seurata ympäri EU:ta

Usein on suuri osa sillä, miten uudistukset vaikuttavat toimivan paperilla ja miten niiden integrointi markkinoihin käytännössä toteutetaan. Vaikka Big Five -ehdotukset ovat säädösten muodossa eli suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä, GDPR:n täytäntöönpanosta jo saatu kokemus on osoittanut, että yhteisiin sääntöihin voidaan edelleen soveltaa erityispiirteitä 27 jäsenvaltiossa. Mahdolliset erot tai poikkeavuudet olisivat erittäin mielenkiintoisia kartoittaa ja analysoida. Suosittelemme erojen tarkastelemisen lisäksi myös eri lakien tarkastelua inspiraation saamiseksi Suomeen.

4.3.2 Vaikutusten ja sääntelyvälineiden välisiä suhteita tulee arvioida

Kun lainsäädäntöehdotukset on viimeistelty ja pantu täytäntöön, tarvitaan lisätutkimuksia sen arvioimiseksi, ovatko ne saavuttaneet asetetut tavoitteensa ja vaikuttaneet datatalouteen eurooppalaisen datastrategian tarkoittamalla tavalla. Erityisesti on syytä tutkia, kuinka nämä säädökset toimivat yhdessä tosielämässä, miten ne kytkeytyvät toisiinsa ja ilmeneekö päällekkäisyyksiin tai yhteensopimattomuuteen liittyviä ongelmia eri sääntelyvälineiden kanssa. Tässä yhteydessä voi olla hyödyllistä tarkastella muita komission tiedonantoja, kuten 9. maaliskuuta 2021 julkaistua Euroopan digitaalista vuosikymmentä koskevaa tiedonantoa, jossa

esitettiin visio ja tavoitteet Euroopan digitaalisatiokkehityksestä. Tällaisissa tutkimuksissa voitaisiin tarkastella myös Euroopan digitaalisen vuosikymmenen politiikkaohjelmia ja niiden toteuttamista digitaalisen kompassin kautta.

4.3.3 Tapaustutkimuksia tarvitaan tiedon konkretisoimiseksi

Vaikka tässä selvityksessä tarkasteltiin koko datastrategiaa kokonaisvaltaisesti, uskomme, että tulevia tutkimuksia tarvitaan tiettyihin käyttötapauksiin perustuen. Sellaiset tutkimukset jakautuisivat kahteen ryhmään: käyttäjäkokemukseen perustuva liiketoiminnan kehittäminen ja toimialakohtaiset tutkimukset.

Tarve käyttäjäkokemukseen perustuvalle tapaustutkimukselle syntyy, kun kysytään, mitä viisi keskeistä lainsäädäntöehdotusta tarkoittavat tietyssä liiketoiminnassa, esimerkiksi harvinaisten sairauksien tutkimuksessa tai tekoälyteknologian kehittämisessä tiettyyn tarkoitukseen, joka vaatisi valtavasti dataa. Kuten nämä esimerkit osoittavat, kaikki Big Five -ehdotukset eivät ole merkityksellisiä tietyissä tapauksissa; tyypillisesti kyseessä on yksi ehdotetuista säädöksistä, jota täydennetään joko voimassa olevalla tai ehdotetulla lainsäädännöllä. Ottaen huomioon, että käyttötapauspohjaisia skenaarioita voisi teoriassa olla loputtomasti – jokainen julkinen tai yksityinen organisaatio voisi esittää omansa – keskeinen kysymys on, miten löytää asiaankuuluvat tapaukset, joita tulisi kehittää jatkotutkimuksen kautta.

Mielestämme kaksi toimenpidettä voisi auttaa tällä alueella: ensinnäkin kansainvälinen yhteistyö. Vaikka paikallisia muunnelmia on aina, esimerkiksi Suomessa laki terveys- ja sosiaalitietojen toissijaisesta käytöstä, on myös paljon yhteistä. Yhteistyöllä muiden ajatushautomojen ja kiinnostuneiden organisaatioiden kanssa voidaan jakaa paljon arvoa. Toiseksi ehdotamme Sitralle tärkeiden käyttötapausten analysointia tiiviissä sidosryhmäyhteistyössä.

Alakohtaisessa tapaustutkimuksessa analysoitaisiin tiettyjä aloja, kuten energiaa,

terveydenhuoltoa tai valmistavaa teollisuutta. On syytä analysoida, minkä tyyppistä dataa alalla tyypillisesti käsitellään ja missä on mahdollisuuksia datatiloihin, niin kutsuttuihin data-avaruuksiin. Tämä sisältäisi tarvittavien standardien ja yhteentoimivuuden tarkastelun. Yksi mahdollinen tutkimuksen tulos voisi olla alaa tai ainakin osaa alaa koskevat käytännesäännöt.

Tällaista tutkimusta varten suosittelemme erityisten kiinnostuneiden henkilöiden paneeleja, jotka koostuvat sidosryhmistä ja asianomaisista yrityksistä. Selvityksessä arvioitaisiin esimerkiksi Big Five -ehdotusten vaikutusta kyseiselle toimialalle Suomessa.

5 Sitran johtopäätökset: Datasääntelyn mahdollisuuksiin on tartuttava välittömästi

Jotta yhteiskunta ja yritykset voisivat tarttua uuden EU-datasääntelyn tarjoamiin mahdollisuuksiin, voidaan tunnistaa joukko erilaisia toimenpiteitä. Sääntely-ympäristön tulisi olla selkeä ja yritysystävällinen, ja datasääntelyyn pitäisi vaikuttaa proaktiivisesti mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Julkisen ja yksityisen sektorin toimijoiden tulee jakaa yhteinen visio reilusta datataloudesta. Suomen tulee kehittää monimuotoinen joukko keinoja, jotka mahdollistavat Suomen tunnistamisen houkuttelevana reilun datatalouden mallimaana. Datatalouden perusteiden ymmärtämisestä tulee tehdä uusi perustaito, ja taitoja tulee kehittää laaja-alaisesti.

Reilu datatalous on Sitran tulkinnan mukaan yksi kolmesta eniten yhteiskuntaa tulevaisuudessa muuttavasta teemasta. Nykyinen datatalous ei ole vielä reilu, minkä vuoksi tarvitaan arvopohjaisia toimenpiteitä tilanteen tasapainottamiseksi niin yksilöiden, yritysten kuin yhteiskunnan näkökulmista. Tämä näkemys korostuu myös Euroopan komission datastrategiassa ja tässä selvityksessä käsitellyissä viidessä keskeisessä lainsäädäntöehdotuksessa.

Datastrategia ja edellä kuvatut viisi merkittävää lainsäädäntöehdotusta edustavat muutosta ja uutta aikakautta EU-politiikassa. Euroopan komissio edistää Euroopan kilpailukykyä ja eurooppalaisten arvojen varaan rakentuvia datan sisämarkkinoita harmonisoimalla jäsenvaltioiden välistä lainsäädäntöä ja edellyttämällä, että kaikkiin yrityksiin niiden koosta ja kotimaasta riippumatta pätevät samat säännöt.

Sitran mukaan nykyinen datatalous ei ole reilu. Suuryritysten edut ovat ylliedustetut pk-yritysten, yksilöiden ja yhteiskunnan kustannuksella. Selvä johtopäätös esimerkiksi Sitran Digivalta-selvityksestä on, että yksilöillä on liian vähän valtaa ja näkyvyyttä siihen, kuinka heistä kerättyä dataa käytetään (Sitra 2022c). Big Five -ehdotusten edustama uusi

lainsäädäntö on tarpeen, jotta markkinat toimisivat paremmin ja jotta syntyisi enemmän kilpailua, innovaatiotoimintaa ja kuluttajille valinnanvaraa.

Yksilöt ovat ihmislähtöisen datastrategian keskiössä, ja viisi keskeistä lainsäädäntöehdotusta pyrkivät suurelta osin tuottamaan yksilöille hyötyjä niin vahvistettujen dataoikeuksien kuin parempien palveluiden muodossa. Reilun datatalouden mukaisissa arvoketjuissa ja ekosysteemeissä yksilöille kuuluu oikeus tuottamansa datan hallinnointiin ja hyödyntämiseen. Lainsäädäntö on vain yksi osa oikeuksien toteutuksessa. Lisäksi yksilöt tarvitsevat tietoisuutta ja ymmärrystä datatalouden ansainta- ja toimintamalleista ja heidän omista vaikutusmahdollisuuksistaan.

Yritykset hyötyvät datatalouteen vaikuttavasta sääntelystä. Vaikka yritykset ovatkin sääntelyn pääasiallisia kohteita, suurelle osalle yrityksistä sääntely avaa mahdollisuuksia. Toisaalta yrityksiin kohdistuu uusia velvoitteita koskien yksilöiden oikeuksien toteutumista, toiminnan läpinäkyvyyttä ja uudistumispaineita kovenevassa kilpailussa. Toisaalta taas sääntely kohdistuu kaikkien yritysten mahdollisuuksiin toimia datamarkkinoilla tasavertaisesti ja

parantaa datan saatavuutta (B2B). Erityisesti pk-yritysten mahdollisuudet markkinoilla paranevat (esimerkiksi reilummat sopimus ehdot). Sääntely-ympäristön muutos tarjoaa yrityksille runsaasti mahdollisuuksia, joiden tunnistamiseen ja joihin tarttumiseen tulee yrityksille tarjota tukea ja työkaluja.

Julkinen sektori yhtäältä hyöttyy paremmasta datan saatavuudesta ja käytettävyydestä (B2G). Toisaalta taas lainsäädäntöehdotuksiin liittyy kansallisia valvontatehtäviä, jotka vaativat yhteensovittamista jo olemassa olevien vastuualueiden kanssa. Lisäksi julkiseen sektoriin kohdistuu odotuksia edesauttaa yritystoiminnan uudistumista muun muassa investoinneilla ja toimenpiteiden koordinaatiolla.

GSM-hetki

Uusi datasääntely on suomalaisyritysten "GSM-hetki". Uusi sääntely edellyttää datan liikkumista, mutta se ei ota kantaa siihen, miten tämä tapahtuu. Suomalaiselle edelläkävijyydelle onkin nyt tilausta. Vastaavanlainen kehitysoikka otettiin aikanaan telemarkkinoilla, kun haluttiin mahdollistaa se, että puhelimen käyttäjä pystyi soittamaan toisen operaattorin liittymää käyttävälle kaverilleen. Kun tätä alettiin edellyttää operaattoreilta, ei ollut muuta vaihtoehtoa kuin ottaa käyttöön GSM-standardi, jolla mahdollistettiin yhteensopivuus ja mm. yhteiset rekisterit verkon tilaajista ja vierailijoista.

Nyt on vastaava tilanne. Mitä enemmän suomalaiset yritykset ovat mukana luomassa pelisääntöjä, sitä suurempi on todennäköisyys, että näistä voi tulla pohja myös EU-tason pelisäännöille ja standardeille.

Tunnistettut toimenpide-ehdotukset

Tämän selvityksen valmistelussa käydyissä sidosryhmäkeskusteluissa esille nousivat aloitteiden tarjoamat mahdollisuudet suomalaisille yrityksille ja niiden kilpailukyvyille ja tarve tarttua mahdollisuuksiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Kyseessä on muutos, joka haastaa ajattelemaan olemassa olevia rakenteita ja hallintamalleja uudessa valossa.

Datatalouteen vaikuttavan sääntelykehityksen aiheuttaman muutoksen hallitseminen vaatii toimenpiteitä, jotka voi karkeasti luokitella kahteen kategoriaan:

- 1.** Yksityisen ja julkisen sektorin toimijoiden tulee aktiivisesti osallistua datatalouteen vaikuttavan sääntelyn suunnitteluun ja toimeenpanoon niin EU-tasolla kuin kansallisesti;
- 2.** Yksityisen ja julkisen sektorin toimijoiden tulee tunnistaa datatalouteen vaikuttavan sääntelyn tarjoamat mahdollisuudet ja aloittaa välittömästi valmistautuminen mahdollisuuksien hyödyntämiseen.

Tässä selvityksessä on tunnistettu neljä toimenpidekokonaisuutta, jotka ovat seuraavat.

Kuva 5: Toimenpidekokonaisuudet EU-datasääntelyn mahdollisuuksiin tarttumiseksi

1. Suomen on kehitettävä monipuolisesti toimia, joiden myötä Suomi voidaan tunnistaa houkuttelevana datatalouden mallimaana.

Kilpailu EU:n sisällä yritysten luomasta arvosta ja datatalouden osaajista on kiivasta. Venäjän aggressiivinen hyökkäyssota Ukrainassa on muuttanut toimintaympäristöä ja Euroopan turvallisuutta, ja myös keskustelu Suomen maariskistä on virinnyt. Houkutellakseen yritystoimintaa, investointeja ja osaajia Suomen tulee erottautua ja kirittää reilua datataloutta EU:ssa omalla esimerkillään niin selkeän ja toimivan sääntely-ympäristön kuin yritystoimintaa kannustavien toimien keinoin. Siinä missä esimerkiksi Alankomaat on kunnostautunut immateriaalioikeuslaillaan ja Viro digitalisaatiolla, Suomi voisi tavoitella asemaa reilun datatalouden mallimaana esimerkiksi toimimalla sovittelijana ristiriitatilanteissa.

Tämä vaatii prosessien sujuvoittamista ja hyvien käytänteiden tuomista esille. Esimerkki tästä on Suomen kansallisen digitaalisen kompassin valmistelu ensimmäisten jäsenvaltioiden joukossa ja siten esimerkin tarjoaminen muille.

1.1 Sääntely-ympäristöstä on tehtävä selkeä ja yritysystävällinen.

Suomen ei pidä kehittää omia sääntöjä EU-sääntelyn lisäksi. Päinvastoin julkisen sektorin tulee auttaa Suomessa toimivia yrityksiä hyödyntämään lainsäädäntöä tekemällä sääntely-ympäristöstä helposti ymmärrettävää. Datasääntelyn navigoinnin tulisi olla mahdollisimman helppoa. Kansallinen datasääntely on nykyisellään hajanaista ja siitä pitäisi tehdä julkisella sektorilla kompakti koonti, mikä selkeyttäisi kansallista sääntely-ympäristöä ja sen

mahdollisuuksia eri toimijoille. Esimerkki toimenpiteestä on sääntelypakettien koonti käyttäjäystävälliseksi kokonaisuudeksi (esim. Edilex-digikirjastoon), joka edistäisi ymmärrettävyyttä, vertailtavuutta, linkitysien tunnistamista ja koneluettavuutta.

1.2 Investointien on kannustettava tarttumaan uusiin datatalouden mahdollisuuksiin. Pelkkä sujuva sääntely ei houkuttele osajia ja yrityksiä. TKI-rahoituksen tulee olla linjassa sääntely-ympäristön mahdollisuuksien ja niihin tarttumisesta saatavien hyötyjen kanssa. TKI-rahoitusta tulisi suunnata tukemaan sellaisia toimia, jotka vievät eteenpäin EU:n datastrategian mukaisia tavoitteita Suomessa sekä tarttuvat uuden sääntelyn tarjoamiin mahdollisuuksiin. Tekninen puoli vaatii investointeja, yhteistyötä ja pelisääntöjä (datan siirrettävyys on mahdollisuus yrityksille, mutta eri tiet formaatit voivat olla ongelma, minkä vuoksi jakamista tulee helpottaa ja datan yhteensopivuus varmistaa).

1.3 Datatalouden kokeilu-ympäristöjä on kehitettävä. Yritykset tarvitsevat kokeilualustoja, datakiihdyttämöjä ja muita käytännönläheisiä tapoja uudistaa liiketoimintaa. Ne auttavat ymmärtämään, mitä muuttuva sääntely-ympäristö tarkoittaa käytännössä (esimerkiksi AI sandbox).

1.4 Julkisten palveluiden on mahdollistettava käyttäjien oikeudet dataansa. Oman tiedon hallinta on kannatettava ajatus, mutta se on nykyisellään vaikea toteuttaa. Julkisten palveluiden tulee rakentua yhden luukun periaatteen ympärille ja mahdollistaa yritysten ja yksilöiden dataa koskevien oikeuksien täytäntöönpano ja toteutuminen. Tästä hyvä esimerkki on verotus, josta on tehty helppoa niin yksilöille kuin yrityksille. Lisäksi julkisuuslakiin tarvitaan muutos, jotta yksilöt saavat digitaalisessa muodossa tietonsa käyttöön

ja voivat velvoittaa muita toimimaan haluamallaan tavalla omien tietojensa suhteen.

1.5 Datatalouden kehitystä kansallisesti on mitattava ja verrattava verrokkimaihin. Keskeisten verrokkimaiden kehitystä ja valintoja niin EU:ssa kuin sen ulkopuolella (esimerkiksi Iso-Britannia, Kiina, Yhdysvallat) tulee seurata ja tuoda parhaat opit soveltuvin osin Suomeen (esimerkiksi viranomaisten tapa järjestäytyä, rakenteiden uudistuminen). Kansallisesti tulee seurata yhtenäisin mittarein datatalouden kehitystä (vrt. digitaalinen kompassi) ja erityisesti sääntelyn vastaanottoa yrityksissä, jotta tuki ja toimenpiteet niille voidaan kohdistaa mahdollisimman oikea-aikaisesti (vrt. GDPR).

2. Julkisen ja yksityisen sektorin toimijoiden on jaettava visio reilusta datataloudesta. Jotta oikeasuhtaisia toimenpiteitä saadaan tunnistettua ja edistettyä, tarvitaan kansallisesti jaettu visio ja rohkeaa tulevaisuusajattelua. Pelkkä sääntelyyn keskittyminen ei riitä, vaan tarvitaan poliittista sitoutumista, jossa elinkeinopoliittinen näkökulma on vahvasti esillä, vision toteutumista tukevien toimenpiteiden edistämiseksi. Esimerkki tästä on digitaalisen kompassin valmistelu Suomessa, joka toteutettiin julkisen ja yksityisen sektorin välisenä yhteistyönä.

2.1 Yhteistyön on edistettävä toimenpiteitä ja kokeiluja. Nykyisellään julkinen ja yksityinen sektori eriytyvät toisistaan esimerkiksi julkisten hankintojen suhteen, mikä on huomioitava yhteiskunnalle kriittisiä toimintoja kehitettäessä (esimerkiksi digitaalinen identiteetti, kyberturvallisuus). Yhteistyötä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi rohkeina kokeiluina, jotka huomioivat yritysten moninaisen joukon pienyrityksistä datatalouden veturiyrityksiin sekä ottavat huomioon organisaatioiden erilaiset roolit datataloudessa (datan tuottajina, välittäjinä, laitevalmistajina, jalostajina, jne.).

2.2 Kansallisen koordinaation on taatava yhteistyön pitkäjänteisyys. Nykyisellään työ datatalouskehityksen edistämiseksi on ministeriövetoista, ja työhön osallistetaan sidosryhmiä kuulemiseen ja jaostoihin. Kansallista koordinaatiota tulisi vahvistaa ja ohjata myös poliittisella tasolla, mikä takaisi työn jatkuvuuden. Esimerkki tästä on digitalisaation, datatalouden ja julkisen hallinnon ministeriötyöryhmä ja digitoimisto. Kun otetaan huomioon työn laajuus ja rajalliset resurssit, koordinaatiotyötä on tuettava muillakin tavoin, jotka edistävät yhteisen vision mukaisia toimenpiteitä yksityisen ja julkisen sektorin toimijoiden kesken.

2.3 Sääntöjen valvonnan on pidettävä datatalous liikkeessä. Komissio ehdottaa korkeita sanktioita, jotka käytännössä kohdistunevat lähinnä EU:n ulkopuolisiin isoihin toimijoihin ja niiden haitallisiin käytäntöihin. Tehokkaalla valvonnalla turvataan markkinoiden reiluus ja tasapuolisuus, ja sanktioiden avulla voidaan turvata reilusti toimivien yritysten asema. Samalla sanktiot voivat kuitenkin tahattomasti toimia pelotteena muille yrityksille, mikä on haitallista datastrategian visioimalle innovaatiotoiminnalle ja sen kukoistukselle. Sanktioiden asettamisen lisäksi pitäisi harkita muitakin keinoja (esimerkiksi sääntöjä rikkoneen yrityksen toiminnan keskeyttäminen) tehokkaan valvonnan tukena.

3. Datasääntelyyn ei tule vain reagoida, vaan siihen on vaikutettava proaktiivisesti mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.

Yhteinen visio muodostaa pohjan sille, mihin suuntaan datatalouteen vaikuttavaa politiikkaa pyritään viemään niin kansallisesti kuin EU-tasolla. Vaikuttamisen paikat ovat erilaiset riippuen siitä, mistä viidestä lainsäädäntöaloitteesta on kyse. Ottaen huomioon aloitteiden eriaikaisuus, arviot kunkin aloitteen voimaan astumisesta Suomessa ovat erilaiset.

3.1 Datasääntelyn kokonaiskuva on ylläpidettävä ja keskinäisriippuvaisuuksia tunnistettava. Datastrategian keskeinen ajatus on datan yhteentoimivuus ja laatu. Saman ajatuksen tulee näkyä myös datatalouteen vaikuttavassa sääntelyssä ja aloitteiden yhteensovittamisessa. Tämän selvityksen valmistelun työryhmissä sidosryhmät nostivat esimerkkeinä yhteensovittamisen puutteista AIA:n ja GDPR:n. Näille molemmille on omat valvontamekanisminsa, mikä luo päällekkäisyyksiä valvontaan. Osaltaan nämä puutteet ja päällekkäisyydet ovat seurausta siiloutuneesta valmistelusta. Datatalouteen vaikuttavan sääntelyn kokonaiskuva on ylläpidettävä ja selkeytettävä jatkuvasti, ja tähän on luettava mukaan viiden keskeisen lainsäädäntöehdotuksen lisäksi myös muu datatalouteen liittyvä sääntely (esimerkiksi ePrivacy ja eIDAS). Lisäksi datatalouden ja digitaalisen siirtymän lisäksi yrityksiin ja julkiseen sektoriin kohdistuu uudistuspaineita niin turvallisuuspolitiikasta kuin kestävyyskriisistä, ja eri paineiden suhde toisiinsa tulee tunnistaa ja niitä tulee käsitellä samanaikaisesti.

3.2 Julkisen sektorin tiedon avoimuutta on kehitettävä. Toimintaympäristöä on selkeytettävä erityisesti yritysten näkökulmasta, ja tiivis yhteistyö julkisen ja yksityisen sektorin välillä on keskeisessä roolissa. Julkisen sektorin aloitteiden käsittelyprosessin avoimuutta tulee parantaa, jotta tieto tukee kansallisen sääntely-ympäristön tilannekuvan ja vaikutusten arvioinnin kehittymistä.

3.3 EU-vaikuttaminen on aloitettava aikaisin. Aloitteiden eriaikaisuuden vuoksi mahdollisuudet niihin vaikuttamiseen ovat erilaiset, ja niiden neuvottelutyössä on sidosryhmiä kuultava laajasti. Lisäksi Suomessa tulee aktiivisesti ennakoida ja kartoittaa tulevia sääntelykohteita (esimerkiksi web 3.0) sekä vaikuttaa komission työohjelmaan. Lisäksi suomalaisten

julkisen ja yksityisen sektorin toimijoiden tulee olla aktiivisesti osallisia muussa yhteistyössä. Esimerkiksi standardien luominen EU-tasolla tulee olla yritys-vetoista, mikä vaatii oman uuden rakenteen ja järjestelmän kehittämistä. Julkisen sektorin toimijoiden välisen yhteistyön täytyy ulottua myös EU-tasolle, mikä vaatii rakenteiden uudistamista ja suomalaisen osaamisen tarjoamista.

4. Datatalouden perusteiden ymmärtämisestä on luotava uusi kansalaistaito ja osaamista on kehitettävä laaja-alaisesti.

Datatalouden perusteista tulisi luoda uusi eurooppalainen kansalaistaito. Esimerkiksi Saksa julkaisi vuonna 2021 kansallisen data-strategian, jonka tavoitteena oli luoda Saksaan kansallinen "datakulttuuri" ja kehittää organisaatioiden ja yksilöiden datalukutaitoa (Sitra 2022a). Jotta yksilöt voivat hyötyä uuden sääntelyn vahvistamista oikeuksista ja vapauksista täysimääräisesti, tarvitaan yhteentoimivia palveluita, jotka toteuttavat käyttäjiensä oikeuksia. Samalla näille palveluille tarvitaan kysyntää. Ja jotta datavetoista liiketoimintaa voi syntyä, tarvitaan investointeja niin kansallisella kuin EU-tasolla pk-yrityksiin ja startupeihin, jotta niillä olisi kykyä tuottaa palveluita ja tuotteita, jotka hyödyntävät yksilöiden oikeuksia. Markkinoille tulevat palvelut/tuotteet voivat herättää käyttäjissä "ahaa"-elämyksiä heidän oman datansa mahdollisuuksista. Kokonaisuutena tämä vaatii laajaa tietoisuutta ja ymmärrystä datataloudesta, arvoketjuista ja sääntelyn mahdollisuuksista.

4.1 Yksilöiden on tunnistettava datansa arvo. Yksilöt tarvitsevat ymmärrystä oikeuksistaan datatalouden toimijoina, omasta roolistaan osana arvoketjua sekä oman datansa arvosta (esimerkiksi henkilödata on rinnastettavissa rahalla maksamiseen). Kun yksilöt ymmärtävät datan taloudellisen merkityksen ja hyödyn, voivat he olla halukkaampia tarttumaan oikeuksiinsa ja vaatimaan yritysiltä ja

julkiselta sektorilta palveluita, jotka kunnioittavat heidän oikeuksiaan (esimerkiksi eri palveluiden kilpailuttaminen). Yksilöiden tietoisuus ja luottamus tukevat lisäksi muun muassa data-altruismien toteutumista, mikä voi edistää yksilöiden hyvinvointia vahvistavia hankkeita (esimerkiksi tutkimukset harvinaisista sairauksista). Jotta data-altruismi voi toteutua käytännössä, tietojen luovuttamisesta on tehtävä mahdollisimman helppoa esimerkiksi pelillistämisen ja kampanjoiden kautta ("lahjoita puhetta").

4.2 Yritykset tarvitsevat käytännön esimerkkejä ja tukea. Yrityksille prioriteetiksi nousevat velvoitteet ja niiden täytäntöönpano samalla kun ne huolehtivat siitä, että palvelut ovat mahdollisimman käyttäjäystävällisiä ja saavutettavia. Monimuotoiselle joukolle yrityksiä muutos tarjoaa erilaisia mahdollisuuksia, oli kyse sitten alustoista tai IoT-laitteista. Tämän vuoksi niille on tuotettava tietoa, kuten esimerkkejä edelläkävijöistä ja työkaluja yritysryhmittäin. Yritysjohdossa ja hallinnossa tarvitaan tulevaisuusajattelua sekä osaamisen ja hankintaprosessien kehittämistä.

4.3 Julkisen sektorin on johdettava osaamisellaan. Lainsäädäntöehdotusten myötä syntyy tarve kansallisen tason viranomaisrooleille, joiden resurssoinnin ja järjestäytymisen suunnittelu on aloitettava. Osaamisen puute listataan sidosryhmäkeskusteluissa säännönmukaisesti datan tehokkaan hyödyntämisen ja käyttöönoton hidasteena viranomaissektorilla. Tilannetta on korjattava muun muassa koulutusten ja henkilöstöresurssoinnin kautta. Yhtenä ratkaisuna voisi toimia myös viranomaisien tueksi perustettava osaamiskeskus, jonka tehtävänä olisi auttaa viranomaisia hahmottamaan datasääntelyn kokonaisuutta, kehittämään osaamistaan sekä tarttumaan mahdollisuuksiin.

Lähteet

Materiaali, jota Bird & Bird on käyttänyt mutta jota ei ole lainattu raportissa, on merkitty *-merkillä.

EU-lainsäädäntö

Kyberturvallisuusasetus. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/881, annettu 17 päivänä huhtikuuta 2019, Euroopan unionin kyberturvallisuusvirasto ENISAsta ja tieto- ja viestintätekniikan kyberturvallisuussertifioinnista sekä asetuksen (EU) N:o 526/2013 kumoamisesta. Vierailtu 1.3.2022.

GDPR. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta. Vierailtu 7.1.2022.

ePrivacy-direktiivi. Euroopan parlamentin ja neuvoston EUR-Lex - 32002L0058 - FI (europa.eu), annettu 12 päivänä heinäkuuta 2002, henkilötietojen käsittelystä ja yksityisyyden suojasta sähköisen viestinnän alalla. Vierailtu 30.3.2022.

Asetus datan vapaasta liikkuvuudesta. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2018/1807, annettu 14 päivänä marraskuuta 2018, muiden kuin henkilötietojen vapaan liikkuvuuden kehyksestä Euroopan unionissa. Vierailtu 1.3.2022.

NIS-direktiivi. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/1148, annettu 6 päivänä heinäkuuta 2016, toimenpiteistä yhteisen korkeatasoisen verkko- ja tietojärjestelmien turvallisuuden varmistamiseksi koko unionissa. Vierailtu 1.3.2022.

Avoimen datan direktiivi. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/1024, annettu 20 päivänä kesäkuuta 2019, avoimesta datasta ja julkisen sektorin hallussa olevien tietojen uudelleenkäytöstä. Vierailtu 1.3.2022.

PSD2. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2015/2366, annettu 25 päivänä marraskuuta 2015, maksupalveluista sisämarkkinoilla. Vierailtu 1.3.2022.

EU-virallislähteet

Euroopan komissio 2022a. Datasäädös – Kysymyksiä ja vastauksia. Vierailtu 27.3.2022.*

Euroopan komissio 2022b. Säätelytarkastelulautakunnan vaikutustenarviointia koskeva lausunto: Datasäädös (SEC(2022) 81). Vierailtu 20.5.2022.*

Euroopan komissio 2021a. Shaping Europe's Digital Future. Vierailtu 27.3.2022.*

Euroopan komissio 2021b. Ehdotus digipalvelusäädökseksi (COM/2020/825 final). Vierailtu 27.3.2022.*

Euroopan komissio 2021c. Ehdotus digimarkkinasäädökseksi (COM/2020/842 final). Vierailtu 27.3.2022.*

Euroopan komissio 2021d. Ehdotus tekoälysäädökseksi (COM/2021/206 final). Vierailtu 27.3.2022.*

Euroopan komissio 2021e. Datasäädös ja tietokantojen oikeudellista suojaa koskevat muutetut säännöt. Vierailtu 28.3.2020.*

Euroopan komissio 2021f. Euroopan digitaalinen vuosikymmen: digitavoitteet vuodelle 2030. Vierailtu 20.5.2022.*

Euroopan komissio 2020a. Euroopan datastrategia (COM/2020/66 final). Vierailtu 27.3.2022.

Euroopan komissio 2020b. Eurooppalainen datastrategia. Vierailtu 20.5.2022.*

Euroopan komissio 2020c. Ehdotus datahallintosäädökseksi (COM/2020/767 final). Vierailtu 27.3.2022.*

Euroopan komissio 2020d. Komission työohjelma 2020 Kunnianhimoisempi unioni (COM/2020/37 final). Vierailtu 28.3.2022.*

Euroopan komissio 2020e. Summary Report on the open public consultation on the Digital Services Act Package. Vierailtu 10.3.2022.*

Euroopan komissio 2017. Euroopan datavetoisen talouden rakentaminen (COM/2017/9 final). Vierailtu 31.3.2022.

Euroopan parlamentti 2021a. ITRE-valiokunnan mietintö ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi eurooppalaisesta datahallinnosta (datahallintosäädös). Vierailtu 27.3.2022.*

Euroopan parlamentti 2021b. IMCO-valiokunnan mietintö ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi kilpailullisista ja oikeudenmukaisista markkinoista digitaalialalla (digimarkkinasäädös). Vierailtu 12.5.2022.*

European Parliamentary Research Service (EPRS) 2021. NIS2 Directive: A high common level of cybersecurity in the EU. Vierailtu 31.3.2022.

Sitra 2022. Tekoälyn käyttömahdollisuudet julkisella sektorilla. Julkaistu maaliskuussa 2022. Vierailtu 25.4.2022.

Muut lähteet

Laki sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä. 26.4.2019/552, Sosiaali- ja terveysministeriö. Vierailtu 20.5.2022.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta. 21.5.1999/621, Oikeusministeriö. Vierailtu 20.5.2022.

Laki sähköisen viestinnän palveluista. 7.11.2014/917, Liikenne- ja viestintäministeriö. Vierailtu 31.3.2022.

Amnesty International 2019. Surveillance Giants: How the Business Model of Google and Facebook Threatens Human Rights. Vierailtu 25.1.2022.

Bradford 2020. The Brussels Effect: How the European Union Rules the World. Oxford University Press, New York. Vierailtu 19.5.2022.

European Data Protection Supervisor (EDPS) 2021. European Data Protection Supervisor opinion 1/2021 on the Proposal for a Digital Services Act. Vierailtu 27.1.2022.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2017. 47/2017, Finland's age of artificial intelligence – Turning Finland into a leading country in the application of artificial intelligence. Suomen tekoälyaika. Vierailtu 12.3.2022.*

VM 2022 AuroraAI:stä. Kansallinen tekoälyohjelma AuroraAI. Vierailtu 5.3.2022.

VM 2022 e-ID:stä. Kysymyksiä ja vastauksia digitaalisen henkilöllisyyden hankkeesta. Vierailtu 9.3.2022.

Valtioneuvosto 2021. U-kirjelmä 1/2021, Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi (datahallintösäädös). Vierailtu 31.03.2022.*

Internet Policy Review 2021. Regulation of news recommenders in the Digital Services Act: empowering David against the Very Large Online Goliath. Vierailtu 11.3.2022.

OECD 2019. Hello, World: Artificial Intelligence and its Use in the Public Sector. Vierailtu 19.5.2022.

Oikeuskansleri 2021. Kelan automaattinen päätöksenteko. Vierailtu 21.4.2022.

Sitra 2022a. Suomen vahvuudet, haasteet ja mahdollisuudet datatalouden rakentamisessa. Vierailtu 19.5.2022.

Sitra 2022b. Tekoälyn käyttömahdollisuudet julkisella sektorilla. Vierailtu 25.4.2022.

Sitra 2022c. Digivallan jäljillä – Miten datan avulla voidaan vaikuttaa päättäjiin ja ohjata maailmaa. Vierailtu 31.5.2022.

Sitra 2021. Eurooppalaisten yritysten tulevaisuus datataloudessa. Vierailtu 20.4.2022.

Zuboff 2018. The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power. New York: Public Affairs. Vierailtu 20.5.2022.

Esimerkkitapaukset:

International Data Spaces (Deutsche Telekom). Telekom Data Intelligence Hub – Creating Value from Data. Vierailtu 31.3.2022.

European Medicines Agency. Medical devices. Vierailtu 9.5.2022.

International Data Spaces (ONCITE). ONCITE – Sharing Data in the Supply Chain. Vierailtu 9.5.2022.

International Data Spaces (Orbiter). Personal Data Banking – Reinventing the Internet With Trust and Data Sovereignty. Vierailtu 9.5.2022

Robert Koch Institute. Corona Datenspende. Vierailtu 15.3.2022.

Saidot. Secure your AI trust and compliance with Saidot. Vierailtu 15.3.2022.

Vastuu Group. Lyhyesti MyDatasta. Vierailtu 15.3.2022.

Liitteet

Liite 1: Lyhenneluettelo

Lyhenne	Määritelmä
AI	Tekoäly
AIA	Tekoälysäädös
B2B	Yrityksiltä yrityksille
B2C	Yritykseltä kuluttajalle
B2G	Yritykseltä julkiselle sektorille
Big Five -ehdotukset	Datanhallinta-asetus, digimarkkinasäädös, digipalvelusäädös, tekoälysäädös, datasäädös
DA	Datasäädös
DGA	Datanhallinta-asetus
DMA	Digimarkkinasäädös
DSA	Digipalvelusäädös
DVV	Digi- ja väestötietovirasto
GDPR	Yleinen tietosuoja-asetus
EDI	Direktiivi henkilötietojen käsittelystä ja suojasta rikosasioissa
EDPB	Euroopan tietosuojaneuvosto
EECC	Eurooppalainen sähköisen viestinnän säännöstö
ENISA	Euroopan unionin kyberturvallisuusvirasto (ENISA)
EU	Euroopan unioni
KKV	Kilpailu- ja kuluttajavirasto
FRAND	Oikeudenmukainen, kohtuullinen ja syrjimätön
IoT	Esineiden internet, Internet of Things
NIS Directive	Verkko- ja tietoturvadirektiivi
NIS2 Directive	Verkko- ja tietoturvadirektiivi 2
OTT	Internetin yli välitettävä tv-palvelu
PSD2	Maksupalveludirektiivi 2
PK-yritys	Pieni ja keskisuuri yritys
SVPL	Laki sähköisen viestinnän palveluista
Traficom	Liikenne- ja viestintävirasto
TSV	Suomen Tietosuojavaltuutettu
VLOP	Erittäin suuri verkkoalusta

Liite 2: Voimassaoleva datalainsäädäntö

Lain nimi (lyhenne)	Miten liittyy dataan?	Koko nimi
GDPR	Sääntelee henkilötietojen suojaa.	Yleinen tietosuoja-asetus: Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuoja-asetus)
Avoimen datan direktiivi	Direktiivi vahvistaa julkisen sektorin ja julkisrahoitettujen tietojen uudelleenkäyttöä koskevat vähimmäissäännöt.	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/1024, annettu 20 päivänä kesäkuuta 2019, avoimesta datasta ja julkisen sektorin hallussa olevien tietojen uudelleenkäytöstä
Asetus luonnollisten henkilöiden suojelusta EU:n toimielinten, elinten ja laitosten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta	GDPR ei sovellu EU:n toimielimiin. Tämän asetuksen tarkoitus on täten täyttää tämä aukko ja säännellä henkilötietojen käsittelyä EU:ssa.	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2018/1725, annettu 23 päivänä lokakuuta 2018, luonnollisten henkilöiden suojelusta unionin toimielinten, elinten ja laitosten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta sekä asetuksen (EY) N:o 45/2001 ja päätöksen N:o 1247/2002/EY kumoamisesta
Direktiivi lainvalvontatarkoituksessa käsiteltyjen henkilötietojen suojasta	GDPR ei sovellu tilanteisiin, joissa lainvalvontaviranomaiset toimivat rekisterinpitäjinä. Tämän direktiivin tarkoitus on täten täyttää tämä aukko ja säännellä henkilötietojen käsittelyä lainvalvontatilanteissa.	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/680, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta toimivaltaisten viranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä rikosten ennalta estämistä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja neuvoston puitepätöksen 2008/977/YOS kumoamisesta
Tuotevastuudirektiivi	Verrattavissa joillakin tavoin tekoälyasetukseen.	Neuvoston direktiivi 85/374/ETY, annettu 25 päivänä heinäkuuta 1985, tuotevastuuta koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämisestä
Asetus oikeudenmukaisuuden ja avoimuuden edistämiseksi verkossa toimivien välityspalvelujen yrityskäyttäjää varten	Edistää samoja tavoitteita kuin Big Five -ehdotukset online-välityspalveluissa.	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/1150, annettu 20 päivänä kesäkuuta 2019, oikeudenmukaisuuden ja avoimuuden edistämiseksi verkossa toimivien välityspalvelujen yrityskäyttäjää varten
Tietoyhteiskuntadirektiivi	Harmonisoi tekijänoikeuslainsäädäntöä kaikkialla EU:ssa.	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/29/EY, annettu 22 päivänä toukokuuta 2001, tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa
Tietokantadirektiivi	Suojaa tietokantoja.	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 96/9/EY, annettu 11 päivänä maaliskuuta 1996, tietokantojen oikeudellisesta suojasta
Tekijänoikeusdirektiivi	Tekijänoikeuslainsäädännön tarkastaminen digitaalisia sisämarkkinoita koskevan hankkeen valossa.	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/790, annettu 17 päivänä huhtikuuta 2019, tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla ja direktiivien 96/9/EY ja 2001/29/EY muuttamisesta
Digitaalisia sisältöjä ja digitaalisia palveluja koskeva direktiivi	Direktiivi sääntelee tarkemmasta suojasta kuluttajille, jotka solmivat elinkeinonharjoittajien kanssa sopimuksia digitaalisista palveluista tai digitaalisesta sisällöstä.	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/770, annettu 20 päivänä toukokuuta 2019, tietyistä digitaalisen sisällön ja digitaalisten palvelujen toimittamista koskeviin sopimuksiin liittyvistä seikoista
Sähkömarkkinadirektiivi	Direktiivin tavoitteena on tarjota sääntelyä kuluttajien energianhallintajärjestelmiin tiedonvaihtomenettelyä koskien.	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/944, annettu 5 päivänä kesäkuuta 2019, sähkön sisämarkkinoita koskevista yhteisistä säännöistä ja direktiivin 2012/27/EU muuttamisesta
PSD2 eli toinen maksupalveludirektiivi	Sääntelee datan käyttöä ja käsittelyä maksupalveluissa.	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2015/2366, annettu 25 päivänä marraskuuta 2015, maksupalveluista sisämarkkinoilla, direktiivien 2002/65/EY, 2009/110/EY ja 2013/36/EU ja asetuksen (EU) N:o 1093/2010 muuttamisesta sekä direktiivin 2007/64/EY kumoamisesta
Liikesalaisuusdirektiivi	Sääntelee liikesalaisuuksien suojaa, joka voi sisältää datavetoisia tuotteita.	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/943, annettu 8 päivänä kesäkuuta 2016, julkistamattoman taitotiedon ja liiketoimintatiedon (liikesalaisuuksien) suojaamisesta laittomalta hankinnalta, käytöltä ja ilmaisemiselta
Tietokoneohjelmadirektiivi	Tietokoneohjelmien (mahdollisesti dataintensiivisten) oikeussuoja tekijänoikeuslain nojalla.	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/24/EY, annettu 23 päivänä huhtikuuta 2009, tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta
eIDAS	Sääntelee sähköisen tunnistautumisen ja luottamuspalveluiden käyttöä.	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 910/2014, annettu 23 päivänä heinäkuuta 2014, sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisiin transaktioihin liittyvistä luottamuspalveluista sisämarkkinoilla ja direktiivin 1999/93/EY kumoamisesta.

Liite 3: Nykyisen sääntelyn kulmakivet

Yleinen tietosuojaja-asetus

GDPR:ää voidaan kuvailla yhdeksi maailmanlaajuisesti merkittävimmäksi henkilötietojen sääntelyn kulmakiveksi. Asetus astui voimaan vuonna 2018, ja säätelee henkilötietojen käsitteilyä yleisellä tasolla. Asetus perustaa toimintaperiaatteet tiedon käsittelylle, lakiperusteiset periaatteet käsittelylle, datasubjektien oikeuksille, säännöt käsittelyyn osallistuville osapuolille, säännöt kansainvälisille datansiirroille sekä hallinnolliset ohjeet täytäntöönpanolle.

Monet datansuojelun periaatteista heijastuvat Big Five -ehdotuksissa. Esimerkiksi läpinäkyvyys ja oikeudenmukaisuus (Artikla 5(1) GDPR) ovat merkityksellisiä kaikkien Big Five -ehdotusten kannalta. Toinen esimerkki on osoitusvelvollisuus (Artikla 5(2) GDPR), joka on olennainen periaate GDPR:n alla. Sen mukaan tahojen, jotka käsittelevät henkilötietoa, tulee pystyä todistamaan toimintansa säännönmukaisuus. GDPR:n alla rekisteröidyillä on myös oikeus siirtää tiedot järjestelmästä toiseen (Artikla 20 GDPR). Tätä oikeutta on edelleen vahvistettu ehdotetussa DMA-asetuksessa (COM 2020/842/EU, Artikla 6(1) (h)) ja DA-asetuksessa (COM 2022/68/EU, Artiklat 3–5). Lisäksi GDPR säätelee automaattista päätöksentekoa (Artikla 22 GDPR). Tämä on erityisen merkityksellistä ehdotettuun AIA:han nähden, joka nykyisessä versiossaan kattaa algoritmien tekemän päätöksenteon.

Asetus muiden kuin henkilötietojen vapaasta liikkuvuudesta

Vapaata liikkuvuutta sääntelevä asetusta tuli voimaan 2018, tavoitteenaan luoda juridinen sääntelykehikko muille kuin henkilötiedoille. Asetus pyrkii varmistamaan datan vapaan liikkumisen EU:n sisällä rajoittamalla tietojen sijaintia koskevia vaatimuksia ja sääntelemällä yritysten mahdollisuuksia vastaanottaa dataa EU:n sisällä. Tärkeimpänä asetusta sisältää tietojen sijaintia koskevien vaatimusten kiellon, eli rajoittaa sääntöjä, joiden mukaan dataa saadaan käsitellä vain tietyllä EU:n alueella, ellei sitä

sallita yleisen turvallisuuden vuoksi. Kaikki uudet tietojen sijaintia koskevat vaatimukset tulee antaa tiedoksi komissiolle (Artikla 4, asetusta datan vapaasta liikkuvuudesta).

Asetuksella on monta samantyylistä tavoitetta DGA:n ja DA:n kanssa. Molemmat edellä mainitut ovat kuitenkin sisällöltään laajempia ja soveltuvat paikoitellen suojattuun dataan, kuten henkilötietoon. Kumpikin on myös sisällöltään yksityiskohtaisempi. Pois lukien tietojen sijaintisäännökset, kyseisen asetuksen mekanismit pysyvät kohtuullisina. Esimerkkeinä voidaan mainita ehdotus eettisten toimintatapojen ohjeista itsesääntelymekanismina, sekä esitys laillisten toimintatapojen ehdottamisesta.

Direktiivi avoimesta datasta ja julkisen sektorin hallussa olevien tietojen uudelleenkäytöstä

Avoimen datan direktiivi asettaa vähimmäis-säännöt julkisen sektorin sekä julkisesti rahoitetun datan uudelleenkäytöstä. Kyseessä on uudelleenmuotoilu direktiivistä, joka annettiin ensimmäisen avoimen datan direktiivin muodossa. Kyseinen direktiivi tuli voimaan 2003 ja sitä muutettiin 2013. Direktiivi edistää julkisen sektorin tietojen, ts. olemassa olevien, jo jäsenmaiden virastojen hallussa olevien dokumenttien käyttöä. Yksi avoimen datan direktiivin innovaatioista oli arvokkaiden tietoaaineistojen konseptin esittely. Tämä tarkoittaa erityisen hyödyllisiä tietoaaineistoja, jotka ovat julkisesti saatavilla.

Avoimen datan direktiivillä on paljon yhteistä datanhallinta-asetuksen kanssa, joka luo kehyksen julkisen sektorin datan jakamiselle (COM 2020/767/EU, s. 7). Asetuksena DGA on yleisesti sovellettava, kun taas avoimen datan direktiiviä sovelletaan eri tavalla jäsenmaissa, johtuen erityyppisen datan tuomiseen saataville. Lisäksi DGA soveltuu myös suojattuun julkisen sektorin dataan, mikä on huomattava parannus avoimen datan asetukseen verrattuna, sillä se ei sovellu vastaavaan dataan.

Direktiivi toimenpiteistä yhteisen korkeatasoisen verkko- ja tietojärjestelmien turvallisuuden varmistamiseksi koko unionissa (NIS-direktiivi)

NIS-direktiivi oli ensimmäinen Unioninlaajuisen asetus koskien kyberturvallisuutta. Direktiivi tähtää kriittisen infrastruktuurin suojaamiseen ja sisältää erityisiä ilmoitusvelvollisuuksia, liittyen mm. tiettyihin digitaalisiin palveluihin, kuten pilvipalveluihin ja virtuaalisiin hakupalveluihin. Tällä hetkellä NIS-direktiiviä päivitetään ehdotetun NIS 2-direktiivin avulla, tähdäten vastuualueiden laajentamiseen niin, että se kattaisi myös televiestinnän tarjoajat sekä sosiaalisen median alustat (EPRS 2021, s. 7). NIS ja NIS2 direktiivit ovat keskeisiä työkaluja datan jakamisen ja käsittelyn suojaamiseksi Big Five -ehdotusten mukaisesti. Lisäämällä kyberturvallisuutta ja koordinoitua tällä alalla, NIS-direktiivit luovat lisää luottamusta datatalouteen.

Vuoden 2019 Kyberturvallisuusasetus tähtää EU:n kyberturvallisuusviraston (ENISA) vahvistamiseen antamalla sille lisää resursseja ja tehtäviä. ENISA:n tehtävä on esimerkiksi koordinoita ja ylläpitää Eurooppalaista Kyberturvallisuuden sertifikaattia (Artikla 1, Kyberturvallisuusasetus). Sertifikaatti on suunniteltu kybertuotteiden, kyberpalveluiden sekä kyberprosessien luottamuksen lisäämiseksi, sekä turvallisuuden parantamiseksi. Tavoite on linjassa NIS ja NIS2 Direktiivien päämäärien kanssa.

Maksupalveluista sisämarkkinoilla annettu direktiivi2

Maksupalveluista sisämarkkinoilla annettu direktiivi2 (”PSD2”) on esimerkki sektorikohtaisesta datasääntelystä. Direktiivi sääntelee sekä maksupalveluita että maksupalvelujen tarjoajia. PSD2:n sääntely on osittain päällekkäistä GDPR:n kanssa. Tämä johtuu siitä, että usein maksupalveluja käytettäessä syötetään ja kerätään henkilötietoja järjestelmään. PSD2:n sisältyy velvoitteet, joiden mukaan pankkien tulee sallia kolmansille osapuolille pääsy asiakastileihin ja maksutapahtumia koskevaan

dataan edellytyksenä, että asiakas on hyväksynyt tämän (64 Artikla, PSD2). Yleinen tavoite on tukea rahoitusteknologioiden tuottajia, joilla tarkoitetaan palveluiden ja applikaatioiden kehittämistä suurempien rahoituslaitosten käyttöön. GDPR:n ja PSD2:n tärkeimmät yhtymäkohdat ovat yksilöllisen valinnan tärkeyden korostaminen tietojen jakamisessa, mikä tarjoaa kuluttajille mahdollisuuden hallita omia henkilötietojaan.

PSD2:lla on yhtäläisyyksiä myös ehdotetun Datasäädöksen kanssa. Ehdotuksen mukaan tilanteessa, jossa käyttäjä haluaa siirtäväksi toiselle palveluntarjoajalle, datan käsittelijän tulee varmistaa, että data on jaettu reilujen, kohtuullisten ja ei-syrjivien edellytysten mukaisesti. Tämä mukailee PSD2:n säännöstä, jonka mukaan pankit ovat velvoitettuja siirtämään datan kolmannelle palveluntuottajaosapuolelle avoimen rajapinnan kautta. Palveluntarjoajien tulee myös varmistaa, että asiakkaat säilyttävät ”toiminnallisen vastavuuden” vaihtaessaan toiseen palveluntarjoajaan.

Direktiivi henkilötietojen käsittelystä ja yksityisyyden suojasta sähköisen viestinnän alalla

Direktiivi sääntelee sähköisen viestinnän tietosuoja. Sen soveltamisalaan kuuluvat evästeet, liikennetiedot, sähköpostimarkkinointi ja tietojen luottamuksellisuus. Direktiivi on vanhentunut teknisen kehityksen seurauksena, esimerkiksi sellaisten viestintäpalvelujen kehittymisen, jotka eivät välttämättä käytä matkapuhelinverkkoja. EU-jäsenvaltioiden välillä on havaittavissa merkittävää pirstaloitumista kyseisen sääntelyn osalta, sillä sääntelyinstrumentiksi on valittu direktiivi asetuksen sijaan. ePrivacy asetuksen on tarkoitus korvata nykyinen direktiivi, mutta lainsäädäntöprosessi on ollut hidas ja edelleen käynnissä. Asetus korvaa direktiivin tulevaisuudessa, mutta tällä hetkellä direktiiviä sovelletaan samanaikaisesti GDPR:n kanssa. Kolmi-kantaneuvottelu on ilmoitettu järjestettävän keväällä 2022.

Liite 4: Tiivistelmä Big Five -ehdotuksista

Datanhallinta-asetus (DGA)

- Edistetään suojatun julkisen sektorin datan saatavuutta ja uudelleenkäyttöä (henkilötiedot, immateriaalioikeudet, luottamuksellinen tieto)
- Tarkoituksena rakentaa vaihtoehto nykyiselle Big Tech -alustojen liiketoimintamallille henkilötietojen jakamisesta vastaavien välittäjien avulla
- Uusien sääntöjen luominen datan vapaaehtoiselle jakamiselle (data-altruismi)
- Jäsenvaltiot vastaavat täytäntöönpanosta

Datasäädös (DA)

- Täydentää datanhallinta-asetusta
- Edistää yritysten (B2B) sekä yritysten ja hallitusten (B2G) välistä datan jakamista
- Keskeiset velvoitteet kattavat reiluuden datan jakamista koskevissa yritysten välisissä (B2B) sopimuksissa, datan siirrettävyydessä ja uudet säännöt/pääsy yhdessä tuotettuun dataan
- Poikkeukset Pk-yrityksille
- Jäsenvaltiot vastaavat täytäntöönpanosta

Tekoälysäädös (AIA)

- Uudet säännöt tekoälyvetoisten tuotteiden ja palveluiden kehittämiseksi
- Tekoälyjärjestelmien luokittelu perustuu riskipohjaiseen lähestymistapaan, jossa erotetaan toisistaan vähäiset tai minimaaliset riskit, suuret riskit sekä riskit, jotka eivät ole hyväksyttävissä
- Sovelletaan tekoälyn tarjoajiin ja käyttäjiin riippumatta näiden koosta
- Jäsenvaltiot vastaavat täytäntöönpanosta

Digital Markets Act (DMA)

- Tarkoituksena saavuttaa reilu kilpailu
- Soveltuu ainoastaan suurimpiin toimijoihin, niin sanotuille portinvartijoille
- Keskeiset velvoitteet koskevat läpinäkyvyyttä, datan siirrettävyyttä sekä epärehellisten toimintojen kieltoa
- Säännöt riippuvat siitä, millainen rooli yhtiöllä on digitaalitaloudessa
- Komissio vastaa täytäntöönpanosta, jäsenvaltioilla on neuvoa-antava rooli

Digital Services Act (DSA)

- Täydentää digimarkkinasäädöstä
- Raskaimmat vaatimustenmukaisuusvaatimukset asetettu erittäin suurille alustoille (VLOPt) sekä joitakin poikkeuksia PK-yritysten osalta
- Keskeiset velvoitteet kattavat läpinäkyvyyden, sisällönmuokkauksen ja verkkomainonnan
- Pääasiassa jäsenvaltiot vastaavat täytäntöönpanosta, mutta Euroopan komissio voi kyseenalaistaa VLOP:iden täytäntöönpanon

Liite 5: Haastattelut ja työpajoihin osallistuneet asiantuntijat

Haastattelut

- **Malte Bayer-Katzenberger**, Policy Officer, Euroopan komissio
- **Werner Stengg**, Cabinet expert for the Executive Vice-President Vestager, Euroopan komissio
- **Dragos Tudorache**, europarlamentaarikko, RE/RO
- **Axel Voss**, europarlamentaarikko, EPP/DE
- **Andreas Schwab**, europarlamentaarikko, EPP/DE
- **Annika Linck**, EU Policy Director, European Digital SME Alliance
- **Ida Sulin**, Senior Lawyer, Association of Finnish Municipalities
- **Eliska Pirkova**, Europe Policy Analyst and Global Freedom of Expression Lead, Access Now
- **Alberto Di Felice**, Director for Infrastructure, Privacy and Security Policy, Digital Europe
- **Svetlana Stoilova**, Advisor, Business Europe

Työpajoihin osallistuneet asiantuntijat

- **Minna Aalto-Setälä**, lakimies, Keskuskauppakamari
- **Laura Francke**, juristi, Opetushallitus
- **Markus Hautala**, puheenjohtaja, Findynet osuuskunta
- **Janne Järvinen**, mission johtaja, Business Finland
- **Jari-Pekka Kaleva**, poliittinen asiantuntija, Neogames
- **Jari Konttinen**, johtava asiantuntija, Palvelualojen työnantajat PALTA ry
- **Päivi Korpisaari**, viestintäoikeuden professori, Helsingin yliopisto
- **Riikka Korvenoja**, lakimies, Fintraffic
- **Jukka Kyhäräinen**, hankejohtaja, ulkoministeriö
- **Susanna Lindroos-Hovinheimo**, professori, Helsingin yliopisto
- **Viivi Lähteenoja**, erityisasiantuntija, Helsingin kaupunki
- **Joonas Mikkilä**, digi- ja koulutusasioiden päällikkö, Suomen Yrittäjät
- **Beata Mäihäniemi**, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto
- **Amanda Mäkelä**, erityisasiantuntija, oikeusministeriö
- **Juho Mäki-Lohiluoma**, asiantuntija, Elinkeinoelämän keskusliitto
- **Jussi Mäkinen**, johtaja (EU-regulaatio), Teknologiateollisuus
- **Hanna Niemi-Hugaerts**, toiminnanjohtaja, Tieke Ry
- **Olli Pitkänen**, Chief Legal Officer, 1001 Lakes
- **Sebastian Pohja**, lakimies, OP Financial Group
- **Antti Poikola**, johtava asiantuntija, Teknologiateollisuus
- **Maria Rautavirta**, tietoliiketoimintayksikön johtaja, liikenne- ja viestintäministeriö
- **Olli-Pekka Rissanen**, johtava asiantuntija, valtiovarainministeriö
- **Rasmus Roiha**, toimitusjohtaja, Ohjelmisto- ja e-business ry
- **Kreetta Simola**, viestintäneuvos, liikenne- ja viestintäministeriö
- **Eva Slotte**, EU-asiantuntija, Suomen Kuntaliitto
- **Ville Sointu**, Head of Emerging Tech, Nordea
- **Jutta Suksi**, Senior Legal Counsel, VTT

- **Kirsi Suopelto**, johtava lakimies, Finanssiala
- **Anu Talus**, tietosuojavaltuutettu, oikeusministeriö
- **Hannele Timonen**, johtava asiantuntija, työ- ja elinkeinoministeriö
- **Satu Tuomikorpi**, Senior Policy Specialist, CSC IT Center for Science
- **Mika Tuuliainen**, johtava asiantuntija, Elinkeinoelämän keskusliitto
- **Satu Vasamo-Koskinen**, johtava asiantuntija, TEM

Työpaperin kirjoittajat

Francine Cunningham (Regulatory & Public Affairs -johtaja) auttaa Brysselissä yrityksiä, jotka kohtaavat ennennäkemättömän uuden EU-sääntelyn aallon, joka tulee vaikuttamaan kaikkiin digitaaliseen ja dataan liittyvässä taloudessa toimiviin yrityksiin. Hän auttaa yrityksiä navigoimaan monimutkaisissa EU:n päätöksentekoprosesseissa ja ymmärtämään lain käytännön soveltamista toimialoillaan.

Marjolein Geus (osakas) on Bird & Birdin Global Tech & Comms -ryhmän puheenjohtaja ja kansainvälisen Sector Regulation and Consulting praktiikan vetäjä. Hän on Bird & Birdin Global Boardin jäsen vuodesta 2010.

Tobias Bräutigam (osakas) toimii osakkaana ja vetää Helsingin toimiston Tietosuoja ja yksityisyyden suoja -ryhmää ja hän on yksi Euroopan johtavista tietosuoja-asiantuntijoista. Hän on ainoa tietosuojajuristi Suomessa, jolla on kahden asianajajaliiton, sekä Suomen että Saksan, jäsenyys. Hän on kansainvälisen IAPP:n (International Association of Privacy Professionals) eurooppalaisen neuvoo-antavan lautakunnan jäsen ja jakaa puheenjohtajuuden kokeneille tietosuoja-ammattilaisille tarkoitettussa Cambridge Privacy Forumissa. Hän on informaatio-oikeuden dosentti kahdessa eri yliopistossa ja kirjoittaa alan tieteellisiin julkaisuihin. Hänelle on myönnetty arvostettu IAPP:n Fellow of Information Privacy (FIP) -tunnustus ensimmäisenä Suomessa toimivana juristina. Lisäksi hänet on nimitetty tälle toimikaudelle tietosuojavaalautetun asiantuntijalautakuntaan puheenjohtajan varajäseneksi.

Maria Aholainen (lakimies) toimii asianajajana Tietosuoja ja yksityisyydensuoja sekä Teknologia ja kaupalliset sopimukset -ryhmissä Helsingissä. Hän neuvoo eri sektoreilla toimivia asiakkaita tietosuojaan ja viestintäoikeuteen liittyvissä kysymyksissä.

Floora Kukorelli (Lakimies) työskentelee associate-juristina Bird & Birdin Teknologia ja kommunikaatio -ryhmässä Helsingissä. Hän avustaa kotimaisia ja kansainvälisiä asiakkaita tietosuojaan, kuluttaja- ja viestintäoikeuteen ja dataregulaatioon liittyvissä asioissa. Lisäksi Floora on erityisen kiinnostunut työelämän tietosuojaan, tekoälyyn ja terveysteknologiaan liittyvistä asioista.

Meeri Toivanen (asiantuntija) valmistui LSE:stä oikeustieteen maisteriksi ja työskentelee Sitran Datatalouden tiekartta -projektissa. Hänen erikoisosaamisen alansa ovat kauppa- ja kilpailupolitiikka, ja hän työskentelee yhteistyössä sidosryhmien kanssa datasääntelyn mahdollisuuksien tunnistamiseksi.

SITRA

SITRA TYÖPAPERI 7.6.2022

Sitran Työpaperit tarjoavat monialaista tietoa asioista, jotka vaikuttavat yhteiskunnan muutokseen. Työpaperit ovat osa Sitran tulevaisuustyötä, jota tehdään ennakkoinnin, tutkimuksen, hanketoiminnan ja kokeilujen sekä koulutuksen menetelmin.

ISBN 978-952-347-277-8 (PDF) www.sitra.fi

SITRA.FI

Itämerenkatu 11–13
PL 160
00181 Helsinki
Puhelin 0294 618 991
 @SitraFund